

OUP—23—4-4-69—5,000.

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. **T82**
V4P
Accession No. **P. G.**
T46
Author **వీరేశలింగము, కందుకూరి.**
Title **ప్రబంధచంద్రోదయము - 1914.**

This book should be returned on or before the date
last marked below.

Post Graduate Library
College of Arts & Commerce, O. U.
ప్రబోధచంద్రోదయము.

ప్రధనాంకము.

మ. రవిగస్మిన్ దినమధ్యమంగు జలపూరంబులో బోన్ దృష్టికిన్
భువి నజ్జానముచేత భౌతికజగంబులో కేనదోయిం దగిన్,
బువువండన్ ఫణియన్న భ్రాంతవలె బోవున్ దేవ బ్రాహ్మణి క
య్యవి, యానిర్మలబోధము దలయు సాధనానందమున్ మనన్మదిన్.

ఉ. నిండుమనంబుశాంతి గల శిర్షినయప్పడు బ్రహ్మరంధ్రమం
దుండి సుషుప్తి రుద్ధవనోర్ధ్వమై సుఖసాధనమౌను సు
ద్రువలలాట శీత్రమిమ దాం బ్రకటికృతిమైనయట్లు బ్ర
హ్మోపమనింగు నీశ్వరు చిదాత్మక తేజము మిమ్ముగ్రోమలికొ.

(నాంధ్యంతమున.)

నూతనధారలు—అలివిస్తారమేల? చాలును, సకలసామంతప్రమాదామృతీ.
మరీచిమంజరీనీరాజితవరణరాజీవుండను, బలవదహితనిఃహషత్కస్తటకవాటపాటన ప్ర
కటితనరసింహూవుండను, బ్రహ్మతరసరపతికుస్రశీయమహార్ణవమగ్న మేదినిసముద్ధ
రణమహావరాహుండును, నిభిలదిగ్విలాసినికర్ణపూరికృతీర్తిలతాపల్లవుండను, సమస్తా
శాస్త్రంబేరమకర్ణతాలాస్ఫులనబహుళతిరపవసంపాతనిర్మలప్రతాపనలుండును, నగు
గోపాలుండు—“మాకు సహజసుహృదులైన శ్రీకీర్తివర్మపూహారాజులదిగ్విజయవ్యా
పారముచేత బ్రహ్మాండరసానుభవమున కెడములేక మేము వివిధవిషయములం దగిలి
వృధాముగా దినములు గడపినారము. అయినను మేమిప్పుడు కృతకృత్యులమైనారము.

గీ. క్షయమనొందిరి త్యాగిభుశక్రునృపులు ;

మహి సురక్షితయయ్యె సన్మంత్రిగరిమ ;

రాజమకుటార్చితాచ్చసామ్రాజ్యలక్ష్మి

యల్లిమేఖలయగుక్షీతి నతనిజేరె.

అందుచేత మేము కాంతరసప్రధానమయిన పృథ్వీగాభినయముచేత మనస్సును విమోచ
పెట్టగోరుదున్నాము. కాబట్టి యింతకుఁబూర్వమే పూజ్యులయిన కృష్ణమిత్రులవారు
రచించి మీకు సమర్పించిన ప్రబోధచంద్రోదయమును నాటకమును మీరిప్పుడు శ్రీ

కీర్తికావర్మనుహారాజులవారి సన్నిధానకుండుఁ బ్రయోగింపవలెను. రాజుగారికిని సభవారితోఁగలిసి దానిని జూడవలెనని చేతుకగలను.”—అని నాతో సేవిచ్చెను. అవుఁగాక! నేనింటికిఁబోయి నాగృహిణిని బిలుచుకొనివచ్చి సంగీతకర్మమున కుపద్రమింపెదను. (అని కొంచెముతెరిగి తెరిచుఁజూచి) ఓహీ! ఇటురమ్మ.

నటి—(స్వచ్ఛంద) ఇదిగో వచ్చిందా ను. నే నేనియోగము నుపైఁపఁపఁలేనో జేతరవారు నెలవియ్యవలెను.

నూత్ర—ఓహీ! నీకు ను దెలిసియేయున్నది!

మ. కలఁడువ్యక్త హాపథ్యార్థపుతనాకాంతాఁడమౌన్నత్యా
పలనల్పాకాశకీకాశ్రియతపశ్చవృత్తుఁ డాకాంతిని
శ్చులవిశ్రాంతయనుకు భుక్తిని కాంతిని కంతారిరా
బుద్ధిని హాస్యాపిత కీర్తిని ముక్తిని తగన్ గోపాలుఁ డుర్విప్లవీన్.

మఱి నొక,

మ. కలఁగంగఁగఁగ లిష్టదున్ దనుజభుగామాకాంతానో
ల్బణుల్లన్ని కిపాలతాళకముల్వ్యాపింప, ఝంఝాసమీ
కణసంఖ్యభేదకుంభింకంపిహరివృత్తనాదంబులన్

బ్రహ్మతీరుండు దదపూర్వకీర్తుల, నటింపంగాఁ బికాచాంగనల్.

అతఁడీప్పుడు కాంతపదస్థితుఁడయి గూర్తమనోదాహరణముగాఁ బ్రబోధవంశస్థితి నాటకమాడవలెనని యాజ్ఞాపించి యున్నాఁడు. నటుల నిప్పుడు వేషముఁధరించి వచ్చునట్లు నియమింపవలెను.

నటి—(విస్మయముతో) ఆశ్చర్యతా! ఆశ్చర్యము! ఆశ్చర్యము! ఇట్లునిజభుజబలవిక్రమైకనిర్భర్త నైతసకలరాజుండలుండైనయతఁడాకాశ్చక్రస్థకతివనోదండదండబహుశఙ్క చ్చరనికరజర్జురీకృత తురంగతరంగసందోహంబునురంతరనిపతత్త్వక్షీప్త శస్త్రసహస్రసర్వస్తోత్తుంగమాలంగహహహీధగసహద్రంబును భ్రమచ్చుజనండవండమందరాభిఘాతాల్లశక్తలపదాతినలినసంఘాతంబును నగుకర్ణవైస్యసాగరింబునుమధుమధుంకుండు క్షీరపాంశువరంబునుబోలె నిగ్గుధింది సమరవిజయలక్ష్మిం జేకొని వీరవరితుండైయున్నాఁడనుటచేతకలమునిజన శ్లాఘనీయమైన యువశమ మెట్లుపొందెను?

నూత్ర—ఓహీ! బ్రహ్మకీర్తి యెప్పుడును న్వభావముచేత సౌమ్యమయినదే అయినను, అదియేదోకారణముచేత వికారమును బొందినను మరల స్వభావమునందే నిలుచును. అపకారముగానే సకలభూపాలకులప్రయకాలాన్ని దుద్రుఁడైన చేదిపతి చేత నున్నాఁగింపఁబడిన చంద్రాన్వయపాధికావపుధివీరాజ్యమును ఛీరీకరింపఁటయి యాముని సేవసంభము కలిగినది. చూడుము—

గీ. స్రవణకాల సమున్మత్తవాయునశతః
బర్వతంబుల లంఘించు వారిరాశి
నిశ్చలంబులు స్వచ్ఛమై నిలువలేదె
యపుడు మేరమీరికి స్వభావేద్ధగరికాశి

అంతేకాక కీర్తిమన్నారాయణాంశసంభూతులయిన యిటువంటి పౌరుషభూషణులగు
పురుషులు భూతహితముకొరకు భూమియందవతరించి విహితకృష్యములను నిర్వహించి
మరలకాంతిని బొందుదురు. ఇచ్చడు పగతురాముని కథవినుము.—

మహాస్థర.

ఎవడీ ధాన్తీస్థలిన్ మున్ స్పృహలగెడపి ముయ్యేడమాటుల్ ద్విష్టన్నాం
సవసామస్తీమ్న పంకాచ్ఛరుగ్ధరనదలన్ స్నానమంతేసె; జేదో
యి వధించె నిర్దయండై యెవడు వనితలన్ వృద్ధులన్ బాహున్ మా
నవపాలించ దుష్టజాభింసచణగుణనందీతుక్తాకోగ్రధారిన్.

గీ. అట్టి జామదగ్న్యుడు స్వవీర్యున భూమి
భారమునుడించి, నృపకులాన్వయముఁ ద్రుంచి,
కోపపావకు నాపయిరూపడంచీ!
తపముబలిమిని బరమశాంతతేవహించె.

అలాగుననే యితండును గతఃస్వమును నెఱపి యిప్పుడు పరమోపశమస్థుఁడయి
యున్నవాడు.

గీ. పుడమిపైని వివేకండు మోహజలుముఁ
బడయునట్లుగఁ గర్ణుని వడిజయించి
యోస్రబోధునకుంబలె నభ్యుదయము
నితఁడు శ్రీకీర్తివర్యభూపతికి మొనఁగె.

[తెరళి]

ఓనీ! పావీ! నటాధమా! ఏమీ? నాదేహములోఁ బ్రాణములుండఁగానే మాస్వామి
యైన మహామోహునకు వివేకునివలనఁ బరాజయము నుదాహరించుచున్నావు!

నూత—(తొట్టుపాటుతోఁజూచి) ఓనీ! నామ,

చ. పుడమిఁడునచ్చెరిచ్చటికి సంజాలపింతుచదవ్వయంబు పే

రెవ ఘటియించుచుకొ గతిరహిన్ బులకాంచితబాహువల్లులన్

గదిసి కవుంగిటంబొదవఁగా, మదఘూర్ణితనేత్రపద్మండై

యదె నయనాభిరామసుభగాకృతి లోకము మోహపెట్టుచున్.

అతడు సమంటులనలనబుట్టిన శ్రోధము మూతీభాగిని చివచ్చినట్లుకనబడుచున్నాడు.
ఇక్కడనుండి మనమతనిని విడిచి పొటిపోవుటయే శ్రేయము.

(ఇద్దఱును నిద్రుమించుచున్నార.)

ఇ. ప్రస్తావన

— ౧౦ —

[వెనుకఁ జెప్పినరీతిని గానుండును, రతీదేవియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

కాము—(తోపముతో) ఓరీ! పాపీ! నటాధమ! ఏమీ! నానొందీ! గ్రా
ణములుండఁగానే భూస్వామియైన మహామోహునకు వివేకునివలనఁ బరాజయము
నుదాహరించుచున్నావు! కౌం! ధరతాధమా!

గీ. పృథివి నిండిరరాక్షుల దృష్టిచికిఱు
సంతతులు పర్యకుండెను నంతఃకల
మహితవిద్వాంసులకునైన మనసులందు
కాస్త్రజన్యవిషేంబు సంభవిల్లు.

ఉ. సుందరమందిరంబులును, సోయగపుం జవరాంకుర, చట్టుదా
మందరవోల్ల నల్లతల, మల్లెలతావుల నొప్పుగాడ్పులున్,
జందురుఁడున్నరేలు, నెటనాకు నమోఘబలంబులొట గె
ల్పొందఁగ, నవివేకుఁ డెటులుండు? ప్రబోధుఁడు నెట్లు పుట్టెడున్?
రతి—ఓప్రాణేశ్వరా! మహామోహ మహారాజుగారి శత్రువయిన వివేకుఁడు
సామాన్యుఁడుకాడని తలఁచుచున్నాను.

కాము—ఓప్రియలారా! ప్రేమభావముచేత వచ్చిన పిరికితనముబయలు
బడునట్లుగా, నీవావివేకున శేలభయపడెదవు? చూడు.

క. శరములు విల్లును నా కో
సరసిజముఖి! పూలెయైన, తులసేన్ సమరా
సురమగు సర్వజగంబును

చ. దెరలక నాయాజ్ఞమీటి ఘటించెదామే?

చ. సురపతిచారితఁ చెనుమ్మి యవల్యను, బ్రహ్మదేవుఁడున్
వరతనయన్ వరించె, గురుశత్రునిగూ. రమించె జంజ్రుఁడున్;
బరుఁడిఁక గానిమాగ కామును బట్టనివాడెవఁ డన్మదాజ్ఞచే?
నగలు మఱివి మచ్చరములట్లు భ్రమింపఁగఁజేయు లోకమున్?

రతి—ఓ ప్రాణేశ్వరా! అదియంతయు సత్యమేకాని, శత్రుఁడు సహాయసంప

న్నాడు గనుక శంకింపవలసియొస్తోంది. యమనియమ ప్రమాణబలమున యతని మర్మములు మహాబలవంతులని వినుచున్నాను.

కాము—ఓప్రియురాలా! నీవొక్కబలవంతుడయిన యావివేక మహారాజు యొక్కయమాది మర్మములనే తలఁపున నిలుపుచున్నావుకాని మమ్ము విచారింపకున్నావు. మేము పూనికతోఁ దారసించినంతమాత్రముచేసిన వారందఱును నిమిషములోఁ జెల్లచెదరగుడుగుమా!

గీ. ఇకటి కోర్కెనునియెడల నహింసయెంత?

బ్రహ్మకర్మకలెంత నాపజ్జఁ జూడ?

వినుము సత్కుంఠ నస్త్రీయుఁడు నపరిగ్ర

హుండు నెంతవా రాజాభిసౌందర్య శత్రువు.

యమ, నియమ, ఆనన, ప్రాణాయామ, పౌత్యహార, ధ్యాన, ధారణ, నమాధులు నిర్వికారచిత్తులకడనేకాని యుండదుగాన వారిని సులభముగానే నశింపఁ జేయవచ్చును. అంతేకాక వారిపాటిటి మృత్యుదేవతలైన స్త్రీలును శాకధీను రాక్షసులు మెలఁగుచున్నారు.

ఉ. వారివిలాసములును వారిసుభాషణముల విలాసమున్

వారల కాగిలింతలును వారలహాసముఁ గ్రిడలేల? య

వ్వారలనానుసంస్కరణభాగ్యమే చాలు హృదంతరంబులం

వారయ నిర్వికారులకునైన వికారము పుట్టఁజేయఁగన్.

విశేషించి మీరు మనప్రభువువారి యాత్మలయిన మద, మాగ్నర్య, దంభాదులకు లోబడినవారయి మనరాజుగారి మంగియైన యధర్మునినే యాశ్రయించురు.

రతి—ఓహృదయేశ్వరా! మీకును శమ దమ వివేక ప్రభృతులకును జన్మస్థల మొక్కటియేయని విన్నదానను.

కాము—ఓనాగి! ప్రియురాలా! ఒక్కజన్మస్థలమే యేకమని చెప్పనేల? మౌన జనకుఁడును నొక్కఁడేనుమా! ఎట్లన—

ఉ. ఈశ్వరసంగమంబునకు నెంతయుఁ దొల్లను మాయయందు నీ

విశ్వములో మనస్సనెడు విశ్రాంతిఁజూపుదుఁడు భువనము; నా

యాశ్వరనూతియే మొదట నెల్లజగములకుఁ జేసి మీఁదటన్

కాశ్వరకరణముయ్యెను బొసంగఁ గులంబులుమావి రెంటికెన్.

అతనికిఁ బ్రవృత్తియు, నిష్ప్రవృత్తియు, నవియిద్దఱు ధర్మపత్నులుగలరు. వారిలోఁ బ్రవృత్తి తలన మహామోహుఁడు మూలపురుషుఁడుగాఁగల మావంశముపుట్టినది. నిష్ప్రవృత్తి తలన వివేకుఁడు మూలపురుషుఁడుగాఁగల యారెండవంశము పుట్టినది.

రతి—ఓహో! నాయకా! అట్లయిన సహోదరులయ్యను మీబోమికిబుకంటి పరస్పరవిరోధమెందు?

కాము—ను, ఇం నే కామినసంభవత్వముననే యెందు న్యహాచైరముల్

పెనుచనన్ద్రులు నన్నదముక్తుల; ; బృధిన్వింతియోగతులో

కలుగన్ లేద జనక్షయంబయిన సంగామంబు మున్నీమహి

స్థలిలో; బాండవకారపోత ములహన్ ధాత్రీనిమిత్తంబునన్?

ఈజగత్తు సగ్వమును మాపిత్రాజికాతము. జనకునకు మాయంగుం బక్షుగుట చేత జగత్తు తము మే మాక్రమించుకొనఁగా, నిలువలేక యదాయదయైన తనవారితో వివేకుఁడందందుఁ దిరుగుచు నెక్కడనో యడఁగియున్నాఁడు. ఇప్పుడా పాపాత్ములందు చేతఁ దండ్రినిపొమ్మనుకూడ నిర్మాలుముచేయుట కుద్యోగించుకొనియున్నాఁడు.

రతి—పాపముశాంతించునుగాక! పాపముశాంతించునుగాక! ఓప్రాణేశ్వరా! విద్యోమశ్రమచేతనే వారిప్పు డీపాపవ్యవసాయమునకుఁ బూనినారా? లేకయిప్పుడు వారలోచించినయుపాయ మేదియున్నదా?

కాము—దీనికిఁ గొంచెము గూఢకారణమున్నది.

రతి—ఓప్రాణేశ్వరా! అది నాకేచెప్పు?

కాము—నీవు స్త్రీవ్యభావముచేతఁ దిట్టిదానవని నీకాపాపాత్ముల దారుణ ప్రియత్నమును జెప్పఁజాలకున్నాను.

రతి—ప్రాణనాథా అదియెటువంటిది?

కాము—ఓప్రియురాలా! భయపడఁబోకు. వారివి కేవల హతాశులయినవారి కోరికలేనుమా! ఇప్పుడు కాలికాశక్తితో సమానురాలయిన విద్య యనురాక్షసి యొక్క-తె మనవంశమునందుఁ బుట్టునని లోకప్రవాదమొకటి పుట్టినది.

రతి—(భయముతో) ఏమిగతి? మనకులమునందు రాక్షసి యెట్లుపుట్టునాయని వాహ్యదమును కంపమెత్తుచున్నది.

కాము—ప్రియురాలా! జడికుకు జడియకు. ఇది నట్టి కింవదంతియేనుమా!

రతి—తరువాత నారాక్షసి చేయఁగల పనియేమి?

కాము—ప్రియురాలా! బ్రహ్మచేవునిభార్య సరస్వతియనియొక తె యున్నది కదా! ఆమె యీప్రకారము చెప్పినదట.

సంగ్రహ. నంగంబుల్ లేని యాయీశ్వరునివలన సంసర్గమున్ లేకయే రీ

లంగాంచెన్ భార్యమాయాలలన మనసన్ శ్లాఘ్యపుత్రున్ జంగాంబుల్
పొంగారన్; వీరివంశంబుననె పొడమెడున్ బుత్రియున్విద్యనాఁగన్;
మృంగుం దద్విద్యతండ్రిన్ బిరుజననిని భాత్పఁజంబున్ గులంబున్.

రతి—(భయోక్త సంబుతో) ఓసాణనల్ల భా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.

(అని భతకాను గాంగిలిండుకొనుచున్నది.)

కాను—(స్వర్ణసుభానునుభవించితనము)

ద. పూకలురూడఁ, జూపులను బొబ్బగఁ దారకలాడఁ బైపయిన్

పలువకుచవ్వయింబు భయభావమునన్ వడఁకాడఁ, గంకణా

పళి చిలుపాబసాడ, భుజులు నీరరభాషి కౌంగిలన్

జెలుపుగఁజేర్చు సాంసలరఁ జేసి, నిను నివళాత్ముఁజేసెడున్.

(గాధాలింగనము చేసికొని ప్రకాశముగా) షియురాలా! బెదరకు బెదరకు. మేము జీవించియున్నంతవఱకును విద్యయొక్కడఁబుట్టును?

రతి—ఆరాక్షసి పుట్టుట మాప్రతిఃత్తు కు సహృదమా యేమి?

కాను—అవును సమృద్ధిమే. ఆ పిల్ల పివేకున కుపనిషద్దేవియందుఁ బ్రబోధ చంద్రుడను సోదరునితోడఁగూడఁ బుట్టఁబోవుచున్నది. శమదమూదులందఱునందులకు మహాప్రళయముచేయుచున్నారు.

రతి—ఓహూయేశ్వరా! ఆశ్మనినాశహేతు వయిన విద్యయొక్కయష్టిత్తి కా దుర్వివేచిత లెట్లు సంతోషించుచున్నాను?

కాను—ఓప్రియురాలా! మలక్షయప్రవృత్తులయియున్న పాపకర్ములు (కత్తల పాయము నెట్లుఁగొంటును? చూడు.

చ. అరయ స్వభానదుష్టగుటిలాత్ముఁస భవ మెల్లయప్పుడున్

గరము వినాశహేతువగుఁ గాతమకుం దముఁ గన్నవారికి?

ధరణిని ధూమసంచయము తా నలమేఘసదంబు నొంది స

త్వరముగ నగ్నినార్చి తరువాతను ద మను నాశ మొంద దే?

[తెల్లఁ]

అ!పాపీ! దురాత్మా, ఏమిరా! పాపకర్ముమరి ను మ్మేయాజ్ఞేపించుచున్నావు! బొర్రా,

గీ. “గర్వితుండైన, మర్కార్యగామియైన,

దా నొకింత కార్యకార్యదక్షుబుద్ధి

కానివాడైన, గురునేని కార్యమెంచి

వసుధలోపలఁద్యజియింపవలయుఁజూమి.”

అను పారాణికగాధను బురాణవేత్త లుదాహరించుచున్నారు. అదిగాక యీ మా జనకుడే యహంకాయనితోడేరి తన తండ్రియైన జగత్పితనుబంధించియున్నాఁడు. అతనిని మోహదుఃఖాడ దృఢపాశబద్ధుని జేసియున్నారు.

కాను—ఓప్రియురాలా, అది మాకులక్ష్యద్గుఁడయిన వివేకుఁడు భార్యయగు

మతిదేవితోఁగూడ నిక్కడకే వచ్చుచున్నాఁడు.

మ. వనితా! చూడుము చిక్కి మానధనుఁ డానంక నివేశకుండు తె
లివి గన్పట్టెడుఁ గాంతి కోల్పడి, కడున్ నేచ్చానుసంపాదరా
ఘనరాగాదులచేఁ గలంగినమతిఁకృత్యుత్కుచం గూడి, కా
ట్రొనుపెన్నంచునఁ గాంతివాసినకళాంకుబోలి భీతాత్ముఁడై.
శిశువునుగొన్నది నిలువఁగూడదు. (అని నిష్క్రమించుచున్నార.)

ఇది విష్కంభము.

[అప్పుడు వివేకమహారాజును, మతిదేవియు, బ్రవేశించుచున్నారు.]

వివే—(అలోపించి) ఓప్రియారాలా! దుర్విసేతుఁడయినయీబ్రహ్మచారియొక్క
గర్వయుక్తమయిన మాటలు నీవు విన్నావుగదా? వీడు పాపాత్ములమని మనలనే
యాత్రేపించుచున్నాఁడు!

మతి—ప్రాణేశ్వరా! లోకులు తమదోషముల నేల యెఱుఁగఁజాలరు?

వివే—ప్రియారాలా! చూడు.

కా. ఆహా! పాశముల న్నిరంజనుని జ్ఞానానందు నయ్యాశ్వరీ
మోహంభోనిధిలోఁ జరంబుగఁ గరంబు న్ముంచి బంధించి గా
ఢాహంకారపరుగ్గఁ దిరాత్యులు నాయాదిత్యుడారు మహా
త్సాహాయోప్పగ నీకు దీపదళ సౌందర్యేని రత్నంతమున్.

అట్టివారు పుణ్యాత్ములట! అంగిరాత్యులచేతఁ బరాభవింపఁబడినయ్యాశ్వరీనివిముక్తని
జేయుటకయి ప్రవర్తింపుచున్నమనమేమో పాప కారులమట!

మతి—ఓప్రాణేశ్వరా! పరమేశ్వరుఁడు సహజానందసుందరస్వభావుఁడనియు
నిత్యప్రకాశుఁడనియు సకలభువనప్రచారుఁడనియు వినుచుందుము. అట్టివాఁడె
యీదుర్విసేతులచే బంధింపఁబడి మహామోహసాగరమునందుమునిగిపోయినాఁడు?

వివే—ఓప్రియారాలా!

నీ. సతతమహాన్నత భృతిమంతుఁడయ్యును సదానందపూర్ణకాంతుఁడయ్యు
బ్రలలతరైశ్వర్యభానమానుండయ్యును హితనంతతనీతిమంతుఁడయ్యు
ససమానభువనిశ్చలాంతరికరణుండయ్యు సమయానుగుణ ధీవికాటుండయ్యు
దరుణులమాయలఁ దగులాందిపురుషుండు త్యజింపఁజే తనధైర్యగరిమ
నట్లే యామహాపురుషుండు నరయ నిపుడు
వలలుమాయామహాదేవివలలఁ దగిలి

చిరతరానూన సంబంధ గరిమకతన

దన్నుదా నిఘంటువారి జాలకున్నవాడు.

మతి—ఒప్పా! జేతరా, అట్లు సంభవింపదు. సహస్రకీరణుడైన నూర్యుడందంభ కారతేజువేత గప్పబడుట సంభవించునని, అప్పుడు జేదీప్యమానప్రకాశసాగరుడైన యాదేవుడును మాయచేత నడచియుండుట తటస్థింపవచ్చును.

వివే—ఒప్పియారాలా! ఆమెజాడ యిట్టిదని యూహించుట మనకు కక్కయ కాదు. వారకాంక్షలెనే యామాయాదేవి యగుత్యములయిన భావములను గనబఱచుచు దాసాపరమపురుషుని వంచించుచున్నది. చూడు చూడు.

చ. స్ఫటికశుభంగి న్యచ్చరుచి భాసిలుజేవు స్వయంప్రకాశుని
గటకట! యల్పరాలయి వికారవిధేయుని జేసెమాయ; ప్రా
కటమగు దానిసంగతిని కాంతినీకింతయుఁ గోలుపోఁడతం
డబులయియున్, ఘటించెను నాతనికామె యుధీరతం గడున్.

మతి—దుర్బిదస్థురాలయిన యామె యేకారణముచేత నుదారచరితుడయిన యామహామహుని వంచించుచున్నది?

వివే—ప్రయోజనమునుగానికారణమునుగానివిచారించి మాయవళికంచుచుండ లేదు. స్త్రీసీకాపముల కది న్యభావమే. చూడు.

చ. నరులదయార్ద్ర రోమలనునంబులు రోగిని వామలోచనలో
సరగున నేమిచేయుటకుఁ జాలరు తారు ధరాతలంబునన్?
పురుషులమాహాపెట్టుదురు, బుద్ధిగలగు, విషాదపెట్టుదుర్.
మరి వెరవెను, రాసల గరంతురు, జేయుదురాత్మదాసులన్.

మతియొక కారణముగూడ గలదు.

మతి—ప్రాజేతరా! అదియేది?

వివే—దురాచారురాలయిన యామె “నేనిప్పుడు యావనముపోయి యేండ్లు చెల్లినదానయి యున్నాను. ఇతఁడును బురాణపురుషుఁడు; న్యభావముచేతనేవిషయముఖ విముఖుఁడు. కాబట్టి నాతనయనినే పరమేశ్వరగృహదమునందునిలిపెదను.” అని యాలోచించినది. తల్లియధిపాత్రయము పెట్టిగి భేదమేమియులేక యామెనేపోలి మనస్సును నవద్వారములు గలపురములను నిర్మించెను.

గీ. ఒక్కండయ్యను పహియించి పెక్కురూపు

లలకరీరపురంబుల నతఁడు చొచ్చి,

స్ఫటికమణిబోలి యాత్మచేష్టలకు దాను

వానివానికిఁ దగ నలవర్చుకొనియె.

మతి—(అలోచించి) ఓప్రాణేశ్వరా! తల్లియెటువంటిదోపుతుగ్గిడునటువంటి వాడే పుట్టుచుగదా!

వివే—అప్పుడు మనస్సుయొక్క శ్రేష్ఠపుతుగ్గిడును దనమున్నగుఁడునుగదా న యహంకారుఁడువచ్చి తన్నుఁ గొంగిరింకొనఁగాఁ బరమాత్ముఁడు—

చ. బ్రహ్మసి, యవిద్యచే కునిడురండి, యాశ్వరుఁ డామనస్సుచే
యు మహితకల్పవదగిలి, 'యదృష్టవసుంధితి; వీరు నాపిల్ల';
విమతులుఁ బ్రత్రమిత్రులును వీరె; కలంబు బలంబు విద్యద్రు
వ్యమునివె; భార్య యామెయని స్వప్నములీహవి పెక్కులాండెనున్.

మతి—ఓప్రాణేశ్వరా! ఈప్రకారముగా నతిదీర్ఘతరమయిన విద్యచేతఁ బ్రబోధము చేయున్న పరమేశ్వరునియందుఁ బ్రబోధ సాధన మెట్లు కలుగును?

వివే—(లజ్జతో నధోముఖుఁడయి యున్నాఁడు)

మతి—ప్రాణేశ్వరా! గురుతరలజ్జాధరముచేర విరస్సవందుకొని యూరకున్నాఁడేమి?

వివే—ప్రియురాలా! స్త్రీబ్రహ్మకయములు తలుచుగా నీర్వరము బొందును. అందుచేత నేను సాపరాధుఁడ నగుదునుగదాగాని శంకించుచున్నాను.

మతి—ప్రాణేశ్వరా! అన్యత గనిగిన స్త్రీయమాత్రమే తనకనరక్తుఁడయి ధర్మాధికవాప్సారమునందుఁ దగిలియున్న భతకయొక్క మనోభీష్మితములకు విఘ్నములు చేయుదురు.

వివే—ఓ, ప్రియురాలా!

కా. ఉగ్రోద్యద్విరహతకయా నుపనిషద్వోషేన్మణీయోగ ము
యగ్రశ్లాఘ్యుల కాంక్షిముఖ్యుల సుసాహాయ్యాన్మి నాకల్పిన్,
జాగ్రత్తన్ తుణకాలమీవు విషయేచ్ఛల్మాని వతికంచినన్,
జాగ్రత్తున్న సుహృత్తిధామవిరతిన్ గల్గిం బ్రబోధుండిలెన్.

మతి—ఓప్రాణేశ్వరా! ఆహంకారాభిమానియైనను గులప్రభువగు బంధ మోక్షము కలిగెనేపక్షమున, అప్పుడు దేవరవారి కామెతోడి నిత్యానుబంధము కలదు గునుగాక యనియే నాకోరిక.

వివే—అలాగున నయినపక్షమున, నామనోరథముల చిరముగాఁబ్రసన్నములునో సిద్ధములు నగునట్టె. అట్లేకదా—

సీ. జగములకాదియు శాశ్వతంతుఁడు ప్రభువు నై వెలుగొందు వహనుభావు
బహువిధంబులఁ దాముభాగించి, దేహానివేశంబులందుఁ బ్రవేశపెట్టి,

బద్ధునిగాఁ జేసి, పరమ మృత్యుపదంబు పొందించునట్లుగఁ బదిలఁజేచి,
యడవిబ్రహ్మద్రోహుడైన యవ్వారికి మరణాంతికింబయి మఱయు శాస్త్ర
విహితమైన పాపిని పృథ్వి విధిని నేను
మహితవిజ్ఞాన మహిమచే మహినొనర్చి,
మరలసాపిండువాడఁబో ధీరముగాను
బూని బ్రహ్మైకభావంబు బుడవిమీఁద.

అట్లగునుగాక! ప్రస్తుతకార్యసిద్ధికారకుఁ బ్రబోధోత్పత్తి నిమిత్తము శమాదులను నను
కూర్తుము.

(ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ద్వితీయాంకము.

[అంశట దంభుడు ప్రవేశించుచున్నాడు!]

దంభు—“వత్సా! దంభా! అమాత్యసహితుడయి విశేషుడు ప్రబోధోదయా
ధాను గాశమదమాదుల నాయాతీతభక్తులకుఁ బంపియున్నాడనివిన్నాడనా. ఆసన్న
సుగుచున్నవన. నాకులక్షయమునుమాన్పుటకయి మీరు శృద్ధవహించి ప్రతిక్రియచేయ
వలెను. భూమండలములోఁ బరమముక్తిక్షేత్రమయి వారణాశీగరమున్నది. నీపందుఁ
బోయి నాలుగశ్రమములవారియొక్కయు మోక్షకార్యవిఘ్నమునిమిత్త మతిప్రయత్న
ము చేయవలెను.” అని మహామోహ మహారాజుగారు నాకాజ్ఞాపించియున్నారు. కాబ
ట్టి నాకు నిశ్చలమైనవారితో నిండియున్న యీవారణాశీపురమునందు నేనిప్పుడుమా
ప్రభువువారు సెలవిచ్చినట్లుగా వారియాజ్ఞలను నిర్వహించితిని. ఇప్పుడిక్కడనాయా
క్రతులు (దాంధ్రులు)

చ. గణికలయిండ్లఁ గంపాదపుకాంతల యాననసీధు వాసుచన్,
బ్రణుతిరతోత్సనంబులును రాతులు వెన్నెలలోనఁ బుచ్చి, బ్రా
హ్మణులమటంచు దీక్షితులమంచు దపస్సులమంచుఁ బండితా
గ్రణులమటంచు ధూర్తులు జగంబును మోసమొనర్తు రెంతయున్.

(చూచి) భాగీరథినిదాటి యిప్పుడీనంకనే వచ్చుచున్నాడు. ఈపాంథుఁ డెడఁడయి
యుండును?

గీ. ఒకట నభిమానమున మండుచున్నట్లు,
మించి లోకత్రయంబును మింగునట్లు,
3

పృథులవాగ్దాలమున బెదరించునట్లు,

ప్రశ్న చే నవ్వువట్లు, గన్పడెను నితడు.

ఇతడు భక్తినిరాధాదేశమునుండి వచ్చియుండునని నేనూహించెదను. కాబట్టి నేనితన్ని వలనఁ బూజ్యుడయిన యహంకారుని స్మృతాంతమును చెలిసికొనెను.

[అప్పుడు పలుని చెప్పినట్లహంకారుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

అహం—ఓహో! ఈజగత్తంతయు మూఢమయ మయియున్నది. ఎట్లన—

చ. గురుమతము న్వివంగనరు; గోవ్యక్తమారిల కాస్త్రరీతిగా

నరు; నిన రాప్రభాకరుడొనర్చినబోధ; యిక్కేల దేవతా

గురుకథ? శేషభాగ్యమునుగోరరు; నూత్నపదార్థతత్వముల్

నపశువుల్ గ్రహింపరు; తలంపరు పాశుపతంబు స్వస్థులై.

(నూచి) వీరభక్తాశూన్యులు ; కేవలస్వాధ్యాయపరులు ; వేదములను నీటఁ గలపు చున్నాడు. (మరలి మఱియొక చోటికి నడచి) వీరుభిక్షుకులకొరకే యతిశేషమునుఁ గ్రహించినారు; శిరోసుండనములు చేసికొన్న యీపండితంబునకులు వేదాంతకాస్త్రము ను భాషించేయుచున్నారు. (నవ్వి) —

గీ. మహిని బ్రత్యక్షముఖ్యప్రమాణసిద్ధ

ఘనవిరుద్ధార్థములు. వీరె జనములకును

బోధచేయుచునుండంగఁ, బుడమిమీఁద

బాధవాదులకడఁ గలపాపమేమి?

ఇట్టివీరి సంభాషణలు విన్నను మహాపాతకము సంభవించును. (మరలమరియొక చోటికి నడచి) వీరు కష్టపడి తర్క-మతము నభ్యసించిన వైవేచికాపాతాదులు. ఈపాపంబులు కేవల పశువులే. వీరితో సంభాషించినవారు. సహితముఁరకములపాలగుదురు. అందుచేత వీరిని దృష్టి పథమునుండి దూరముగాఁ బరిహరింపవలయును. (మరలమఱియొక చోటికి నడచి) —

ఉ. అల్లదె గంగయొడ్డు శిలలందుఁ గుళాస్త్రరణోపవిష్టులై,

యల్లన దర్శిముష్టియొలహస్తము లొప్పగఁ, బూజవెట్టెల.

ల్లలన నిల్చి, పూసలెగయం గొనవ్రేకుల నక్షమాలికల్

నెల్లగఁ దిప్పచున్, ధనికవిత్తములన్ వారియింతుల్ దాంభికుల్.

(మరల మఱియొక చోటికి నడచి) వీరు త్రివండివేదములచేత జీవనముచేసెను ద్వైతాద్వైతమాగ-పరిభ్రష్టులు. (మరలవేటొక చోటికి నడచిమాచి). ఓహో! ద్వారసమీపమునందు నాటిన నిడుదలగు వేరుగుడలకుఁ గట్టియున్న తెల్లని మాత్మవస్త్రసహస్ర

ములు చేసిని దాండవమాకు మరిడఁగా, క్రింద నందందుఁ గృష్ణాజీవములునున్నాక, డు
ను యజ్ఞపాత్రములును జపాలమును టోళ్ళును రోకిళ్ళును బ్రకాశింపఁగా, నీరంత
రిహుతాబ్యవసంతో నీండినసూతముచేత గగనమండల పరితయ నల్లపడఁగా గం
గా సమీపమునందుఁ బ్రకాశించుచున్న యాయాశ్రమపద మెవ్వరివయయుండును? ఇది
నిశ్చయముగా నెవ్వరితోయొక దొడ్డ గృహస్థునిగృహమైయుండును. కానిమ్మిటితిపవి
త్రమయినయిది నేనురెండుమాకు దిసియులు వాసముచేయుటకు యోగ్యమయినదిగాఁగ
న్నదుచున్నది. అని ప్రవేశించిచూచి అహ!

చ. ఉదరమునన్ భుజులును నూరువున్ గళమందు టొమ్మొక
బెదవులఁ జెక్కులన్ నుటట వీపున గడ్డముందు జానులన్
బదుగుగ బొట్లుపెట్టి, కటిఁ బాణులఁ గణఁములందు జొట్టున
దురుటఁ దర్భిలించి, యితఁ డొప్పెడు దంభమురూప మొందెనాన్.
మంచిది. నేనతని సమీపమునకుఁబోయెదను. (సమీపమునకుఁబోయి) నీకుశభమగును
గాక!

దంభు—(హంకారముచేత సాతని నవలించుచున్నాడు.)
వటుడు—(ప్రవేశించిలోటుపాటుతో) ఓబ్రాహ్మణుడా! దూరముగానిటు
చుండు. పాదప్రక్షేపముచేయక యాయాశ్రమపదమును ద్రొక్కఁగూడదు.
అహం—అయ్యో నే నెక్కడనో పాపమున్న దేశమునకు వచ్చినాడను.
ఇక్కడ శ్రోత్రియులయిన యతిఘటను గృహస్థు లానన పాద్యాదులచేతనయిన నెదు
ర్కొనకున్నారు.

దంభు—(చేష్టఁగచేత నూరడించుచున్నాడు.)
వటు—దూరదేశమునుండివచ్చిన మీకులశీలాదికమును జక్కఁగానిచారింపుమని
మాగురువులవారాజ్ఞాపించుచున్నారు.
అహం—ఏమీ! ఇప్పుడు మాకులశీలాదికమునుగూడఁ బరీక్షింపవలయునుగా?
వినము—

చ. ఉత్తమమర్వి గౌడమహి; యుత్తమమందును రాధికాపురం ;
బుత్తమమందు శ్రేష్ఠికుల; ముత్తముఁ దందును నాదుతండ్రీ; న
రోవ్విత్తములెన్నఁ దత్తనుజు; బుత్తముండంగడు నేను వారిలో
సుత్తమబుద్ధిధైర్య విసయోరువివేక సుశీలతాదులన్.
దంభు—(వటునిపంకఁ జూచుచున్నాడు.)
వటు—(తానుకలకమును బట్టుకొనివచ్చి) దేవా! పాదకౌశలమును వేసికొందువు

అహం—తనలో కానిమ్మ. ఇట్లు చేసికొనుటవలన దోషమేమున్నది? (అలా గునజేసి దాపునకు వచ్చుచున్నాడు.)

దంభు—(పండ్లకొరికి) నీవు దూరముగావులించును. గాలితోఁగలిసి చెనుట చిందువులు మార్చిదిగివచ్చును.

అహం—ఓహో! ఈబ్రాహ్మణ్య మపూర్వమయినదిగానున్నదే!

నటు—ఓబ్రాహ్మణా! అందుకు సందేహమేమి? వీరిసన్నిధి—

గీ. పూజ్యపాదాబ్జయుగళంబు ముట్టుకొనక,

భక్తిఁ బీఠాంతభూతిలభాగమునకె

నీవైదుమాడాచుణి మరీచివితతిచేత

స్వసతివరులు నీరాజనం బిడుదు రెవును.

అహం—(తనలో) ఈదేశము కేవలదాంభికు కగులమయినది; కానిమ్మ. ఈపీఠముమీఁద గూరుచుండెను. (అనికూరుచుండఁ బోవుచున్నాడు.)

నటు—ఆరాధ్యపాదులవారి యాపీఠము నన్యలాక్రిమింపఁగూడదు.

అహం—ఓరిపాపాత్ముడా! దక్షిణరాధాదేశమున ప్రసిద్ధులయినమావంటి ప్రి శుద్ధులుసహిత మీపీఠము నెఱ్ఱఁదగరా? ఓఱమాన్హ! మాకులశిలములు వినుము—

ఉ. మాత మహామణీన ; మఱి మత్సరి శోశియపుత్రి ; యాటనేఁ

బూతుఁడఁదండికికంటె; విను పూర్వము మత్సరియన్న మిత్రుస

న్మాతులపుత్రిమీఁద నణుమాలి మబద్ధపునింద రా, నప

భ్యాతపుత్రాంధవం బని ప్రియాంగనఁ బోనిది యైతి శుద్ధుడన్.

దంభు—ఓబ్రాహ్మణా! అదియంతయు నశ్లేషయియుండును. అలాగున నీహ మాప్యత్రాంతము తెలియదు.

చ. మను పాకసా బ్రహ్మపురముం గనివచ్చుట కేను బోవఁగా,

మునివరులాత్మ పీఠ దయముం డిగి రెల్లరు నన్నఁజూచి; యా

వనజభవుండు నన్నుఁ బ్రియభాషలఁజేటిచి, శుద్ధిగాఁగ ది

గ్గన నుపవిష్టఁజేసె నపగోమయలిప్త నిజోరుపీఠికన్.

అహం—(తనలో) ఆహా! ఏమి యీదాంభికబ్రాహ్మణుని యత్యుక్తి! (అలా చించి) ఇతఁడొకశత్రు దంభుఁడే యేమో! అయినంగానిమ్మ. (కోపముతో బిగ్గరగా) ఓహీ! నీవేలగర్వపడెదవు?

చ. శత్రుమఖుఁ డెంతవాఁడు? మఱి సారసగర్భుఁ డనంగనెంత? యీ

క్షీతిపయి నేమిలెక్క- మునిసింహు? లెఱుంగవు నీవుమత్తప

స్తతమహిమంబు; వాసవశతంబును బ్రహ్మశతంబు మానిరా

ట్టతమును గూలలేదె ఐరున్ గతిగాఁక నేను జూడఁగన్.

దంభు—(మాచి సంకోచముతో) ఓహూ! అయ్యో! మీరు నాపితామహులైనయహంకారులు దేవా! లోభునియాత్మజుడ నయినదంభుడను నేనుమిత్రు ననుస్కారము చేయుచున్నాను.

అహం—వత్సా! దీగ్ధాయుష్కంటకువుకమ్ము. నేను ద్వాపరాంతమునందుఁజూచినప్పుడు నీవుబాలుడవు. చిరకాలమెడఁబాసియుండుటచేతను వార్ధక్యగ్రస్తుడవగుటచేతను నిన్ను పృథులిన్నఁగా గుఱుతుంటలేక పోయినాడను. మఱి నీకుమారుడయిన యనత్యునకుఁ గుశలమా?

దంభు—అతఁడు త్వేమముతోనున్నాఁడు. అతఁడును మహామోహమహారాజుగాఁగి యాజ్ఞ ననుపర్తిండును నిక్కడనే యున్నాఁడు. అతనిని విడిచి నేనొక్కముహూర్త కాలమయినను బాగ్రీణములు నిలుపఁగలుగుదునా?

అహం—నీశ్వరిదండ్రులయిన త్వష్టయు లోభుఁడును గుశలులయియున్నారా?

దంభు—నామను నిక్కడనే యున్నారు. వాకులేక నేను త్వణమయినను నిలువలేను. పూజ్యులయిన తమరిక్కడ కేవలమీద దయచేసినారు?

అహం—వత్సా! వివేకునివలన మహామోహున కేమాయుపద్రవము కలుగనున్నదని విని యాతనివృత్తాంతమును వెలసికొనవలెనని వచ్చినాను.

దంభు—తమరాక మేలయినది. మహామోహమహారాజుగా రింద్రలోకమునండి నేటరేపట నిచ్చటికే వచ్చుచున్నారని విన్నాను. ఆయన యీవారణాసీ నగరమునే రాజధానిగాఁ జేసికొందురనియు నొకలోకప్రవాదము పుట్టినది.

అహం—సమస్తాత్మలయందును వాసముచేసెడుమహామోహుఁ డీవారణాసియందుండఁగోరుటకుఁ గారణమేమి?

దంభు—మఱియేమున్నది? వివేకుని నడ్డగింపవలయుననియే.

గీ. శాశ్వతబ్రహ్మపురి కాశి, జన్మభూమి

యవని విద్యాప్రబోధోదయముల కరయఁ;

గులవినాశనవిధి కెత్తుకొన్నయావి

వేకుండిందుండఁ గోరెడు విడువ కెపుడు.

అహం—(భయముతో) అట్లయినపక్షమున దీనికిఁ బ్రతీకార మవశ్యమైనదే.
నిట్లనిన-

క. పురహరుఁడు హనుఁడు కరుణం

బరమపదజ్ఞాన శూన్యమానవతతి కి

ప్సరి భవభయహరతారక

మరపుగ నవసానవేశ నుపదేశించున్.

దంభు—అది సత్యమే. అయినను గామకృధాద్యభిభూతుల కది లభింపదు.

హినినిబట్టియే త్రోవలిట్లు చెప్పచున్నారు—

క. విద్యా లెపోయశస్సుల

ప్యవ్యముగఁ గనంబు లర్పింపు లెవయు నెవనిక

య్యాద్యుని శివుఁజేరువొయిన

విద్యత నాతంఁడె తీర్థలమును బొందున్.

[తెలఁ]

హిని! జనులారా! ఇదె మహామోహమహారాజుగారు వచ్చుచున్నారు.

చ. స్ఫటికమణివితర్లికలఁ జల్లుఁడు చందనగంధతోయముల్;

పటుగతి యంత్రీమార్గములు పన్నుఁడు వారిగృహంతరంబులన్;

స్ఫుటముగఁ గల్లుఁడెల్లెడల భూరిలన న్మణితోరణావతుల్;

చిటుక్షన నింద్రచాపసమచిత్రపతాకల నెత్తుఁ డంతటన్.

దంభు—అయ్యా! మహారాజుగారు సమీపమునకు వచ్చినారు. కాబట్టి మీ

రామన కెదురుగాఁబోయి గౌరవింపవలయును.

అహం—అలాగుననే చేయుచును. (ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రవేశకము.

—॥౧౦॥—

[అప్పుడు మహామోహమహారాజుగారు మహావైభవముతోఁ బరివార
సహితముగాఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

మహామోహుఁడు—(నవ్వి) హిని! మూఁగులు నిరంకుశులుగాదా?

చ. కలదఁట! యాత్మయొక్కటి బగంబున దేహముకంటెవేఱుగా?

ఫలమది మీఁదగాంచునట, భద్రముగాఁ బరలోకమందహా!

వలవనియీదురాశయు నభిస్తరురాజము పూచి స్వాదుస

తృలముల నిచ్చునన్న భ్రమవంటిదికాదె తలందిచుడఁగన్?

ఇటువంటి స్వకపోలకల్పము చేత లేనిపదార్థము నొకదానినినిర్మించిదుష్పాండిత్యము
గల ప్రబుద్ధులీప్సించుమును వంచింపుచున్నారు.

కా. అహ! లేనిపదార్థమున్నదని మిథ్యలో పట్టునయ్యానైక
దోషులలో నాస్తికులంచు దూష్యులనుచున్ దూషింతు సత్యాధ్యులకా
మాతృశ్రద్ధతిర బంధభూతపరిణామంబౌచు జైతన్య సం
దోహం ; బెవ్వరు దేహభిన్నునిగ నెందుం జూచితే జీవునిన్?

శ్రీరు తమ్ముమాత్రమే కాక లోకమునంతను వంచించుచున్నారు.

ను. తనువులో వక్త్రముఖాంగ సంచయముచేతకా న్యుముల్ కాగ, మే
అన నేలా కులములో? పరాంగన యి దన్యాధాం బిడన్ భేదములో
గనరా వింతయునాకు! హింస బరకాంతా స్వాపతేయాక్రమం
బును దోషంబని కల్పనలో సలిపి రింపులోపుట నిష్పృరుమలో.

(అంగోబించి క్లాఘనతో) (వత్సకు మే ప్రమాణమగుటనుబట్టి సర్వవిధములచేతనులోకా
యత తాస్త్రమేకాస్త్రము. “పృథివ్యాపస్తేజో వాయువులు తత్వములు; అధికామములు;
పురుషార్థములు; భూతము లేజ్ఞానజనకములు; పరలోకములేను; మృత్యువేమోక్షము”
అని యీతాస్త్రమున న్మిదీయాభిసారియానుసారముగా వాచస్పతి రచియించి చార్యా
కునికినమర్పించెను. అతడుశిష్యోపవిష్యమాగమన దానినిలోకమునవ్యాపింపజేసెను.

[అంతటఁ జార్యాకుఁడును శిష్యుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు.]

చార్యా—వత్సా—నీవెఱుంగుదువు. దండనీతియేవిద్య; దానిలోనంతర్భూత,
మయినదే వాతక. త్రినేతములును భూతకాపలీపములు. చూడుము—

గీ. యజ్ఞులకు ప్రవృత్తాశ క్రియాదికంబు
వలన స్వర్గఃఫలంబది వచ్చునేని,
ధరణిలో దావపన్నె దగ్గంబులైన
పాదపంబులవలనను ఫలములొదవు.

మఱియును,

గీ. పుషమిలో యజ్ఞమునఁ జంపఁబడెడునట్టి
పశువునకు స్వర్గసౌఖ్యంబు వచ్చునేని,
యజ్ఞపశువునుగాఁ జేసి యజ్ఞకర్త
స్వర్గసౌఖ్యమందఁ దనశ్రద్ధఁ బనుపరాచె?

క. మరణము నొందినరూలకుఁ

గరమును శ్రాద్ధంబు తృప్తిగలిగించెడుచో
ధగ నాతిన దీపంబున
కురుకాంతిని చైలదాన ముత్పాదించున్.

శిష్యు—అచార్య! ఈనాకారముగాఁ బురుషులకుఁ దినుటయుఁ బ్రాణులయునే
మౌనములయినపక్షమున, క్షైత్యులు సంసారసుఖమును విడిచియేలతామఘోర
తరములయిన పారాక సంతకపన్నుకాలాదు లగుదుఃఖములచేత శ్రమపడుచున్నాడు?

చార్య—పంచకప్రణీతినులయిన యాగములచే మోసపోయిన యామూర్ఖుల
కాశామోదకములచేతనే యిట్టిస్పృహలుగుచున్నది. చూడు—

గీ. భుజనిపీడిత భువనాహుముల భుగ్న

కుచయగభోగకాంతోపగూహమేషి?

భ్రష్టబుద్ధుల భిక్షోపాసనియను

సూర్యకరతాపమున దేహాశోషమేషి?

శిష్యు—అచార్య! దుఃఖముశ్రేయమున సంసారసుఖము పరిహరింపఁదగినదని
యీవిధముగాఁ దైర్ఘ్యములు చెప్పుచునుగదా?

చార్య—(నవ్వి) ఇది యానరపశువులయొక్క దుర్మృగిలననము.

చ. అవనిని దుఃఖమిక్రితములొటను నింద్రియజన్య సౌఖ్యముల్

తివిరి త్యజింపఁబోలు ననుభీరులు మూర్ఖులైకాతలంపఁగన్

జవిగల తెల్లబిడ్డమున సారతరంబగుకాలిధాన్యమున్

దవులఁ ద్యజించు నెయ్యముకిఁ దాల్చునటంచు విచేకి యెవ్వఁడన్?

మహామోహు—ఓహో! చిరకాలమునుఁ బ్రామాణికములయిన వచనములు క
ర్ణసుఖమును గలిగించుచున్నవిగదా! (చూచి యానందముతో) ఇతఁడునాశ్రియఁగలు
డయిన చార్యుఁడా?

చార్య—(చూచి) ఇతఁడు మహామోహమహారాజు. (సర్వపమునకుఁబోయి)
జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! ఓమహారాజా! ఇదిగో చార్యుఁడు ప్రణామము
చేయుచున్నాడు.

మహా—చార్యకా! నీకు స్వాగతము. ఇక్కడఁ గూరుచుండుము.

చార్య—(కూరుచుండి) ఇది కలియొక్క సాష్టాంగప్రణామము.

మహా—అచ్చటఁ గలి కవ్యాహతకుశలమా?

చార్య—దేవరవారి ప్రసాదమువలన సర్వత్ర కుశలమే. ఆతఁడు కార్యకేషము
ను గూడఁ దీర్చి మఱి దేవరపాదములను సందర్శింపగోరుచున్నాఁడు.

చ. ఎవఁడు, మహత్తరంబయిన యేలికయాజ్ఞనుబూని దాని కా

త్రహసనకలున నైతితి, తత్తు లిలబుసుఖప్రసాదుడై,

యవిరళహాపక పూణకావ్యదయంబున దర్శనమిచ్చు స్వామి పా
దవనజవందనం బిశ, నతం డతిధన్యంబు శృంగీకోటిలోన్.

మహా— ఇప్పు డాకలి యేమేమి చేసియున్నాడు?

చార్వా—దేవా! చిత్తగింపుము—

చ. శ్రుతివిహితాధర్మాగ్రముఁ బొన్న లొలంగి మహామనో యథే
వృత్తం జరియించువారయిరి జనులగుటకు నెక్కింత లేక; యీ
గతికిని హేతు వాకతియొక్కానను, మదీయబలంబు గాదు; వి
శ్రుతముగఁ బొనుపంబుఁ బెనుచు బ్రభుమన్ననయే భటారికిన్.

అక్కడ నుత్తరపథికులును బాశ్చాత్యులును వేదములనే త్యజించినప్పు డింక శనుదమా
దులకధయే? ఇతఁ స్థులయుందు సహితము వేదములు తఱుయిగా జీవితానుష్ఠా
నము లేయైనవి.

గీ. అగ్నిహోత్రంబు, వేదత్రయంబు, మఱి త్రి
దండమును, దేహమున భస్మధారణంబు,
బ్రజ్జయును బౌరుషము తేనెపందలకును
జీవిక లని బృహస్పతి చెప్పె మున్ను.

కాబట్టి కురుక్షేత్రాశ్రమలయందు విద్యా ప్రభోధదండ్రోదయమగునని దేవరవారు
స్వప్నానందయందు శంకింపవలనదు.

మహా—చక్కగా సాధించినారు. ఆతీర్థమునువ్యర్థముయిన దానినిగాఁజేయుట
గొప్పపనికదా?

చార్వా—దేవా! దేవరవారికి విన్నవింపవలసినది మఱియొకటియిన్నది.

మహా—అది యేది?

చార్వా—విష్ణుభక్తియను పేరుగల మహానుభావురాలంబున యోగిని యొకఁడై
యున్నది. ఆమె సర్వత్ర సంచారము చేయునండఁ గలిగితే నిలువబడిన దయ్యము,
తదనుగృహీతులయినవారిని దేతీమాదుటకును మేము శక్తులము కాకున్నాము. కాఁ
బట్టి దానికిఁ బ్రతీకారమును దేవరవారే సాధధానముగా నాలొచింపవలయును.

మహా—(భయముతోఁ దనలో) అక్కటా! ప్రసిద్ధమహాప్రభావ యయినయో
యోగిని మాకుస్వభావవిద్వేషిణి. దుస్సాన్యురాలు. కానిమ్మి. (ప్రకాశముగా) ఓయీ!
మనకీశంకతోఁ బనిలేదు. కామక్రొధాదులగు శత్రువులమందఱు దానిపని యొక్కడ
సాగును?

శార్వా—అట్లయ్యును క్రుద్ధుడై నిజి ముడై నవాడేమియుండఁగూడదు.

క. అతి యల్పుడయ్యు, మర్కము

లరసి మహాబాధఁ దెచ్చు నవనీశునకున్;

గర మల్ప మయ్యు, ముల్లది

చగమున కపార మైనతమ మొనరించున్.

మహా—(తెరవంకఁజూచి) ఓరీ, ఎవఁడక్కడ?

[దొవారికుడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దొనా—స్వామీ! ఏమియాజ్ఞ?

మహా—ఓరీ! ఆసత్సంగా! “ఏమిటియుండకయోగినియొన విష్ణు భక్తినిమీరే జూతను చేయవలెను.” అని కామ క్రోధ మద మాన మాత్సిర్యాదులతో నేనాజ్ఞాపించి నట్లు చెప్పెను.

దొనా—దేవర సైవిచ్చినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

[అప్పుడు పత్తిహస్తుడై యొకపురుషుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

పురు.—(తనలో) సమద్రతీరమునందలి పురుషోత్తమసంస్థగల దేవాలయమునందున్న మద మాన నామధేయులగు ప్రభువులు మహారాజునన్ని ధానమునకుఁ జంపఁగా నేనిప్పు డుత్కలదేశమునుండి వచ్చినాడను. (చూచి) ఇది వారణాశి; ఇది రాజ మందిరము. ఇందుఁ బ్రవేశించెదను. (ప్రవేశించి) ఈప్రభువువాని చార్వాకునితో నేదో మంత్రాలోచన చేయుచుఁ గూరుచున్నాఁడు. వీరిసమీపమునకుఁ బోయెదను. (సమీపమునకుఁబోయి ప్రకాశముగా) దేవా! జయగుఁగాక! జయగుఁగాక! తమకుఁ జంపఁబడిన యీపత్రికను దేవరవారు చిత్తగింపవలయును.

మహా—(పత్తికనుపుచ్చుకొని) నీవెక్కడనుండి వచ్చినావు?

పురు—పురుషోత్తమాలయమునుండి వచ్చినాడను.

మహా—(తనలో) ఇదియేదో ప్రాణాలింక మునిసకార్యమయి యొందును. (ప్రకాశముగా) చార్వాకా! ఇప్పుడు నీవుపాముక్తి. కఠిన్వ్యమునందు నీవవహితుడవయి యుండవలెను.

చార్వా—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు).

మహా—(పత్తికను జనుపుచున్నాఁడు)—“స్వస్తి! శ్రీవారణాసీపురవరాధీశ్వరులయిన మహారాజాధిరాజరాజపరమేశ్వర మహామోహమహారాజాలవారి పాదపద్మములకు శ్రీపురుషోత్తమాలయమునుండి మదమానులు సాష్టాంగప్రణామములుచేసి చేతుగల విన్నపము. ఇక్కడ మేము నిరంతర క్షేమముతో మున్నాము. తరువాత కారితీర్చి

తనశ్రీయును శ్రీధర్మోగూడవివేచనదౌత్యమునుబూని యుపనిషద్దేవిని విశేషనిహేది
సంగమముకొని హర్షితమును బ్రబోధించుచున్నది. మతీయు ధర్మోధు కామసహ
చరుడయ్యను వైరాగ్యాదులచే వేటుపటుపడచినవానివలె గానబడుచున్నాడు.
అందుచేత సతేడు కామునినుండి విడిపోయి యొకానొకప్పుడు నిగూఢముగాఁ
దిరుగుచున్నాడు. కాబట్టి యాసంగతిని దేవరదివ్యచిత్తమునకుఁ దేవలెను.”—
(క్రోధముతో) ఆహా! ఏమిది? ఈయతిమగ్నుల శాంతికిసహితము భయపడుచు
న్నార! ఈశాంతి యెక్కడనుండి పుట్టినది?

జ. అజాడగు సృష్టిమాత్రనిరతాత్ముడు; దత్తుమఖాంతకుండు వై
లజనిబిడోపగూహనములన్ సుఖియించు విఘ్నార్థి తాత్కుడై;
ఋజువుగ శ్రీకపాలమకరీదళలాంభితవత్తుండై యధో.

తుజాడను వసించునంబుధి; నికన్ బెజువారికి శాంతియబ్బునే?
(పురుషునికూర్చి) ఓజాలాక్రి! నీవు సత్వరముగాఁ గామునియొద్దకుఁబోయి, “ధర్మోధు
దురాత్ముడని మేమిప్పుడు దెలిసికొన్నారము. అతేడు మహాశక్తికాలనుయోగము
నమ్మడగినవాడౌకాడు. కాబట్టి నీవతనిని దృఢముగాబంధించి కట్టివేయుము” అని
మాయాజ్ఞను జెప్పుము.

పురు—దేవర సెలవిచ్చినట్లుచేసెదను. (అనిని మగ్నమిండుచున్నాడు.)

మహా—(అలాచించి తనలో) శాంతిని సాధించుట కేమి యుపాయమున్నది?
ఉపాయాంతరముతోఁబనిలేదు. ఈపనికికైక్రొధభూభులేనమర్థలు. (ప్రకాశముగా)
ఎవరక్కడ?

దావా—(ప్రవేశించి) దేవా! ఏమి యాజ్ఞ?

మహా—ఇప్పుడే క్రోధునిని లోభునిని బిలుచుకొనిరా.

దావా—దేవర సెలవిచ్చినట్లు చేసెదను. (అని నిమగ్నమిండుచున్నాడు.)

[అంతట క్రోధుండును లోభుండును బ్రవేశించుచున్నారు.]

క్రోధు—శాంతి శ్రద్ధా విష్ణుభక్తులు మహారాజుగారితో వైరమును వహించి
సూరి విన్నాడను. నేను జీవించి యుండఁగానే తమప్రాణములమీదికి వచ్చెడి
యీపని యేల?

ఉ. చేయుదు లోక మంధముగ; జేయుదు ధీరుల శ్రోత్రహీనులౌ;

జేయుదు జేతనంబుల నచేతనరీతిని; నాడు శక్తిచే

నేయెడఁ గృత్యముల్ గన రొకింత, హితంబు విసంగఁజాల, రా
మ్నాయము లభ్యసించి మఠిమంతులు తాము స్మృతితే రద్దయిన్.

లోధు—ఓయీ! నన్నాశ్రయించువారు మనోరథసదీపరంపరలనే తరింపఁ జాలరు. ఇట్టివారు కాంక్షాదుల నెట్లు చింతింపఁగలుగుదురు? మిత్రుడా! చూడు—

చ. మదజలసిక్తగండ గజమండలియున్, ఘనవాయువేగమున్
గొదవయొనర్చి పవ్వంగల గుఱ్ఱములున్, గలవెన్నొమాకు; సం
పద యిదిచాలదంచు, మఱివచ్చిన నింకనునికఁగోరుదున్
బొదలుదురాశ హృస్థిమముఁ బొందెడువారికి కాంతిగల్గున్?

క్రోధు—ఓమిత్రుడా! నాప్రభావము నీకుఁ దెలియునుగదా?

చ. చదివిన వృత్తుఁడృష్టసుతు శత్రుడు; త్రుంచె విరించిమార్గమున్
మదనతిరోధి కాశికుడు నాకు పొడంచె వసిష్ఠపుత్రులన్;
మదసమశక్తి పండితుల మాన్యయశస్కుల నచ్చరిత్రులన్
నదవల పౌరుషాధ్యుల వెసన్ గులనాశమొనర్చు శ్రేష్ఠికిన్.

లోధు—ప్రియురాలా! తృప్తా! ఇటురమ్ము.

[తృప్తాదేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

తృప్త—ప్రాణేశ్వరా! ఏమి యాజ్ఞ!

లోధు—ఓప్రియురాలా! వినుము.

చ. పాలమునగ్రామమున్ వనము భూద్రముఁ బట్టణముం బురంబు దీ
వులు మహిమండలం బనెను ప్రోత్థితవాంఛితనాత్రబద్ధబు
ద్ధుకతికాంక్ష సంగములు, తోరముగాఁగ భవత్పిన్సన్నతన్
బలిసివఁ, బుట్టునే శమము పొంగులయాశ కజాండలక్షులన్?

తృప్త—ఓప్రాణనాయకా! స్వయముగానే నిత్యమును నేనీపనియం దభి
యుక్తురాలనయి యున్నదానను. అందుమీఁద నిప్పుడు తమ యాజ్ఞచేత బ్రహ్మాండకో
టులచేతనయినను నాయుదరమునిండదు.

క్రోధు—ఓహింసా! ప్రియురాలా! ఇటురమ్ము.

[హింసాదేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

హింస—ఇదిగోవచ్చినదానను. భర్తగారిసెలవేమి?

క్రోధు—ప్రియురాలా! నీవు సహధర్మచారిణి వగుటచేత నాకుఁబితృవధసహి
తము సుకరమయినది. నాకు—

ఉ. ఎంత పికాచి మారే? పితయెంత? సహోదరులెంత కీటమూగ?

వంతుగ సర్వబంధువులు వధ్యులు పక్రవిటాభసాపృదు

(చేతులు పిసికికొనుదు)

కాంతిని బొందవీయేడల సంతతకోపశిఖిస్ఫులింగముల్,
సంతతితోడఁ బూగ్గముగ జ్ఞాతికులంబు నడంచుసంతకున్.

(చూచి) పీఠమనప్రభువువారు. వారిదర్శనము చేసికొందము.

అవటు—(సమీపమునకుఁబోయి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!

మహా—మాకు శత్రురాలయినశృంగభూతనుకాంతిని మీరు నిగ్రహింపవలెను.

అంద—దేవరయ్యాజ్ఞాప్రకారము చేసెదము. (అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

మహా—శృంగభూతనుగని పలుకుటచేత నామనస్సున కొక్క యుపాయాంతరముసహితము పొడకట్టుచున్నది. కాంతితనతల్లియైనిశ్చేదకుఁ బరతంత్రురాలు. కాబట్టి యిష్టదుమన మేయుపాయముచేతనైనను శృంగభూతనుగదేవసమీపమునుండి యాకర్షించి బంధించివేయ వలెను. అప్పుడందువలన మాత్సవియోగ దుఃఖముచేత నత్యంతపుదుస్వభావ యయినకాంతి బలముడిగినదయి కృశించి నశించును. శృంగభూతని యెడఁ బాటు చేయుటకు నాస్తికతావిలాసినియే పరమసమర్థురాలు. కాబట్టి యామెనే యీపనికి నియోగింపవలెను. (ప్రక్కనుజూచి) విభ్రమావతీ! నీవు సత్త్వరముగా నాస్తికతాదేవిని బిలుచుకొనిరా.

విభ్ర—వీలినవారి నెలవునకారము చేసెదను. (అని నిష్క్రమించి నాస్తికతా సహితయై పురలఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

నాస్తి—సఖీ! చిరకాలమునుండి చూడకున్నమహారాజు ముఖమును నేనిప్పుడెట్లుచూతును? అతఁడు నన్నెగ్గలాడునేమో!

విభ్ర—సఖీ! నీయుఖదర్శనముచేత మహారాజు తనదేహమేతానెఱుంగఁతుండును. అట్టిసితిలో నిన్నె ఎగ్గలాడఁ గలుగును?

నాస్తి—సఖీ! నామిధ్యాసాభాగ్యము నెంచి పరిహసించుచున్నావా?

విభ్ర—సఖీ! నీసాభాగ్యముయొక్క మిధ్యాత్వమును నీ విప్పుడే తెలిసికొఁగలవు. సఖీ! నీకన్నులు నిద్రచాలక కలఁతనొందినట్లు కానబడుచున్నవి. ఇట్లు నాస్త్రియసఖినేత్రములకు నిద్రతక్కువగుటకుఁ గారణమేమో.

నాస్తి—సఖీ! ఏకవల్లభయైన స్త్రీకిసహితము నిద్ర దుర్లభమగుచుండఁగా, బహువల్లభుడైన నాకెట్లుండును?

విభ్ర—నాస్త్రియసఖికి వల్లభు లెవ రెవరో?

నాస్తి—ఈమహారాజొకఁడు, ఆపయిని గామకోర్కెలసాభావాంకారులు. అతి విస్తారము చెప్పఁబనిలేదు. ఈవంశమునందుఁ బుట్టినపురుషుఁడు పనివాఁడైనను మునలి చాడయినను బడుచువాడయినను రాత్రిందివములొక్కఁడును హృదయనివాసినినైన

నన్ను విడిచియుండఁడు.

విభ్ర—సఖీ! కామునకు రతియు, కోరిధునకుపాంసయు, లోభునకుఁదృష్టయు, పరమప్రియురాండ్రుని విందుము. తమ ప్రియతములతో నిత్యమును రమించుచుండెడు నీపయిని వారి కీర్వ్య యెట్లు కలుగకున్నది?

నాస్తి—సఖీ! ఈర్వ్యయని యేలపలికెదవు? వారుసహితము నన్ను విడిచి యుహూర్తకాలమయినను నిలువలేరు.

విభ్ర—సఖీ! నీసౌభాగ్యమువలన మనోవ్యాపలత నొందవలెననవత్తులు సహితమునీయచుగ) హమును గోరుచుండుటచేతనే భూమిమీఁద నీవంటిసౌభాగ్యవతిలేదనిచెప్పుచున్నారు. సఖీ! ఇంకొకమాట చెప్పెదను. ఈవిధముగా నీవు నిద్రాకులహృదయమయి తొట్టినకాన్యమంతి యందియలుజాతీ గర్భ్యుశ్శువుని మోగఁగా నడుచుచు మహారాజును గౌరవించినప్పుడతఁడు మనస్సులోశంకపడునేమోయని నేనూహించెదను.

నాస్తి—ఇక్కడ శంకపపలననపని యేమున్నది? మహారాజుగారి నియోగానుసారముగానే నేనీవేషమును ధరించితిని. సఖీ! అంతేకాక దర్శనమాత్రముననే ప్రసన్నులగుపురుషులకు భయపడనేల?

మహా—(చూచి) ఇదిగో నాప్రియురాలు నాస్థిత సమీపించినది!

చ. ఒడలు నితంబగౌరవమునకొ జడ సుందఁగఁ, గొప్పపూసరం
బెడయఁగఁ జెర్వవేడ్కఁ గరమై తైదురోజునఖాంకిముల్ బయ
ల్పడఁ, గడునల్లగల్వసరుల న్నగుచూపు లెదం గలంపఁగా,
నడవఁగ నూఁగుకంఠయుణత్కృతితో నిదెకాంత వచ్చెడున్.

విభ్ర—అదిగో మహారాజా. ప్రియసఖీ! ఆయననన్నిధానమనకుఁబొమ్మి.

నాస్తి—(ద్వంద్వరమభోయి) మహారాజా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!

మహా—ఓప్రియురాలా!

క. అంకమునఁ జేరి, ప్రకటన

ఖాంకస్థనముల సొసంగు మాలింగనమున్

శంకరునొడిలో నుండిన

కాంకరితోభావిలాసంపదఁ గనుచున్

నాస్తి—(చిటుకవృత్తోఁ గొగిలించుకొనుచున్నది.)

మహా—(అలింగనముఖము నభినయించి) ఓహో! ఈమె నాదశిండుట

శలన నాకిప్పుడు మరల నవయోవనము కలుగుచున్నది! ఓవిలాసి!

ఉ. నాదు వయోను విభ్రమమునన్ మనుషెప్పడొ కల్గి, మానసో
స్కాక మొగ్గి, యింద్రియకదంబ సుఖైకర సాత్కుజేసి, వేగి
మాదరమున్ బెనంచిన యనుగవికారము నేడు నీవు నన్
గానిలిఁ గొంగిలించుటనుగ్రహ్మఱు బుట్టి, మదాత్మ నీడ్చెడున్.

నాస్తి—ఓమహారాజా! నేనీప్పుడు సవయావనదశలోనున్నను, నామనస్సులో
గాటియున్న నీమీఁదొవేమము కాలము గడుచుటచేత సహితము పోలేదు సుమా? ఏ
నిమిత్తముచేత దేశరవారు నన్నుఁడలంచితిరో నెలవిందు.

మహా—ప్రియురాలా!

క. పడఁతీ! తలఁపఁగఁ జను మది
కడముగ నున్నట్టివారి నెంద్రెనను; నీ
వెనఁగాయకుందు వెప్పుడు
నీక కన్యచ్చిత్తశ్చిత్తిచిత్రము పోలే.

నాస్తి—నాకిది మహాప్రసాదము. ఓమహారాజా! నాపనియే మోయాజ్ఞాపించు.

మహా—ఈవికారముగాఁ బ్రకాశితములైన యంగములతో నీవు సర్వత్ర సంచ
రింపవలయును. ఇదిగాక పొత్తుకూతురు శ్రద్ధాకాంత వివేకునితో నుపనిషద్దేవిని
గూర్చుటకయి దూతికాభావమును నహించినది.

గీ. మనసఁ బ్రతికూల; పాపుల మైత్రిఁ దిరుగు;
నకులజ; కిరంబుఁ బాపాత్మురాలు శ్రీధ్ర;
యిపుడె శలపట్టి యారండ నీడ్చితెచ్చి
కినుకఁ బాపండులకు నెప్పగింపుమీవు.

నాస్తి—ఇంతమాత్రపుఁబనికెఁ బ్రభువువారికి శ్రమయక్కఱలేదు. వచన
మాత్రముచేతనే దేవరవారి సేవకురాలగు శ్రద్ధ తమయాజ్ఞను చెల్లించును. “ధర్మము
మిథ్య; మోక్షము మిథ్య; వేదమార్గము మిథ్య, సుఖభంగకరము లయిన శాస్త్ర
ప్రలాపములు మిథ్యలు; స్వర్గఫలవిద్య మిథ్య.” అని నాచేత బోధింపఁబడి యామె
శీఘ్రకాలములో వేదమార్గమునే పరిహరింపఁగలదు. ఇంక నుపనిషత్తుమాట చెప్ప
నేటికి? అంతేకాక విషయానంద విముక్తమని మోక్షవిషయమున దోషములు చూపి
యచిరకాలములోనే శ్రద్ధను నే నుపనిషత్తునుండి విరక్తయగునట్లు చేసెదను.

మహా—ఇదియంతయు నిట్లు చక్కఁబడినపక్షమునఁ బ్రియురాలు నాకుగొప్ప
ప్రియము చేసినదగును. (అని మరలనాల్లింగనముచేసి నుద్దు పెట్టుకొనుచున్నాఁడు)

నాస్తి—అయ్యో! భక్తగారిట్లు బహిరంగముగాఁ బ్రవర్తించుటచేత నేనుసిగ్గు పడుచున్నాను.

మహా—కానిమ్ము. మనము నివాసగృహమునకే పోవుదమురమ్ము.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

తృతీయాంకము.

[అప్పుడు శాంతిదేవి కనుణికోడఁగూడఁ బ్రవేశించుచున్నది.]

శాంతి—(కన్నీరు విడుచుచు) హా! మాతా! శ్రద్ధా! నీవెక్కడ నున్నావు? నాకొక్కసారి నీప్రియదర్శనముమ్ము.

మ. మృగముతో భీతిఁగొఱంగియుండుపనుకా, హృష్యసవంతీలస
న్నగరాజంబుల, లేవతాగృహములకొ, సన్మౌనిసద్ధంబులన్,
జగతిన్వాసముచేయునీ వెలులికన్, జండాంబేకస్థైర్యమై
వగలంబొందెడుగోవుమాడ్కి, మనెడే పాపండ్గేహంబులన్?

నాకామ జీవముతో నున్నదన్నయాశలేను.

క. ననుఁ జూడక తా న్నానం

బొనరింపదు క్షాదుకుడున దుదకముత్రాగన్

జన దట్టిశ్రద్ధ కటకట!

మనియుండదు నన్నుఁ బాసి మహినిమిషంబున్.

అందుచేత శ్రద్ధాక శాంతియొక్కజీవనము ముహూర్తకాలమయినను నిర్లక్షమైనదే యగును. కాబట్టి, ఓసభీ! కరుణా నీవు నామిత్రమయి సాద చేర్చుము. అన్ని హాశ్ర ప్రవేశముచేత నేనవిరకాలములొనే యామె సహచరినయ్యెదను,

కరుణ—(కన్నీటితో) ఓసభీ! భయంకరాగ్ని జ్వాలలవంటి కర్ణకఠోరములయిన దుస్సహవాక్యములు పలుకుచు సర్వవిధములకీతను నాస్మానిములుపోవునట్లు చేయుచున్నావు. ఓప్రియసభీ! కొంతశాంతతపహించి ముహూర్తకాలము జీవము నిలుపుకొమ్ము. ఇంతలోనేనక్కడక్కడ మునిజనసమాఖలములయిన పుణ్యాశ్రమములయందును భాగరథీతీరములయందును నిపుణముగా వెదకెదను. ఒకవేళ మహామోహునివలన భీతిచేతఁ బ్రవృత్తయయి యామె యొక్కడనయిన దాఁగియుండును.

శాంతి—సభీ! నీవేల వెదకెదవు?

కా. నీనారాంకిత సైకతంబులు, సృనంతీహృత శూలంబులున్,
 శ్రీవైఖానసవాసమల్, చతుఃపబ్ధిర్వాప్త యజ్ఞశ్రుత్,
 నే పీఠీంచితి; నాలుగాశ్రమములన్ వేర్వేర శోధించితన్;
 దేవిన్ శ్రద్ధనుగాన నేందును; విన్ లేవెందుఁ దన్నామనున్.

కరు—సఖీ! నేను జెప్పెడిదానిని వినును. ఆశ్రద్ధాదేవి సాత్త్వికురాలేయైన
 పక్షమున, ఆమె కటువంటిదుర్గతి పట్టునని నేను భావింపను. ఆమెవంటి పుణ్యాత్ము
 రాంకితముగిటి సంభావించఁ గనవిపత్తు ననుభవించువారు కారుగదా?

కాంతి—ఏదే! విధి ప్రతికూలుడయినప్పుడేది సంభావించఁదగని దగును?

మ. జనకేంద్రాశ్రయ యాదశాస్త్రికడ సాక్షాత్కృత్య మున్నుండదే?
 దనుజాల్ తొల్లియింకగలేచె బలిసదృబందు వేదత్రయిన్?
 భువనాంధర్వి మదాలసం గొనఁడె మున్ బాతాళకేతుండు నాఁ
 జను వైశ్యేంగుండు మోసపుచ్చి? విధిచేష్టల్ తద్దయిన్ వక్రముల్.

కానియ్య. మనమిప్పుడు పాపండుగృహములనే యనుసరించిపోదము.

కరు—సఖీ! అలాగున నే చెయ్యదము.

ఇద్దఱు—(నడుచుచున్నారు.).

కరు—(భయముతో) సఖీ! రాక్షసుఁడు.

కాంతి—ఏఁడీ రాక్షసుఁడు?

కరు—సఖీ! చూడును. కాటుచున్న మలపంకముచేత దట్టచుయిరోతపుట్టించు
 చున్న చూర సహ్యానుకాని శరీరముతోను, ఉత్పాటితములైన కేశములతోను, దిసము
 లు మునుటచే జూడఁగూడని రూపముతోను, చేత సైక వెమిలిపింఛము పట్టుకొని వా
 ఁడొక నే వెచ్చుచున్నాఁడు.

కాంతి—సఖీ! ఏఁడు రాక్షసుఁడుగాదు, మిక్కిలి బలహీనుఁడుగా నున్నాఁడు.

కరు—ఏఁడెఁడయి యుండును.

కాంతి—సఖీ! పిశాచమనిశం చెదను.

కరు—నేదీప్యహనమయిన కిరణముదాయముతో మార్తాండమండల మాకాశ
 మధ్యమునఁ బ్రచండముగా వెలుగుచుండఁగాఁ బిశాచముల కవికాశ మెట్లు కలుగును?

కాంతి—అట్లుయినయెడల నీతఁడిప్పుడే నరకబలమునుండి వెడలివచ్చిన యెవ్వఁ
 డో నరకలోకవాసి యయి యుండును. (చూచి యాలోచించి) ఆహా! ఇప్పుడు
 తెలిసినది. ఏఁడు మహామోహునిచేతఁ బంపఁబడినదిగంబభసిద్ధాంతుఁడు. కాబట్టి వీని

యాపనును సర్వవిధములచేతను దూరములందే పరివారింపవలయును. (అనిమోముద్రీప్స
కొని నిలుచున్నది.)

కరు—సఖీ! ముహూర్తమాత్రము నిలువుము. ఇప్పుడిక్కడ నేను శిగ్ధను
జేచుకొందును.

[అట్టిదృఙ్మును నిలువబడి యుండఁగా వెనుకఁజెప్పిరితని దిగంబరు.

సిద్ధాంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దిగంబరు—నమోర్వాద్యోనమోహదభి.

గీ. మహి నవద్వారయుత గృహమధ్యమందుఁ

బ్రజ్వలించును దీపంబుపగిది నార్తి;

యీ జనవరసుభాషితమే పరమార్థ

మధికతరమోక్ష సౌఖ్యదాయకమునుమృ.

(అని కొండెము నడుచుచున్నాఁడు.)

(ఆకాశమునందు) ఓకాశవక్తలారా! వినుండు.

క. చులుచుచు శరీరపిండము

కలజలములనెల్లఁ గడుగఁ గాంచునెవర్ధిన్?

దెలియఁగఁదగు ఋషిసేవా

ఫలమున నాత్మ విమలస్వభావం బనుచున్-

ఏమనుచున్నారు? ఋషిపరిచర్య యెట్టిదనుచున్నారా? చెప్పెదను వినుండి.

క. కనికాశ్యకరంగి దవులన్,

దనుపఁగఁదగు నిష్ప్రోజనంబుల వారిన్;

చన నీర్ణామల మొందఁగ

ఘను లాఋషిసరులు తమదుకాంతలఁ జొందన్.

(తెరనంకఁజూచి) ఓశ్రీధా! ఇటురమ్ము.

కాంతియుఁ గరుణయు—(భయముతోఁజూచుచున్నారు.)

[అప్పుడు తదనుమాపవేషముతో శ్రద్ధ ప్రవేశించుచున్నది.]

శ్రద్ధ—ఓరాజబాంధవా! ఏమి సెలవు?

కాంతి—(మూర్ఛపోవుచున్నది.)

దిగంబరు—క్రావక సముదాయమును సీమోక్త ముహూర్తమయినను విడిచి

యుండఁగూడదు.

శ్రద్ధ—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

కరుణ—ఓప్రియసఖీ! ఊరడిల్లును నామమాతృయచేతనే నీవిట్లు భయపడఁ గూడదు. పాపండుగయొద్ద సహితము తమస్సుయొక్క హఠాత్తురైసకృద్ధ యొక్క తె యున్నదని యహింసలని నేను మున్ను విన్న వానను. కాబట్టియిది యాతాపనీ శ్రద్ధయొని యుండును.

శాంతి—(ఊరడిల్లి) సఖీ! అవును. ఇది యదే. ఎట్లన—

క. భూరిదురాచార సదా

చాగనుగాఁగను, గురూప సగ్రూపనుగా,

మారక గొరుపుపడి దీనిన్

గూఁ ఁగ దురాశగొంటిని జామీన్.

శాంతి పాదులకడనే శ్రద్ధను పెడకుదము.

(అని శాంతికరుణలు ముందుకు నడుచుచున్నాడు.)

[అప్పుడు పుస్తకహస్తండు బుద్ధగముఁడు క్షిత్తురూపమునఁ

బ్రవేశించుచున్నాడు.]

బుద్ధ—(అహించి) ఓయూపాసకులారా!

ఉ. ఇప్పుడు వాసనాసమితి యేమియనంటును, ధీపరంపరల్

తప్పకవెల్లెదన్ విషయతత్యనురాగ వివర్జితంబులై;

యప్పటిబుద్ధికల్పితము లయ్యును, బాహ్యములట్ల తోఁచుఁ గ

గ్గపి నిరాత్మకంబులు తుణతుణకలములౌ పదార్థముల్.

(కొంచునుండి చి మరల క్లాగునపూర్వకముగా) ఓహో! భగమును మోక్షమును జేరి యున్న యాపార్థధర్మ మెంత పేలయినది!

చ. చెలువగు మందిరంబుల వసింపఁగవచ్చు; విలాసినితత్క

గలయఁగవచ్చు; భోజనమొనగ్గవచ్చు నభీష్టవేళలన్;

దెలిమ్యుడుశయ్యలందు శయనింపఁగవచ్చు; గృతాంగరాగలై

వలచుప్రియాలితోఁ గడపవచ్చును రాత్రులు జరుగు వెన్నలన్.

కరుణ—సఖీ! కామాయస్త్రము మీఁదినుండి దిగవేళిఁగా, అంటగొరిగిన తలకాయమీఁది జుట్టుపీలక యల్లలలాడఁగా, పాడుగుగాఁ ద్రాటిచెట్టువలె నెవ్వఁడో తరుణవయస్కుడీవంకను వచ్చుచున్నాఁడు. ఆతఁడెవఁడు?

శాంతి—సఖీ! వాఁడు బుద్ధగముఁడు.

బుద్ధ—(అకాశమునందు) ఓయూపాసకులారా! ఓభిక్షులారా! భగవంతుఁ డైన బుద్ధునియొక్క చాక్వాగ్యుతమును వినుఁడు. (పుస్తకమును జూచి చదువు

చున్నాడు.) “నేనిప్పుడు లోకములూని శుగతియు దుఃఖతయు దివ్యవత్సుస్సచ్చేతఁ జూచుచున్నాను. సమస్తసంస్కారములును తుణికిములు; ఆత్మనిత్యముకాదు. కాఁ బట్టి మీ భార్యల నాక్రమించెడు భిక్షులయెడ మీరీడ్వలసి బొందఁగూడదు. ఈర్ష్యయే చిత్తవలయు.” (తేవంకఁజూచి) ఓశ్రీధా! ఇటురమ్ము.

శ్రీధ—(ప్రవేశించి) రాజబంధులవారియాజ్ఞయేమి?

బుద్ధ—ఉపాసకులను భిక్షులను నీవుకడవుగ నాలింగనముచేసికొనుచుండుము.

శ్రీధ—దేవరయాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదనను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

శాంతి—సఖీ! ఈమెయుఁ దామసీశ్రద్ధయే,

కరు—అవును. అట్టిదే.

దిగం—(పాద్యనిజూచి పెద్దగొంతుతో) ఓరీ! భిక్షుకా! ఇటురమ్ము. నిన్ను నేనొక్కప్రశ్న యడుగనలెను.

బుద్ధ—(హాపముతో) ఓరీ! పాపపితావా! అట్లరచెనజేమిరా?

దిగం—ఓరీ! కోపముమానుము. నేనొక్క శాస్త్రనిష్ఠుయము నడిగెదను.

బుద్ధ—ఓక్షపణకా! నీవుశాస్త్రవిధానితమెలుఁగుదువా? కానిమ్ము. (సమీపమునకుఁబోయి) ఏమి యడిగెను?

దిగం—క్షణవినిశ్చయమైన నీవెవరినిమిత్రమిప్రేమనునుబూనితివో నాకుఁజెప్పము.

బుద్ధ—ఓరీ! వినుము. మాసిద్ధాంతముననుసరించినవాఁ డొకానొకఁడు తుణికి ప్రియమొంది వాసనాబంధములను దెగఁగోసి ముక్తుఁడగును.

దిగం—ఓరిమూర్ఖా! ఏదో మన్వంతరియనం గావ్వఁడో మన్వఁడగువాడో పతమున, ఇప్పుడే నశించెను నీకిందువలన నేమియొపకాదును కాఁగలదు? ఇంకొకప్రశ్న మడిగెదను. నీకిటువంటిధర్మము నుపదేశించినవాఁడెవఁడు?

బుద్ధ—నాకిధర్మము సర్వజ్ఞుఁడయిన బుద్ధదేవునిచే నుపదేశింపఁబడినది.

దిగం—ఓరీ! బుద్ధుఁడు సర్వజ్ఞుఁడని నీకెట్లు తెలిసినది?

బుద్ధ—ఓయీ! బుద్ధుఁడు సర్వజ్ఞుఁడని మాబుద్ధాగములవలననే ప్రసిద్ధము.

దిగం—ఓరిబుద్ధిహీనుడా! ఆతని శాత్రుమాటవలననే సర్వజ్ఞత్వము సిద్ధించె దుపశుమాన, అప్పుడు నేనును సర్వజ్ఞుఁడనే నీప్రేమితామహాపాపభృత త్రాసప్తపురుషులతోడఁ గూడ నీవు నాకు దాసుఁడవని నాకును దెలిసినది.

బుద్ధ—ఓరి పాపపితావహ! మలపంకధరా! నేనెట్లునీకు దాసుఁడనురా!

దిగం—ఓరి వేశ్యాభుజంగా! ఓదుష్టభిక్షుకా! ఇదిసీకొక దృష్టాంతముగాఁగా పినానురా. ఇక నీకు విశ్వసింపఁ దగినప్రియవాక్యమొకటిచెప్పెదను. ఇకనీవునీబుద్ధ

మితము విడిచి మాయార్హతశాసనము నవలంబించి దిగంబరత్రతమును ధరింపుము.

బుద్ధా—ఓరిపాపుఁడా! నీవుపాడగుటయేకాక యితరులకుగూడఁ బాడుచేయఁ జూచుచున్నావా?

క. పావనసత్స్విత్రత్రయము

భావింప ననింద్య మద్ది వర్జించి వెనన్

నీవలెను బిశాచత్వము

నీవసుధను లోకనింద్య మెవ్వఁడు కోరున్?

మియర్హతమతధగ్మ మెవ్వఁ డవలంబించును?

దిగం—గృహనిక్షత్రవారచం దసూర్యోపరాగ శుక్తిరాహుపరమార్హజ్ఞానసంవాద శాస్త్రముచేతనే ధగవంతుఁడయిన మాయగ్గుణునిపరశ్చత్వమునిరూపితమైనది.

బుద్ధా—(నవ్వి) అనాదిసిద్ధమయిన జ్యోతిశ్శాస్త్రమువలని యింద్రియాగోచర జ్ఞానముచేత మోసపోయి నీవీయతికష్టవ్రతము వాశ్రయించుచున్నావు.

చ. పరిమితమైన దేహమునఁ బోయక లోపలనుండు జీవుఁడే

సరణి నెఱుంగ నేరుచు నసంగతిమై భువనత్రయంబాగిన్?

కరము జ్వలించుచున్న, ఘటగర్భమునందిడినట్టిదివ మే

కరణినిజూపమోపు గృహగర్భమునం గలవస్తుసంతతిన్?

కాబట్టి లోక వృత్తయమిద్ధమయిన యార్హతమతమునకంటె బుద్ధమతమే శ్రేష్టమయినది గాను, శేవలసుఖావహమయినదిగాను, మిక్కిలి రమణీయమయినదిగాను, నాదృష్టికి గోచరమగుచున్నది.

శాంతి—సభీ! మనము మతియొక చోటికిఁ బోవుదము.

కరుణ—ఆలాగుననే చేయదము. (అని ముందుకు నడుచుచున్నారు.)

శాంతి—(ముందువంకఁజూచి) హనముం దున్నయీపురుషుఁడు సోమసిద్ధాంతమునఁ కానిమ్ము. మనచుక్కడనుఁగూడఁ బోవుదము.

[అప్పుడు కాపాలికరూపధారియైన సోమసిద్ధాంతుఁడు

[ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

సోమ—(ముందుకు నడిచి)

మ. సముదారోగనరాధిమాలికలు భూషణ్గా, శ్రేణానంబె వి

శ్రమవాసస్థలిగాఁగ భోజనపురబాత్రల్ పుట్టెలై యొప్పు, ను

త్రమయోగాంజనశుభదృష్టిమెయి నేదర్శింతు నన్యోన్యభి

న్నములీలోకము, లీశుకంటె నవిభిన్నంబుల్గదా యంచెదన్,

దిగం... ఓహో! ఈపురుషుడుకాపాలికవ్రతమును భరించుచున్నాడు, ఈతనినిగూడ నొకప్రశ్న యడిగెదను. (సమీపించి) ఓరీ! కాపాలికా! సరాస్థికపాలధారీ! నీధర్మమెటువంటిది? నీమోక్షమెటువంటిది?

సోమ—ఓరీ! తుపణకా! ఇప్పుడు నాధర్మమును శ్రద్ధతోవినుము.

శా. మస్తీ మ్మక్త వసాభిఘారితిమహామాంసంబు వేల్పున్ శిఖిన్;

శస్త్రబ్రహ్మకపాలఘారితసురన్ సదృక్తి సేవింపుదున్;

బ్రస్తుత్యన్యనికృత్తకంఠవిగద్రణోగ్రధారాతతిక్

హస్తద్వంద్వకృతోపహార మిడి నేనర్పింతు న్నాథైవున్.

బుద్ధా—(చెవులుమూసుకొని) కటకటా! ఈదర్మచర్యమహాదాహణముకదా!

దిగం—అర్హత! అర్హత! ఘోరపాపకారియవ్వడో యీబుద్ధిహీనుని వంచిచెను.

సోమ—(హాసముతో) ఓరీ! పాపాత్మా! పాపండాధమా! బోడీ! చండాలా. శోలోలుంఛకా! చతుర్దశ భువిలోత్పత్తి స్థితిప్రళయ స్రవర్ణకుంఠును వేదాంతసిద్ధాంత ప్రసిద్ధప్రభావుండును భగవంతుండునునగు భవానీవల్లభుండు వంచకుడురా? ఆయన ధర్మమహిమను నేనిప్పుడు కనబఱచెదను.

చ. హరిరద్రాబ్జభవాది నిర్జరసమూహంబెల్ల రావించెదన్;

సరిగా మింటజరించు తారకలసంచారంబు నేనిర్పెదన్;

బుర్రశైలామలతోడ నిన్ముహి పయఃపూర్ణంబు గావించి యా

వరతోయంబును గ్రావెవన్ తుణములో భండంబుల న్సర్వమున్.

దిగం—ఓరీ! కాపాలికా! నేనిందుచేత నే నిన్నెవ్వడో యైంద్రజాలికుడు మాయలుమాపి మోసముచేసెనని చెప్పియున్నాను.

సోమ—ఓరీపాపీ! పరమేశ్వరుడైంద్రజాలికుడని యింకను నాక్షేపించుచున్నావా? వీనిగుప్తశ్చయము కోపోద్రేకము కలిగించుచున్నది. (కత్తియొరసుండితీసి)

ఉ. ఈనిశితోగ్రఖడ్గవికృత్తభవద్దళ నానికోచ్ఛలత్

ఫేలబుద్బుదృశాఘాయతభికరణోజితఘారిధారలన్

నే నిదె తృప్తి చేసెద వినిశ్చలభక్తిని దుర్గ కిష్టక్రీ

డానినకోల్లసడ్డమయ ధాంకరణాగతభూతవర్గకుఁ.

(అని కత్తి పైకెత్తుచున్నాడు.)

దిగం—(భయముతో) ఓమహానుభావా! అహింస పరమధర్మమునుకూ. (అని బుద్ధాగముని మఱుగు చూపుచున్నాడు.)

బుద్ధా—(సోమసిద్ధాంతుని వారిండుచు) ఓమహానుభావా! విమోచార్థముగా జరపబడిన యీవాక్కిలకామునుబట్టి యీతాపసుని గొట్టుట యుక్తముకాదు.

సోమ—(భిష్టము సెరలలో వేయుచున్నాడు.)

దిగం—(ఊటలనొంది) ఓమహానుభావా! ఇప్పుడు మీకుద్భవిల్లిన ఘోరరోషము శాంతిపొందినపక్షమున, నేను మిమ్ముఁగొన్నిప్రశ్న లడుగఁదలచి యున్నాను.

సోమ—అడుగు. అడుగు.

దిగం—మీయుత్తమభగ్యమును నేను విన్నాఁడను. ఇక మీమోక్షమెట్టిదో చెప్పెడు.

సోమ—వినుము—

మ. తమి నేరేన్ విషయానుభోగములచే దక్కన్ సుఖింబందిరే?

యమలానందవిమూఢజీవదశయే యామోక్షమాహేన, ధీ

భ్రమరే కెవ్వఁడు కోరి వేడుకొనుఁ దత్పాపాణముక్తిం గనన్?

ప్రమదాశిన్ సహింసాగఁగఁ దన్నుశివుఁగా భావించి యాలింగనం

బమరం జేసి సుఖింప నుక్తియగునం చాశర్యఁడాడెఁజూచి.

శాంతి—పాపము శాంతిల్లుగాక! పాపము శాంతిల్లుగాక! భగవంతుఁడయిన భవానీపతి యిటువంటికా స్త్రీమనకుఁ దా నెప్పుడయినను గర్తయగునా? ఇది యెవ్వ రోదురాత్ములు కల్పించిరి.

బుద్ధా—ఓమహానుభావా! రాగరహితులు కానివారికి ముక్తికలుగునన్నయీ మాట యాదరణీయము కాదు.

దిగం—ఓయీ! కాపాలికా! నీకుఁ గోపమురానిపక్షమున నేనెక్కమాట చెప్పెదను. రాగయుక్తఁడయిన దేహధారి ముక్తఁడగుననుట వేదవిరుద్ధము.

సోమ—(తనలో)అయ్యో! వీరినునస్సులు శ్రద్ధారాహిత్యముచేతఁ జెడియెన్నవి. కానిమ్ము. (తెరవంకఁజూచి ప్రకాశముగా) ఓశశిద్ధా! ఇటురమ్ము.

[అప్పుడు కాపాలినీరూప ధారిణిమైన శశిధ్ర ప్రవేశించుచున్నది.]

కరుణ—సఖీ! చూడు. రజస్సుయొక్క కూతురైన యీశ్రద్ధమజ్జాదు. ఈమె—

చ. విరిసిననల్లగల్వలను వీరకయడంచువిలోల నేత్రముల్,

నరవిమలా శ్చిన్మిత్రకనత్రమనీ యవిభూషణాపభుల్,

గురుజఘన స్థనాతిభరకుంతితకోమల మందయానముల్,

సురుచిర పూర్ణ చంద్రనిభసుందరవక్త్రయు సెప్ప నొప్పెడున్.

శ్రద్ధ—(ముందుకువచ్చి) ఇదిగోవచ్చినదానను. సామీ! ఏమియాజి?

సోమ—ప్రియురాలా! దుఃఖిమానియైన యీశ్వరిని ముందుగాఁ గౌఁగిలిండు కొమ్ము.

శ్రద్ధ—(బుద్ధాగముని నాలింగనము చేసికొనుచున్నది.)

బుద్ధా—(సంగోపముతో నాలింగనము చేసికొని యొడలు గగుర్పొడువగా జనాంతికముగా) ఓహో! ఏమి యీ కాపాలినిసుఖస్వర్ప!

చ. చండతరానురాగమునఁ జన్నులు పాటుల నెత్తి పల్వరిన్

రండలఁ గౌఁగిలింపితి ఘనస్తనభారలఁ బొల్లి; యెందు నీ

చండికుచోపగాహభవసౌఖ్యముతో సరిగాన నందు నే

దంశిక నూలుపాల్లు శపథంబులుచేసెద బుద్ధుతోడుగన్.

ఓహో! కాపాలికచరిత మెంతపుణ్య ప్రదమగునది! ఓహో! సోమనిధాంతి మెంత శ్లాఘ్యమయినది! ఈశ్వరస్వాశ్చర్యకరమయినది. ఓమహామహావా స్వలోభములచేతను నేను బుద్ధానాశాసనమును విడిచి నీపరమేశ్వరసిద్ధాంతమునందుఁ బ్రవేశించెదను. ఇప్పుడు నీవాచార్యుడవు; నేను శిష్యుడను. కాబట్టి నన్నిప్పుడే పారమేశ్వరపీఠ యందుఁ బ్రవేశపెట్టుము

దిగం—నీరీ! ఇట్లు కా! నీవు కాపాలినిస్వర్పముచేత పయిలపడినాడవు.

కాబట్టిమూరిముగానుండుము.

బుద్ధా—ఓపాపాత్మా! కాపాలినియొక్క పరిగంభణ మహాత్మ్యముల నానందమున నింతపఱుకును వంటితుండనయ్యిని.

సోమ—ఓప్రియురాలా! నీవిప్పు డీక్షపకునిగూడ నాలింగనము చేసికొమ్ము.

శ్రద్ధ—(దిగంబరసిద్ధాంతునిఁ గౌఁగిలిండుకొనుచున్నది.)

దిగం—(గగుర్పొట్టుతో) ఓహో! అగ్రత! అగ్రత! ఓహో! ఏమి యీ కాపాలినిసుఖస్వర్పము! ఓహుంబరీ! నీవింకా సారినన్నుమరలఁ గౌఁగిటఁజేర్చుము. (తనలో) బౌరా! నే నిప్పుడు మహత్తర మయిన యొక యింద్రియవికారమునకు లోబడినాడను! ఇంక నేమి యుపాయము? ఇప్పుడేదియుక్తము? కానిమ్ము. ఇప్పుడే నెమిలింఁగము కష్టమైనదను. (అని యట్లు చేయుచున్నాడు.)

క. ఓక్షీనఘనస్తని! ఓ

కాపాలిని! భీతహరిణకమనీయాక్షి!

మాపటి కీవు రమించిన,

నాపయిఁ జేయఁగలదేది యాశ్రావకిచేన్?

ఓహో! కాపాలికాస్త్ర మొక్కటిమే భోగమోక్షసాధనము! ఓయాచార్యానీ!

నిన్నడు నీదాసుడ నయి నాడను. నన్ను గూడ శ్రమహాభరవాను శాసనమునందు.
దీక్షితుని జేయుము.

సోని—కూరుచున్నాడు.

ఇద్దఱు—(కూరుచున్నారు.)

సోమ—(పాత్రయు చేతఁబట్టుకొని ధ్యానము శభిషయించుచున్నాడు.)

శ్రీ—ఒదేవా! ఈపాత్రము సురాపూరితమయినది.

సోమ—(చూచితానుగొంతతాగి మిగిలినదానిని బుద్ధాగమ. దిగంబర సిద్ధాంత
తుల కిచ్చుచున్నాడు.)

క. ఇదిపాన మిది యన్యుతం

బిది యసురోగౌషధమిది యాశ్వరఘటితం.

బిది ధనపాతచ్చేవక

మిది యాస్వాదింపుఁ డిచ్చుడు తృప్తిగమికల్.

ఇద్దఱు—(అలోచించుకొనుచున్నారు.)

దిగం—నూకాన్యతశాసనమునుబట్టి మద్యపానము కూడదు.

బుద్ధా—కాపాలినఁ డెంగిలిచేసిన కల్లు నేనెల్లు త్రాగిఁగలను.

సోమ—(అలోచించి జనాంతికముగా) ఓశ్రద్ధా! నీవాలోచించుచున్నావేమి?
పశువు మిప్పుడును వీరిని విడువలేదు. నావిదన సంస్కర్షణమువలన మర యపత్ర
మయినదని వీరెఱుకొనుచున్నాను. కాబట్టి, ఓపూజ్యురాలా! నీవక్త్రాసముచేత
దీనిని శుద్ధిచేసి వీరికిముక్తి. స్త్రీలనోయి సదా శుచియని తైత్తిరులు సహితము చెప్పు
చున్నారు.

శ్రీ—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని పానపాత్రము పుచ్చుకొని
తాను గొంతతాగి మిగిలినదానిని వారిదాపునఁ బెట్టుచున్నది.)

బుద్ధా—ఇది మహాఫిసానము. అనిపానపాత్రముండుకొని త్రాగుచున్నాడు.
ఆహా! ఏమి యాసుఁయొక్క సువాసన!

చ. సకియలపొత్తునన్ వెనుకఁ జక్కఁగ నెన్నియొసార్లు కోరిల వే

పశుశేసువాసనా మఘరవారసత్తివధనాననంబు? ని

య్యకలుపసుందరీముఖమహాసవ మానరుగాఁ దేవతల్,

పృతిసుధారసంబువయి వాంఛ యొనర్తురె దీనిఁ గ్రోలినన్?

దిగం—ఓరీ! భిక్షుగా! అంతయు నీవే త్రాగకు. కాపాలినీ వదనోచ్ఛిష్టఁ
జేయున యీమన్యును నాపగూడఁ గొంతయిమ్ము.

బుద్ధా—(పానపాత్ర)ము దిగంబర సిద్ధాంతుని ముందుంచుచున్నాడు.)

దిగం—(త్రాగి) ఓహో! ఏమి యీమద్యముయొక్క మాధుర్యము! ఏమి రుచి, ఏమి గంధము! ఏమి పరిమళము! ఆర్హదనశాసనములోఁబడి చిరకాల మిటువంటి సురారసములేక మోహపోతిని. ఓభిక్షుకా! నాయంగములు తిరుగుచున్నవి. నేను శయనించెదను.

బుద్ధా—అటుచేయుము.

(ఇద్దఱును బరున్నారు.)

సోమ—ఓర్పుమురాలా! మనకిప్పుడు వెలలేక రుద్దలుద సులు లభించినారు. కాబట్టి మనము నృత్యము చేయుదము. (ఇద్దఱు నృత్యముచేయుచున్నారు.)

దిగం—ఓభిక్షుకా! ఈకాపాలికుడు—కాదు కాదు—ఈయాచార్యుడు కాపాలికునితోఁగూడ మంగళనృత్యము చేయుచున్నాడు. కాబట్టి వీరితో మనము కూడ నృత్యముచేయుదము.

బుద్ధా—అలాగుననే చేయుదము. (అని మదముచేతసోలుచు నృత్యముచేయుచున్నారు.)

దిగం—క. “ఓవీనఘనస్తని! ఓ

కాపానిని! భీతహరిణకమనీయాక్షీ!

మాపటి కీవు రమించిన,

నాపయిఁ జేయఁగలదేది యాశానకించేన్ ?”

(అని పాడుచున్నాడు.)

బుద్ధా—అచార్య! ఈశాస్త్రముమత్యద్భుతమయినది! ఇక్కడఁగట్టపడనక్కఱలేకయే యభిమతార్థసిద్ధులు సంపాద్యములగుచున్నవి.

సోమ—ఇది యెంత యాశ్చర్యము! చూడు—

మ. తనియంబొందుదు రిప్పితార్థ విషయత్యాగంబు లేకీమతం

బున మోక్షప్రియు లప్తసిద్ధులఁ గరంబున్; యోగవిఘ్నంబులై

యునికిం బ్రాకృతమంత్రసిద్ధులను వశ్యోచ్ఛాటనాకష్టమో

హనవితో భణమారణాదులఁ దృణంబైంతు రత్యంతమున్.

దిగం—ఓయీ! కాపాలికా! (అలోచించి) ఓరియాచార్య! అలాచాంధ్రతా!

(అని తూలుచుఁ దిరుగుచున్నాడు.)

బుద్ధా—మున్నలవాటుపడినవాడగుటచేత సీతపస్వి మధుసూదానాధ్యక్షమువలన మక్కిలి మత్తెక్కియున్నాడు. కాబట్టి యిప్పుడితనిమత్తు పోవుపని చేయనలెను.

సోమ—అలాగుననే చేయుదము. (అనితననోటిలోనితమిర్విగంబరసిద్ధాంతుని

సోటలోఁ బెట్టుచున్నాఁడు.)

దిగం—(స్వస్థుఁడయి) ఓయాచార్యా! నిన్నొక్కటి యిదిగదను నీకీష్వఁడు
సురనాకషికాంబుటయందున్న శక్తి ప్రేమపురుషుల నాకషికాంబుటలోఁగూడఁగలదా?

సోమ—ఇది యేమిగొప్పయని యుడుగుచున్నావు? చూడు—

మ. వరవిద్యాధరకాంతలన్! మగసతీవారంబు, నాగేంద్ర సుం
దగులన్, యక్షవిలాసినిమణుల, ముద్వంఛానుసారంబుగా
మరియెవ్వరగలవైన, ముజ్జగమున్ మద్గోప్యసంశ్లాఘ్యుడు
మగరవిద్యాబల గౌరవంబున సమాకషికాంబుఁగాఁ జూచుదున్.

దిగం—ఓయీ! మనమందరమును మహామోహుని కింకరుల మని యిష్టఁడు
నేను గణితముచేతఁ దెలిసికొన్నాఁడను.

గృహిణి—నీను తెలికొన్న రంశయు సత్యమే.

దిగం—అట్లుగాఁ గనుపల మనమిష్టఁడు రాజకార్యముకటియాలోఁచింపవలెను.

సోమ—అది యేమి?

దిగం—సర్వప్రక్రియైన శ్రద్ధను రాజుగారి యాజ్ఞాప్రకారముగా మనము పట్టి
తేవలెను.

సోమ—అతొత్తుకూతు రెక్కడనున్నో నాకుఁ జెప్పము. నేను వెంటనే
దానిని నావిద్యాబలముచేత నాకషికాంచి తెప్పించెదను.

దిగం—నేనిష్టఁడు లెక్కవేసి నీకుఁజూపెదను. (అని బలపము పుచ్చుకొని
భూమిమీఁద స్థానములువేసి గణించుచున్నాఁడు.)

శాంతి—సఖీ! ఇష్టఁడుహతాశులయినవీరిమాటలు మాత్రనిగూర్చినవైకట్టు వినఁ
బడుచున్నవి. మనము సావధానముగా విందము.

కరుణ—సఖీ! అలాగుననే చేయుదము. (అని యిద్దఱు సాలకించుచున్నారు.)

దిగం—గీ. జలమునను లేదు; లే దెందు స్థలమునందు!

తైలములలేదు; లేదు పాతాళమందు;

శ్రద్ధ నాయ్యాది హరిభక్తి సహితయగుచు

నున్న దిపుడు మహాత్ములయల్లములను.

కరుణ—(ఆనందముతో) సఖీ! నీవుభాగ్యశాలినివి. (శ్రద్ధవిష్టు భక్తి దేవియొక్క
సాక్ష్యవసతిఁనియయియున్నది.

శాంతి—(హర్షము నటించుచున్నది.)

బుద్ధా—మఱి కామునివిడిచిపోయిన భక్తుడెక్కడనున్నాఁడు?

దిగం—(మరల సంకలు గణించి)

గీ. జునునను లేడు; లేఁదాని స్థలమునందు;

తైలములలేడు; లేఁడు పాతాళహందు;

విష్ణుభక్తితో ధర్మండు వేడ్కఁగూడి;

యున్నవాఁడు మహాస్థులయెల్లములను.

సోమ—(విహవయతో) అక్కటా! మనమహారాజునకు గొప్పకష్టమువచ్చినది.

చ. తలఁపఁగ విష్ణు భక్తియె నిదానము శాశ్వతహృద్ధికిన్;

గలసెను దానితో నపుడు కన్పన్న సత్త్వోమాకృత్యయున్;

జెలియగుకాయుని నిర్విచి చేరెను ధర్మఁగూడ నచ్చటన్;

దలఁతు వివేకుకార్య మిఁకఁ దర్జరు సిద్ధిబొందినట్లన్.

అయినను ఈయన పాపజాంతోపచర్యము బచ్చినను వెనుకతీయక స్వామికార్యమును జేయవలెను. ఇప్పుడు ధర్మశ్రీధలను బట్టి తెచ్చటకయి మహాభైరవీంద్రును బంపు చేసెదను. (అని ముగ్గురును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

కాంతి—సఖీ! ఇప్పుడు ఈయన మతాను లయినవీరి దుర్వ్యవసాయమును దేవి మౌనగన్లు భక్తి నివేదితము. రమ్మ.

(అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

చతుర్థాంకము.

[అప్పుడు మెత్తి ప్రవేశించుచున్నది.]

మెత్తి—మహాభైరవియొక్కవారఁ బడకుండ ధర్మనితోఁగూడ నాస్రియసఖి యైనశ్రద్ధను విష్ణుభక్తి కాపాడెనని యుదితవలన నేను విన్నదానను. కాబట్టి యీ తపాతప పడుచున్నమనస్సుతో నాస్రియసఖి నెక్కడఁ జూడఁ గలుగుదును?

(అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అంతట శ్రద్ధప్రవేశించుచున్నది.]

శ్రద్ధ—(నాలుగు దిక్కులనుజూచి భయోత్కంపముతో)

మ. వెనుకన్, మర్త్యకపాలకుండలవతిన్, విద్యుచ్ఛటావిఘ్న

ద్వంద్యప్రిన్, శిఖికిలికాశుణకచాత్యంతోగ్రి, భారేందుర

శ్రీనిభోద్యుత్థరదర్శి కాంతరచలజ్జిహ్వన్, మహాభైరవిన్

గనుచున్నట్లు వడంకుఁ జిత్త మిపుడున్ రంభాదళప్రక్రియన్.

మైత్రీ—(తనలో) అయ్యో! నాపియసఖియైనవశ్యిధాదేవి భయపడకుమో ద్వాపియతహ్యయము యముగాలిచేదలదున్నకదలీతరుప్రకాంపమువలె గంపమొందు చున్నయంగములతోడనలూ దాసేవో యాలూచించుకొనుచు, దాపునకు వచ్చి నను నన్నుఁజూడవన్నది. కాబట్టి నేనేయొమెను బలుకరించెదను. (ప్రకాశము గా) ఓప్రియసఖీ! శ్రిధా! ఇదేమి? నీవుమనస్తాపముచేత నన్ను సహితము చూడకు న్నావు?

శ్రద్ధ—(చూచి నిట్లూర్పుతో) ఓప్రియసఖీ! మైత్రీ!

క. చెలి! కాల రాతినినోటను

బలుకోఁజలనదుమఁ జిక్కి పాణిముతోడన్

వెలువదుమినేను గనుఁగొనఁ

గలిగతి నీజన్మమందే కర్మిన్ముట నిన్నున్.

కాబట్టి నీవు దగ్గఱగావచ్చి నన్నుఁ గొగిలించుకొమ్ము.

మైత్రీ—(అలింగనముచేసికొని) సఖీ! అట్లు విష్ణుభక్తి మహాభైరవియొక్క ప్రిభావము నడచివేసినను, నీయంగము లింకను గంపమొందుచున్నకేమి?

శ్రద్ధ—ను. వెనుకన్, నుర్ద్వకపాలకుండలవతికొ, విద్యుచ్ఛటావిఘ్న

ప్రసవ్యస్త్రిన్, శిఖికిలికాయణక చాత్యంతోగ్ర, బాలేందుర

శ్రీభోగ్యస్థానంఘ్రికాంతరచలజ్జిహ్వన్, మహాభైరవిన్

గనుచున్నట్లు వడంతుఁ జిత్తమిపుడున్ రంభావళప్రక్రియన్.

(అని మరలఁ బరించుచున్నది.)

మైత్రీ—(భయముతో) హా! హతాశురాలయిన యామె ఘోరరూపము కలది గదా? ఆపరివారముగావచ్చి యామె యేమి చేసినది?

శ్రిధా—సఖీ! వినుము—

చ. ధరణికి జేగడ్డిదండవిధంబున భైరవి డిగ్గి, నన్ను దు

ర్భరచరణదవ్వయిం బొదివి, వాసుకీరంబున ధర్మం బట్టి, యం

బరమున కేగవేగఁ, బెనుమాంసపునుద్దులు రెండు గృధ్రిభీ

కరసఖరాగ్రకోటినిడి గ్రహున నింకికె బాటుకైఁడన్.

మైత్రీ—అయ్యో! అయ్యో! (అని మూర్ఛిల్లుచున్నది.)

శ్రద్ధ—సఖీ! ఊరడిల్లును.

మైత్రీ—(తెలివి తెచ్చుకొని) తరువాత. తరువాత.

శ్రద్ధ—తరువాత నాయాస్తవాదమువలన పర్యావృత్తయము—

మ. పారిగద్గింపుచు విష్ణుభక్తియచటన్ భూగ్రంథంకాటిలబ్ధి
కరమున్ నిర్భరకోపపాటలము సో కంటన్విటాకింపఁగా,
ధరణిం గూలెను, వజ్రపాటహతిచేతన్ భూమిపైఁద్రెఱుపు సు
స్థిరభూభృచ్చిలయట్లు, ఛైరవి శిరోస్థిత్రాతముల్ నుగ్ధగాన్.

మైత్రి—పీఠియసఖీ! చైవశయచేతఁ బునినోటఁ బడి వెలువడినకురంగాంగన
వలెనే నీవును నీభాగ్యముచేతఁ బ్రభుకఁగంటిని. తరువాత. తరువాత.

శ్రీధ—తరువాత విష్ణుభక్తిగోవి “నన్ను సహిత మవమానింపఁబ్రసరించుచున్న
గురాత్ముఁ డయినయీమహామోహప్రేతమును నేను సములముగా నిర్మూలము చేసె
దను” అని కోపావేశముతోఁ బలికి, నావంకఁజూచి “ఓశ్రద్ధా! నీవుపోయి వివేచని
తో నిట్లుచెప్పుము.—నీవు కామక్రోధాదులను నిర్జించుటకయి ప్రయత్నించుము.
అప్పుడు వైరాగ్యోదయము తప్పక కలుగును. నేనును సమయము వేసి పాఠిణియా
మాదుల కుతాసితము పుట్టించి నీవైశ్యము ననుగ్రహించెదను. ఋతంధరాది దేవులు
కాంత్యాదులకాశలముచేత నుపనిషత్సేవంగమమువలనఁ బూజ్యుడైన వయిన నీకుఁ
బ్రబోధవర్షిండుఁ డుదయించు సాధనమును జేయుదును. అని సెలవిచ్చినది. కాబట్టి
సేవ్యుడు వివేచని సన్నిధికిఁబోవుచున్నాను. ఇప్పుడు నీవేపనిమీఁద దినములు
పుచ్చుచున్నావు?

మైత్రి—అక్కచెల్లెండ్రము మేము నలువురమును విష్ణుభక్తియొక్కయాజ్ఞ చేత
వివేచని కార్యసిద్ధి కొఱచు మహాశక్తులయౌత్యలయందు నివసించెదము.

చ. నను సుఖజీవులందుఁ, గరుణన్ ఘనమూఢిఘటందుఁ, బాణికా
ర్యనిరతులందు సముద్ధిత, భ్రష్టకుబుధులందు దుశ్శత్రు, వా
రునుపదలంఠ్రు; మేమచటనుండుట నాత్మలు రాగబోధము
ఖ్యుఖిలదాషదూషితము లయ్యును గాంచును క్షిరత్రయమున్.

కాబట్టి యీవిధముగాఁ దోబుట్టువులమైన మేము నలువురమును వివేకాభ్యుదయము
కొఱవైనవ్యాపారముచేత వాసరమును గడపుచున్నాము. ఓప్రియసఖీ! నీవెప్పు
డెక్కడ వివేకమహారాజును గనుఁగొనఁగలవు?

శ్రీధ—“రాధాదేశమని యొకటియున్నది. అక్కడ భాగీరథీసమీపప్రదేశ
మున కలంకారభూతమయిన చక్రతీర్థమునందు మీమాంసామగతయైన మతిదేవితోడఁ
గూడ స్తోత్ర ప్రాణములు నిలుపుకొని వ్యాకులహృదయముతో నుపనిషద్దేవీసంగ
మార్గముగా వివేకం డహర్నిశమును దపస్సుజేయుచున్నాడు.” అనిదేవియైన విష్ణు
భక్తియె నాతో సెలవిచ్చినది.

మైత్రి—ఓపిరియగుభి! నీవచ్చిటికిఁబామ్మ. నేను నా పనిఁజేయెదను.

శ్రీధ—అట్లుచేయుము.

(ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది విష్క్రమంభము.

[అస్పృహ వివేకమహారాజును బ్రతిహరియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

వివే—ఓరి మహామోహ! ఓరిదోసకారిపీనుఁగా! ఈమహాజనులెల్ల నీవల్ల సర్వ విధములచేతను జెడిపోయిరి.

కా. జ్ఞానానందము నిస్తరంగము మహాశాంతంబు పోద్యన్తహ
త్వైమానంబు మహావృత్తిజల మహా! తాగి గండుండియున్;

వే నిస్సారమరీచికాజలమునందే ముగ్ధులం దేలుచున్

బానస్సానము లాచరించెదరు. విభ్రాంతి స్వీయాధాత్మకుల్.

సంసారచక్రవాహుఁడై యున్న మహామోహుల కబ్బాన మేములము. ఆ యజ్ఞానము

తత్త్వబోధమువలననే నిష్ఫుల్లకాఁగలదు. ఎట్లన—

గీ. అవని నజ్ఞానమూలక మైనయట్టి

పుష్కలసంసారపుత్రంబు పెల్లగించి

పరముఁ గూర్చ విశ్వేశ్వరోపాసనాభ్య

దీపజన్యావబోధంబై వెరవునుమ్మ

తలుచుగా ముదివారు పూనినకార్యములకు దేవతలు తోడుపడదురని తత్త్వవేత్తలు చెప్పుదురు. అందుచేతనే విష్ణుభక్తిదేవియిప్పుడు “నీవుకామాదులను గెలుచుట కుద్యోగింపుము; నేనును నీవగు మవలంబించెదను” అని సందేశము పంపినది. అక్కడఁ బ్రధానవీరుడైననున్న కాముని వస్తువిచారం దొక్కఁడే జయింపఁదగినవాఁడు. కానియు. వానిని నిర్జించుటకయి యిప్పుడతనినే నియమించెదను. ఓవేదవతి! నీవు వస్తు విచారుని బిలుచుకొనిరమ్మ.

వ్రాత—దేవరవా రాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను.

(అని నిష్క్రమించివస్తువిచారనితోడఁగూడఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

వస్తు—అయ్యో! నిర్విచారసౌందర్యాభిమానవర్తిష్టఁడైన కామపిశాచునిచేతను ముఖ్యముగా దుర్మాత్ముఁడైనమహామోహునిచేతను లోకము చెడిపోవుచున్నది.

చ. కలికి యటంచునున్, గలువకంటి యటంచును, సుగ్రవంపు, మం

జులసుముఖాబ్ధి యంచు, గురుసు సని యంచు, బృహన్నితంబయి

చెలమి నుతిండుఁ గాంచు శ్రమియించు రమించు బుగ్గండు నార! చె

ల్ప లతుచిభక్తస్థులంచును చలంపంచు మోహవిచేష్టితంబులన్.

చిక్కగావస్తువిచారము దేయఁగల నూత్నుబుద్ధులకు సహితము మాంసాస్థిపంజరమునైన
స్త్రీలు స్వభావదుర్గాధనిలలు లనియొ బీభత్సవేషు లనియొ వైరాగ్యమాకులుగఁగన్పడి.
అల్లయునప్పుడు వారియం దితిరగుణారోపణము చేయుట స్పష్టమే.

మ పరముక్తామణిహాసముల్ మణినిత్యస్వస్థాంగదంబుల్, నివాం

బడిచిత్తోర్మి దుకులనాల్ ఘనపుణ్యపున్నానాథులకున్ దాఁపు

సరముల్ వైషముఁజూచి యల్పములు లెచ్చంగాంతు మోహమున్

ధరనాథుల్ నరకాధనామలనుచుం దక్కంతు రుద్రాత్ముల్.

(ఆకాశమునఁజూచి) ఓపాపీ! చందాలా! సీరికామా! అనావలంబముగా పచ్చి
వీటిలాగున జనులను వ్యాఖల పెట్టెదన్నాకేమిరా? ఓనకో! కామావిష్టఁడు—

మ. ననుఁగామించెను బొలయూమె, యెలమిన్ నన్నీ స్థంగం కాశ్వచూ

చెను, నీయొత్పల సేత్ర కాఁగటను జేర్చెన్ న, న్ననున్ గావూ; యో

మఃకూఘా! నినుగాంచెన్వలె? నినుఁగామించెన్వలె? యం

గన మాంసాస్థుల బుంగ; లోపలి నింకాయండె వీక్షించెడున్.

ప్రతీహారి—ఓచువఃనభావా! ఇహరమ్య.

ఇష్టా—(ముందుకు నడుచుచున్నాను.)

ప్రతి—అదె మహారాజానీనుడయ్యున్నాడు. నీవాహనమన్నిధికిఁబోమ్మ.

వస్తు—(దాపునకుఁబోయి) దేవా! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! వీడె

వస్తువిచారుడు దేవభక్తుఁ బ్రణమిల్లుచున్నాడు.

వివే—వస్తువిచార! ఇక్కడఁగూర్చుండుము.

వస్తు—(కూర్చుండి) దేవా! మీ సేవకుడు వీడిదేచ్చియున్నాడు. అట్లు

యేమో యనగ్రహింపవలెను.

వివే—మహామోహునితో మనకు యుద్ధము సంపాద్యమయినది. అక్కడ
బ్రధానవీరుఁడు కాముఁడు, వానికిఁ బ్రతివీరునిగా మేమునిన్ను నిరూపించినాము.

వస్తు—దేవరవారు నన్నిట్లు సంభావించుటచేత ధన్యుడనయినాడను.

వివే—ఇక నీవేయాయుధముచేత గాఢుని జయించెదవు?

వస్తు—ఓహో! సంవశయఁడా! వానిని న్నవిజయింపముట్లు. పూవిల్తునిగాముని
జయించుటెంతవని? ఇక్కడఁగూడ శత్రుగ్రహణ మవేక్షింపవలెనా? దేవరవారు
చిత్తగించు—

ఉ. ఇంద్రియమాద్యనుందు మనసేగకయుండఁగ దారియూపెదన్;
జంద్రియభాస్యలం దలఁచినన్, ముఖద్భుత మాచంచినన్,
సాంధ్రవికారముల్ గలుగు; నాతులు లోతలకిక్కులందు, రా
జేంద్రి! ప్రాకృతములు మది నెందుమిఁ గామునిరూపు ముపెదన్.
వివే—మేలు! మేలు!

కన్య—అంతేకాక,

చ. తితపులిన్ద్రవంతుల, నితాంతపశువుగ చిక్కఁజూపఁబాం
చికిగిరులన్, ను సాంధ్రవికారపుణ్యవనప్రసంబులన్,
యతిబుధసంగతిం దనన్, వ్యాసవేదార్థితాంబివాక్యముల్
ధృతిరానియింప నచ్చిన, నింకెక్కడికొనుఁ డింకటికొనినల్?

నాకీనాటిమీ కాముకిఁ బ్రధానాస్త్రిము. అట్టివారి యొక్కతె జయింపబడిన పక్ష
మున, తిక్కనోయులందఱును విప్రప్రసాదములయి భంగమును బొందుదురు. ఎట్లన-

ఉ. గంధముఁ గౌనుదీనిశబ్ద, గంధులరాయఁడు, బూవుఁడోటలం
దంపపుఁబాటపాడు పథుపాశుల నెప్పవసరికామున్,
మందకపంపవాయువులు, మంద్రగంధులకన్దినఁబులన్,
డింగిలకొనుమిత్రములు; నిర్దేశులింఁడు స్త్రీగెల్పినన్.

ఇంకఁ గాలవింబముచాలును ఇప్పుడు దేవరయాజ్ఞయేమి?

క. ఉనుతిరవిచారశరముల

నరిబలములఁ గూల్చి నేన యడఁచెదఁ గామున్;
గురుసేనఁ గ్రుంచి పాశుఁడు
శరధారల సింధురాజుఁ జంకినకఱికి.

వివే—(ప్రసాదపూర్వకముగా) మంచిది, నీవుశత్రువిజయముకొఱప నన్నద్ధు
డవుకమ్మ.

కన్య—దేవరవా రాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని ప్రణమిల్లి నిష్క్రమిండు
చున్నాడు.)

వివే—చేసెదన్! నీవుపోరాఁగ్రోధునిజయించునిమిత్తము తుమనబిలుదొకొనగమ్ము.

ప్రతీ—దేవరయాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించితువ లోఁగూడ
బ్రవేశించుచున్నది.)

తమ—ఉ. శ్రోధమహాంధకార మనరుగ్వికటభుటతీతరంగరా

దాగ్ధితు లగ సాంధ్రకిరణారణ్యములు నౌ మహావివే

క్షాధమహామహోష్ణలయ నల్లక పైతుగు, వీరుబోయనన్,
సాగులు నిప్పులాత్యమలసాగరతుల్య గభీరులెంతయున్.

(శ్లాగునపూర్వకముగాఁ దన్నుఁజూచుకొని)

ఉ లేదు నచోళకశ్రమము; లేదు శిరఃపరిపీడనంబునన్;
లేదు మనోపతాపమును; లేదు శరీరవిహ్వలనంబునన్;
లే దలహింస యాదిగ గణింపఁగఁగల్గు ననర్థయోగమున్;
ప్రబోధగ నేనె తద్దయును శ్రోధజనుఁబుని శ్లాఘ్యమొనఁగెన్.

(ఇట్లును నుండుచు నకుదురువచ్చును.)

ప్రతీ—అ చె మహాగజుగారు. ప్రియస్థ! ఇట్లును నుండుకొనున్.

క్షు—(గందర్భింని) దేవా! జనుమగుఁగాక! జయమగుఁగాక! ఇదిగో దేవర
చారి దాసురాలయిన ఈమె సాష్టాంగప్రణామము చేయుచున్నది.

వివే—ఓక్షమా! ఇక్కడఁ గూరుచుండుము.

క్షు—(గూరుచుండి) దేవా! ఈ నీషకురాలెందునిమిత్తము వీలీపింపఁబడినదో
యాజ్ఞలొందు.

వివే—ఓక్షమా! మాకిష్టము సర్వప్రాప్తమయిన ముద్ధయునందుదు రాక్షుడయిన
క్రోధుని నీవు జయింపవలెను.

క్షు—దేవరచారి యనుగ్రీహమువలన నేనుమహామోహాన్నికై ననజులొందటకు
సగురురాలనగుచును. ఇంక నాతని యనుచిరిమాన్యుడైన క్రోధుఁ డెంత? నేనాపతిని
శిష్యునిగానే నిర్వహించెదను.

ఉ. అన్నిట దేవయజ్ఞ విశ్రుతుజ్ఞతపోశ్శ్రయఃకీర్తనాదు లే
న్నెన్నె యకారణంబ సమయించెడువానిని బాపకర్మనిన్
గన్నుల నిష్వకల్ కరముఁ గ్రక్కెడువాని నిధింతుఁ క్రోధునిన్
మున్నులన్ గ్రకాలి యధమున్ మహిమముగఁ జంపిసిట్లుగన్,
వివే—ఓక్షమా! ఇప్పుడు శ్రోధవిజయోపాయము నాకు వినిపింపుము.

క్షు—దేవా! విన్నవించెదను వినుడు.

చ. పురుషుఁడు ద్రుద్ధుఁడోట నగుమోము, దురాగ్రహాచోఁ బ్రసాదమున్,
బరుషనదమ్ముచోఁ గుశలవార్త, ప్రమోదము తోడనోఁద్రువో.

దేవరగఁ జెల్లు; బొందుదు రనిర్బలచిత్త్రులు దై వికాపదు

త్కూరమునె; శ్రోధభాని మెటుకల్లు దయారసహససంబులన్?

వివే—సాధు! సాధు!

శ్రీహ—దేవా! ప్రాభుని జయించుటవలన నే హింసాపాపమున్నమానమాన్యర్యా
జులు సహితము జయింపఁబడినవారిగురుమః

వివే—మంచిది. నీవు శత్రు విజయముకొఱచు సంసిద్ధురాలవుము.

శ్రీహ—దేవగారాజాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

వివే—కేదవతీ! లోభుని జయించుటకయి సంకోచుని నిలుచుకొనినట్లు.

ప్రతి—దేవగారాజాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించి సంతోషనితోడఁ
గూడఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

సంతో—(అలోచించి జాలితో)

చ. ప్రతివనమగు స్వేచ్ఛయుగం బండ్లలభించును భూరుహంబునన్ ;

హితవుగ నెల్ల నో దొరికు నేచ్ఛను జల్లని స్వాగుతోయముల్ ;

ప్రసాదమునం బెరిమిగ బృదువల్లవముల్ నుభవయ్య కింపుగా ;

నతికృపణుల్ శ్రీసుంపగు రట్లగుయన్ ధనికాంబునన్.

(ఆకాశమువంజుచి) ఓహిమాధా! అబ్బా! నీయివామహము దురుచ్ఛేదము
గిదా?

చ. భవన్యగల్గి కృత్తిజాధార భృథా దగనొన్న నీవు నా

పునఃగన, నెన్ని సార్లు చెడిపోవగలేదు భవన్యయిల్లినాల్?

మహాబాహుంబి? యాత నిలు మానవటయ్యును; నేడునాణుగా

దునుగను నీమనం బనితో శీలతో నడిచేయఁగాబడెన్.

లోభాంధకారహతుడవయి నీయిచ్ఛేదము మనస్సుకాశ్చర్యము కలిగించుచున్నది.
ఎట్లనిన—

ప. ధనమార్జించెదనుమఁ, బాగ్నిమగు విత్తంబింక మెచ్చింతు నం

చును, లాభంబును సృష్టికారచేత నంచున్, సామ్రాధానింతు వీ

వనిశంబున్ ; గన నన్నీటిందినెను యాయాశావిశాచంబు గ్ర

కున లోభాంధతమోహున్ నిను మెసంగున్ బట్టిసం చిక్కిటా!

మఱియును,

చ. ధనము గడించుటే మొగటఁ దద్దముఁ గట్టెను; కిల్లు నాపయాన్

ధంమునకున్ శ్రయంబును వివాశము రెండు మయోగమృదులు;

ధనము నశింపఁ గల్గును వ్యధల్; నిరి నూర్చుమి గల్గు నావ్యధల్;

ధంబును నూర్చుచుంటయె దానినిగూర్చుటో మేలు చెప్పెను.

అంతేక,

మ. అనయబుకొ నటియింతు మృత్యువు శిరంబందున్; జరాపన్నగం
బును బ్రుంకు న్నిను; విశ్వముకొ నిను నధాపుత్రాదులొగ్గధముల్;
ఘనమోధాంబుల బావి లోభరజమున్ గాఢజ్ఞతాజన్యమున్,
క్షణ మానవసుధాంబుధిన్ మునుగుమా శత్రుత్వముం బజ్జెశన్.

ప్రతీ—వీరైర్భువువారు. ఓగుచోకుభావా! ఈయనస్మిధానమునకుబాముక్తి
సంతో—(సమాపించునబోయి) స్వామి! జయమగుఁగాక! జయమగుఁగాక!

వీరై సంతోషుఁడు. (అని ప్రణమిల్లుచున్నాఁడు.)

వివే—ఇక్కడఁ గూర్చుండుము. అని స్మిధానమునందుఁ గూర్చుండఁజెట్టు
కొనుచున్నాఁడు.)

సంతో—(వివయముతోఁ గూర్చుండి) ఈభృగ్యజనునిపని యేమో దేవర
యాజ్ఞాపింపవలెను.

వివే—శీఘ్రభావము లోకవినితముయినది. కాఁక యిప్పుడు బహుభాషితో
బనిలేదు. వీవు లోభుని జయింనుటకును వారిజానికిఁ బోవలెను.

సంతో—దేవరయాజ్ఞాపించినట్లు చేసెను.

చ. కలయ మెలంగుచున్ బహుముఖంబుల ముజ్జగముల్బయించి లో
నలరుదు, దేవభూసురచహాధబంధన బద్ధుఁడైయై,
వెలసినలోభునికొ బరిధిపించి జయించియున్న ధిశ్మనుకొ,
బలముం మున్నదాశరధి పక్షిముఖున్ నులుమాడినట్లుగన్.

(అని విష్కరించుచున్నాఁడు.)

[అప్పుడు వినీతవేషుడైనయొక పురుషుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

పురు—దేవా! విజయప్రగూణమంగళములు జరుపబడినవి. మౌహూర్తిగల
పెట్టిన విజయయాత్రాసమయమును సమీపించినది.

వివే—అట్లయినయెడల సేనాపతులు సైన్యమును బయలుదేలుటసన్నియమింప
వలెననిచెప్ప.

పురు—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అనివిష్కరించుచున్నాఁడు.)

[తెగలో]

చ. పోయి కలిదానకుత్తమధువంబుల గూర్చుచు నద్దివ్వపంబులన్;

బటిమ నిడుండుతేరులకు వాయుజనంబుల వారువంబులన్;

భటు లొనరింపుఁ డీతెల నభ మృసితాబ్జమహావనమృదన్;

జటులకృపాణులు వెసం జనుఁ డాశ్వికులార! శ్రేణువై.

నీవే—చూచిది ! మంగళవస్త్రము లాచరించి నేనును బ్రయాణమయ్యెదను.
(పారిపాస్కునునొ) సంగ్రాహిణిమయినగర్భము నాయత్తపతిచి తీసుకొనిరమ్మని
సారధి కాజ్ఞాపించెను.

పారి—దేవరవారాజ్ఞాపించినట్లు చేసెదను. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

[అప్పుడు యుద్ధగర్భమును నిర్భయచేసికొని సారధి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

సార—దేవా ! ఇదిగో రథము సిద్ధముగా నున్నది. దేవరవారు రథారోహణము
చేయవచ్చును.

వివే—(మంగళవిగులను నిర్వహించి రథారోహణము నభినయించుచున్నాడు)

సార—(రథవేము నిరూపించి) దేవా ! చిత్తగింపుఁడు చిత్తగింపుఁడు.

సా. సృమరోద్ధాతరజశ్చక్రానుతశుంభద్యానధావజ్ఞురా

గగిదయేషశ్చ మందితోర్వ్యుపరిభాగంబుల్ మహావాహమల్

ప్రవలమృంధరిమథ్యమానజలధిధ్వానోగగ్నిహోమంబుగా

నుపతప్రాప్తిని వ్యోమవార్దమున నోహా ! లేరుఁ గొంపోయెడున్.

• దిగో సమీపమునఁ ద్రిభువనపాపనమైన వారణాసీనగరము దృష్టిపథమునఁబడినది.

కా. ధారామృతపశ్చజ్ఞానాదితనితాంతధ్యానసంయుక్తముల్ ;

నీరేహాకరప్రభాధవశముల్ , నెల్వొందు సౌధాగ్రముల్ ?

ధూర్జితేక్ష్యమునై శరణవశమూతాంతరాజ్ఞత్వేన్

చ్ఛ్చిగ్మయంబు లవే పతాక లెనెనున్ జ్ఞేత్యుత్తి న్నేడలన్.

[సరినుపశలగ్నమధుకరనికరగుంకారముఖరంబులును విశితికుసుమవిసరవిగళవృక్షగః
దవర్జాతిశము ధురంధరంబులును నానాప్రమానసుగంధబంధుగరంబులును శ్యానూయ
మానవిడిచ్చవచ్చాగూవసీరుహానానూహరంబులును నగుపురోద్యానప్రదేశంబులవిగో
సమీపంబునఁ గావచ్చుచున్నవి. ఈవాముపులు నహిత మిక్కడఁ బాశుపతవ్రత
మును గ్రహించివహింపమలలెనే కానఁబడుచున్నవి. ఎట్లన—

ద. సురగదిసీటఁ దేలి, సురజ్ఞోభనితంబు కరంబుఁ బాల్చి, యీ

శ్లోమము నర్చున్ సలుపుచాక్షున మీఁదను బూలురాల్చి, నీ

ఛ్చిమధుపస్వంబునను బొటలు చాలఁ జేలంగ, వాయువుల్

కిరనును నృశ్యము ల్పలుపుఁ గరపమునొందులతాభజంబులన్.

వివే—(అనంతమునోఁజూచి)

సా. హృదయాకర్షక మయ్యెఁ జంద్రమకుటుం డిందుంట నీకాశి, తాఁ

బడమై ముక్తికి విద్యయట్లు, తమహార్పన్ స్వప్రభానంజమై ?

యిదే భూదేవికి శ్రీరామశ్రీహరిమై యంపాండదేవ్ వంగి న్న

గ్నది, న్నక్రేందుకళవ్ గడున్ నగుచు న్ననవ్యానహసంబున్.

సారథి—దేవా ! చూచుచు, చూచుచు ఇది గంగాతీరమున కలంకార భూతమును ద్రిభువనపావము నైన శ్రీమత్త్రిలోకగురు విశ్వేశ్వరంభ్యమహాదేవుని యాలయము,

వివే—(హస్తముతో) ఏయీ !

క. మును చెప్పి యాచేవుం

దనముందు తేత్రాధివాధుఁ డని జేర్చెదన్ ?

తమవులిలు విడిచిరిం గ

భువిభూత్యులు భిక్షువులు కలియుచు రితనిన్.

సార—దేవా చూచు చూచుచు, అదిగో మనము జూచినమాత్రముననే కామద్రోహభూతు లిక్కడనుడి చూచుగాఁ దొలంగుచున్నాడు.

వివే—వారలై మిగడుదురు. కానిమ్ము నేనీయాలయమునందుఁ బ్రవేశించి యభిష్టసిద్ధికొఱకు భగవానునికి నమస్కరించెదను. (అని రథమునుండి దిగి గడిచాచు చూడ్కి నిగిడించి) ఏమహాదేవా ! నమస్కరింపు నుస్కరింపు నన్ను దయ భూదుము.

క. కావించు నమస్కృతులివె

యోశిమలజ్ఞానదేవా ! యోచంద్రధరా !

యోజేవత్యులుఁ దన !

పేదకున కొనంగు నాకు శ్రేయఃపార్జిత్యం.

(అని నమస్కరించుచున్నాఁడు)

సార—దేవా ! ఇది త్రిభువనగురుడైన యాదికేశవస్వామి యాలయము.

వివే—అక్కడకురమ్ము (అని వెళ్లి యాదికేశవస్వామికిఁ బ్రవక్షిణముచేసి) ఓ భగవంతుఁడా ! బ్రహ్మగుఁగాక ! జయమగుఁగాక !

దండకము. అమరచయచమూచక్ర మాదామణిశ్రేణి సీరాజిలోపాంతపావద్య యాంభోజ ! రాజన్న భద్రోత్తరకిమ్మితస్వస్థపీతా ! స్ఫురతైవత్రాంతిసంతానసంతప్త వందానసంసారవిద్రావహరైకదత్తా ! తమమండలాధారసంభారసంఘట్టదంష్ట్రాగ్రకోటిస్ఫురచ్ఛైచక్రా ! క్రమాక్రాంతలోకత్రయా ! బాహుబ్రోహ్మతాభిగోధనస్స త్రివిన్దితాఖండబోధ్యతా కాండపంజరాయినాహతివర్తతస్సర్వోపత్రాణవిస్మృతి తేజవిన్ది ! ప్రభూత్వంస ! దైత్యనాసిమంలిసేగ్దసేమంలపిందూరపరిధాన్యమయాభిచ్ఛ

కోనానోద్రాహమాధిపా ! త్రస్తవై త్యేంద్రవక్త్రప్రతీకాటనామంతభాస్వన్నభిశ్రేణి
 సామ్రాజ్యమస్త్రసిస్థారక్తాక్షయగన్నవాంకా! ప్రహాకద్విషత్యైః ఓహోద్దండకంఠాస్థిహ
 యాభావాన్మార్గితోద్రామచక్రస్ఫుగల్లోత్థితిహిన్తోద్రామకోద్దండకోద్దండ! ఖండేందు
 మాదప్రహా ! ప్రాశవోద్దండవిభ్రాంతసందానలత్ఫుమధాంబుధిప్రోత్థితశ్రీభుజావల్లి
 కండ్లెడంక్రంతిసప్తనాభోగపత్రాగిలంఘితోరస్ఫులా ! స్థూలముక్తాభలోదార
 హోరప్రభానండలప్రస్ఫుత్యంత! జైమంత! సవర్ణకమందోసాసంసారమోహాద్భవంబైవ
 హోహోదయం నిమ్న నాకామహాదేవ ! దేవా ! నమస్తే నమస్తే నమః॥

(అని సామ్రాజ్యపరిగ్రాహము చేసి బయలుదేరి చూచి) మంచిది ఇదియే మనకు నివా
 సార్హమయిన పృథ్వీము. ఇక్కడనే మనశేలిన విడిచుంచెదను.

(అని యిగ్గరునున్మగ్నిమించుచున్నాడు)

పంచమాంకము.

[అప్పుడు శ్రీధర ప్రవేశించుచున్నాడు]

శ్రీధర—(అంతరించి) కడువిధము సుప్రసిద్ధమయినచేదో;

గీ. జాతినిరంబునను సంభవిల్లు

క్రోధభిభి నిర్దహించును గులము నెల్లఁగి

ఘనసమీగాహిత పహిజభుట్టరమున

గలుగుదహనంబు వనమెల్లఁ గాల్పుచున్న.

(కన్నీరు విడుచుచు) అక్కటా ! దాసుమయున సోదరమరణముగలనఁ గలిగినవోకా
 నలయు దుర్వార మయినదిగా నున్నది. అది వివేక మేఘశతమలచేత నయినను జల్ల
 తుడు, ఎట్లన—

ప. శ్రీగురువస్తువులఁ గిరులు నిరవపులు న్నదులున్ నశింపఁగా,

నయి లననెంత, యెల్పులు కనత్తొకల్పులు మృత్యుదృష్టికిన్.

పొరిఁదోరి చింతదుఃఖభవమోహ మనెదో వివేకమార్గఁగా;

నీయుదు శోకనమ్మి దహించెనుఁ జత్తము నట్టులయ్యునున్.

మోగనవోవులయినను గామక్రోధాదులగుసోదరులు కథాశేషు లగుటవలన నాగర్హ
 ణంబయినది.

క. భీకరశోకాగ్నిశిఖా

నీకును శిశిలములానర్పు నెఱుఁగులనెల్లెక్క

ప్రకౌలుపు దేహశోషము?

బ్రాకటముగ నంతరాత్మ వశిగ దహించున్.

(అలోచించి) “బిడ్డా! శ్రద్ధా! నేనిక్కడనుండి హింసాపరిభావమున యార్థమును జూడలేను కాబట్టి నేనికాశీకాశ్మరమును విడిచి సాలగ్రామమును చేరుగల విష్ణు ధేన్వత్యునివలె గొంతకాలము గడపెదను. నీవక్కడనుండి వృత్తాంతమును జరిగిన ప్రళయమున నాకు నివేదింపుము” అని విష్ణు భక్తిదేవి నాకాబ్జాపించినది కాబట్టి యాదేవినన్నిధానమునకు బోయి యానమవృత్తాంతము సర్వమును నేనామెకు విన్నవించెదను (ముందునకేవిదూచి) ఇది యాద్యక్తితీర్థము. ఇందునంసారసంగతోత్సారిక మయిన నావకు గర్భధారణైన భగవంతుడగు శ్రీహరి స్త్రోత్రముగావాసము చేయుచున్నాఁడు (ప్రణమిల్లి) ఇదిగో ముచులచే నుపాన్యమానురాలయిన విష్ణు భక్తిదేవిశాంతితో నేనో యాలోచించుచున్నది. నేనామెకు సమీపమునను బోయెదను (అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అంటు విష్ణు భక్తియు శాంతియు బ్రవేశించుచున్నారు.]

శాంతి—అమ్మా! మీరు ప్రబలచింతావలహృదయ లయి యున్నట్లు కానఁబడుచున్నాదు.

విష్ణు —బిడ్డా! మహావీరక్షయశోభనయాభ్యుదయార్థమునందు బలనెఱుఁగెదనమహాహింసతోఁ బ్రతిఘటించినపుత్రప్రాయుడై వివేకునివృత్తాంత మేమయినదో తెలియకపోయెనని నామెస్మిన్ను డన్ను సమమున్నది.

శాంతి—దేవీ! ఇక్కడ విచారింప వలసినపని యేమన్నది? దేవిగారియనుగ్రహమున్నందున వివేకపహారాజునకు పిజ్జయము నిశ్చయమని నేనెఱుఁగుచును.

విష్ణు —బిడ్డా.

క. భనధర్మపక్షబలమున

నవివార్యంబుగ లభించు నభ్యుదయంబున్ ?

విను మట్లయ్యను, సుహృదుల

మనసెపును నపాయశంక మతిమతిపూన్.

అంతేకాక శ్రద్ధ యంతతదపురాసుండుట మనస్సునకు సంజేహము పుట్టించుచున్నది.

శ్రద్ధ—(సమీపమునకుబోయి) భగవతీ! ప్రణమిల్లుచున్నాను.

విష్ణు —శ్రద్ధా! నీవు ధేనుముతో వచ్చితివా?

శ్రీధర్—దేవిగాదు యనుగ్రహముపలన.

కాంతి—అమ్మా ! పృథ్వీయు చేయుచున్నాను.

శ్రీధర్—పుత్రీ ! నన్నాల్లింగనము చేసికొమ్మి.

కాంతి—(తల్లిని కాంగిరిండుకొనుచున్నది)

శ్రీధర్—బిడ్డా! విష్ణుభక్తి దేవీప్రసాదముచేతి మునిజనమమోనివాసమునుబొందుము.

విష్ణు—అక్కడ నేమిజరిగింది ;

శ్రీధర్—సేవిగానికి బ్రతికూలముగాబ్రూర్తిండువారికిఁ దగినట్లు జరిగినది.

విష్ణు—అది సువిస్తరముగాఁ జెప్పుము.

శ్రీధర్—దేవీ ! అపధింపుము దేవి యట్లాదికేశవాలయమునండి వెడలఁగానే తనపాటలవల్లమును గొంచెము విడిచి నూన్యుడు ప్రకాశించుచుండగా విజయ భూమిపూజామానానేక పరవీరబహుళసింహవానభక్తితిగంతంబును సతతఁధతుర గఖరతఁఖురఖండితభూనుండబోర్చులదివిపురజజగటలాంతరితభాగ్యరఖింబంబునుబ్రుజులతరకర్ణతాళాస్ఫానిలోర్చుఁజ్ఞామదకరికుంఠసిఁఘోరసంధ్యాయమానదకవికంబును బ్రళయజాధిధర్మ్యాన్వేషణంబును నగు వారియొక్కయు మనయొక్కయు సైన్యసాగరము సన్నధమయి యున్నప్పుడు వివేకమహారాజుమహామోహమహారాజుకడకు సైయాయిత దగ్గినుని మాతముగాఁ బంపెను. అతఁడఃప్రోలు మహామోహమనితో నిట్లనియె—

మ. చను, విష్ణులసాపుణ్యకాననందీ సాన్నిధ్యభక్తాంతరం

గనివాసంబు త్యజించి, మైచ్యమహి టంజన్ భృత్యవర్గంబుతో ?

చిఁకున్నన్, గరవాలదారితభవత్సర్వాంగ ధారాక్షుత్

ఘనఁక్తంబులు త్రొగఁ గూఁతఁడిదునకల్ మింగు మీమాంసముల్.

విష్ణు—తరువాత తరువాత.

శ్రీధర్—దేవీ ! తరువాతఁ గోపముచేత వికటలలాటతటతాండవిత్తభ్రుకుటియై మహామోహుడు—“ఈదుర్నియపరిపాకఫలము వివేక ప్రేత పానభవిండునుగాక!” అని పలికి, తానే మొట్టమొదట బాపండాగబాల్పించునులను బాపండాశ్రుసహితముగా యుద్ధమునకుఁ బురికొల్పెను. త.లోపల పాపస్యైముఖమునందు,

గీ. వేదవేదాంగతతు బుపవేదసమితి

స్మృతిపురాణోలిహాసాదు లెలమిఁ గొలువఁ,

జంద్రమకాంతితో నరిస్వతి, సరోజ

కర యగుదు నిల్చె నాకస్మికముగవచ్చి.

విష్ణు—తదనంతరము.

శ్రద్ధ—దేవీ ! అప్పుడు వైష్ణవ శైవ సౌరాదులయిన సర్వాగమ్యుడములును సరస్వతీదేవి సకాశమునను విచ్చేయు.

విష్ణు—అటుతరువాత.

శ్రద్ధ—తదనంతరమున—

కా వ్యేవీమామంస, సరస్వతీసతిపురోవీధిన్ రణోన్మాదమై,

పొక్కుఖగ్నితీ న్యాయకాపిలమహాభాష్యాదిసద్దగ్ధన

స్తోమంబు లొక్కునంగ ధగ్గురుచి మై, శుద్ధా యుతన్యాయకో

ర్షిమాకారిణి విశ్నె, దుర్గరణిన్, వేదత్రయీ సేత్రిణు.

కాంతి—స్వభావప్రతిపక్షము లయినయాగదున్యాయకాస్త్రీగ్రుడము లొక్కటిగాఁ గలియుట యెట్లు సంభవించినది ?

శ్రద్ధ—పుత్రీ !

క. ఇతరేతిరైగమునన్

సతము మెలఁగు నేకవంశజాతులు తమకున్

క్షీతిలోపల నవమాంఠ

చితరులచేఁ గల్గుచోట నేకముకారే ?

నేగప్రమాతము లయినతమకు లొలోపల విరోధమున్నను, వేదసంరక్షణముకోటకు నాస్తికపక్షాధిక్షేపణముకొఱును కాస్త్రీసంఘముల కైకిమత్త్యము కలుగును. ఆగమ సముదాయములో సహితము విరోధము తిత్త్వవిచారాలకుఁ గానరాదు. ఎట్లన—

కా. శాంతం బద్ధము మవ్యయం బజము శశ్వదృహి, మాతస్తవిన

శ్రాంతం బాగమపంక్తిచే సగుణతన్ బ్రహ్మద్యుతేశాఖ్యులన్

వంతోష్ఠన్ బహుధా స్తుతింపగబడున్ ? వానాగమశ్రేణి సం

కాంతింబౌ ముఁబ్రహ్మచరమునె, సముద్రంబందు నేలున్ బలెన్.

విష్ణు—తరువాత ? తరువాత ?

శ్రద్ధ—దేవీ ! తరువాత నిరువాగునందును నిరంతరశరనికరధారాంఠపాతోప దర్శితద్వంద్వ లగుకరితురగరధపదాతులకును మధ్యపక్షయోధజనులకును సంకులసహ రంబు సంపాద్యైవయ్యెను. అప్పుడు,

మ. ప్రవహించె న్నదు లసగ్రోయములుఁ, గగ్గిల్లు స్ఫారపంకంబులున్,

వివిధోద్యద్ధ నకంకరంక సవహాభీలావకీణాంబులున్,

నవనారాచవిభిన్నవాస్తిగిరికీణాభ్రప్తవేగోల్లస

ద్దవళచ్చక్రసమూహహంసములు నైతద్యుద్ధరంగంబునన్.

అనుచోదారుణసర్పగాముని నదఁ బరాశరపక్షుఁ డోధిత్వముచేతఁ బాపందాగమ
బృందమును నుందుంచుకొని వచ్చినచోకాయతీతంత్రసమాదాయ హమ్మన్యసైన్య
విమదక్షాముచేత పిన్దస్థవీర్యైను; అనంతరము పాపందాగమజాము నిర్మూలనగుట
చేతసదాగమసాగరప్రవాహముచేతఁ గొట్టుకొనిపోయెను. తదనంతరము సాగతాగమ
సముదాయములుసింఘగాంధారముగ ధాంగపారశీకవంకకళింగాది మైశ్వుప్రాయదేశము
లబ్రహ్మజీవించెను. పాపందగంబరకాపాలికాద్యగమసంఘంబులుపామరబహుళంబు
లైన పాంచాలమాళనాభీరావ్త్సాగరానూపదేశములయందు నిగూఢముగా సంపదించు
చున్నది; న్యామూద్యునితయైన మీమాంసచేత గాఢప్రహారబల్లీకృతములైన నా
స్తికతర్కసమాహంబులు తమయోగమందోహంబులు పోయినదారి నే పోయినవి.

విష్ణు—అటుతరువాత,

శృంగ—అటుతరువాత కస్తువిదారునిచేతఁ గాముఁడుహతుఁడైనాఁడు; తమ
చేతఁ గ్రోధపారుష్యహింసాదులు హింసింపఁబడినాఁడు; సంతోషునిచేత లోభత్వస్థా
దైన్యాన్యతావద పైశున్యస్తేయపర్తిగాహులు నిగ్రహింపఁబడినాఁడు; అననూయచేత
మత్స్యరుండు జూంపఁబడినాఁడు; పరోత్కర్షణసంభావననిచేత ముందుఁడుసంహిహంపఁ
బడినాఁడు; పరగుణాధిక్యునిచేత మానుఁడు ఖండింపఁబడినాఁడు.

విష్ణు—(హర్షముతో)చక్కఁగాజరిగినది. ఇకమహామోహునికథయేమయినది?

శృంగ—దేవీ! మహామోహుఁడు యోగవిఘ్నసహితుఁడయి యెక్కడనో
యడఁగి యుండుటచేత నాతనిజూడ తెలియరాకున్నది.

విష్ణు—అట్లయినచో మహానర్థకేషమింకనునిలిచియేయున్నది. అతఁడుపరిహర
ణీయుఁడు. ఎట్లన—

క. పరమావగపరుఁ డగుచున్,

నిరసంపదఁ గోరుకేముఁడీమంతుం డెం

దరికేష మగ్నికేషము

గురుతరముణకేష ముంపఁగూడదునుస్కా.

ఇక మనస్సుయొక్క వృత్తాంతమేమి?

శృంగ—దేవీ! పుత్రపౌత్రాది మరణజాతశోకావేశముచేత నాతఁడును బ్రాణ
త్యాగము చేయనిశ్చయించుకొన్నాఁడు.

విష్ణు—(చిలునవునవివ్) ఇదియంతయు నిట్లయ్యెనేని మనము కృతార్థతను
బొందినారము; పురుషుఁడును బరమానందమును బొందును. అయిననుదురాత్ముడయిన
యతఁడు ప్రాణత్యాగ మేలచేసికొనును?

శ్రీధర—ఊపనిషద్దేవి ప్రబోధోదయముకొలుపు గృహీతసంకల్పురాలియి
యొన్నందున నతఁ డీవిధముగా శరీరముతోఁ జరకాలముండఁడు.

విష్ణు—అగుఁగాఁ! నైరాగ్యోత్పత్తికొలుపు నైయాశక్తిమైన సరస్వతిని నేనాతని
కడకుఁ బంపెదను.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రవేశకము.

(అర్జునుడు నందఱును, సంకల్పించును, ప్రవేశించుచున్నారు.)

మన—(కన్నీటితో) హా! పుత్రీకులారా! ఎక్కడకుఁబోయినారా! ఒక్కసారి
మీప్రియదృశ్యమిందు. ఓకోరి కుమారులారా! రాగశ్యేష మద మన మాస్మిగ్నలారా!
నన్నుఁ గొనిగిరించుకొందు. నాయంగములు మెచ్చునన్నవి. అయ్యో! అనాధుడను
కృష్ణుడను నయియున్న నన్నొక్కడయిన సావరింపఁడేమి? ఓయనూయోగ్యుడైన
కన్యకలారా, మీరెందుఁబోయినారు, ఆకాపింపాత్పస్థెదులై కొండ్రాదారా! మంద
భాగ్యుడైన నాకొక్కరును దక్కకుండ వైనిహితకుడుమిమ్మందఱు శేకకాలమున
దెట్లెత్తుకొనిపోయినాఁడు! (తడఁబాటుతో)

మ. తనుపెల్ల నివ్వవహ్నియట్లలమెదున్; దాఁ గాల్చెడు న్యక్తముల్;
పెనుపొందించెడుఁ ద్రిప్రవేదనల; మైపెంపెల్ల మర్దించెనెన్;
ఘనమోహం బెదఁగూర్చెదున్; వరవివేకంబెల్లఁ బోకార్చెదున్;
మునుమున్ జీవితమున్ గ్రసించెడు, పెనన్ శోకజ్వరంబుక్కటా!

(అని మూర్ఛిల్లుచున్నాఁడు)

సంక—ఓరాజా! తెప్పిటిలుము.

మన—(తెప్పిటిల్లి) ఇట్టియవధను బొందియన్ననన్ను జీవితమైనప్రవృత్తి సహిత
మౌనార్థముననుదేమి?

సంక—(కన్నీరు విడుచుచు) దేవా! ఇంకనునీకుఁ బ్రవృత్తిదేవి యొక్కడిది? కుటుంబమరణసంభావనోకానంతర్ధవ్యాయ యయి యామె గుండెలుపగిలి మృతి
నొందినదని విన్నాఁడను.

మన—హా! ప్రియారాలా! నాకొక్కప్రియమయిన ప్రతివచనమేలయియ్యవు?
కటకటా!

ఉ. దేవిరా! నన్నుఁబాసి నును త్రిమృతవేన్నఁడు స్వప్నమందునన్

నీ పెడఁబానియందుటను నేమృతకల్పుడవైతి నిర్తతిన్;

జైచి చేస్సి కంఠమునను దక్కలు ముండియు నీవు, నేడ హా !

జీవముతోడనుండెద ; నిసీ ! యునుకు కరమున్ దుగంతమున్.

(అని మరల మూగ్ధుడౌచుచున్నాడు.)

సంక—ఓరాజా ! ఊరిడిల్లును, ఊరిడిల్లును.

హస—(తొలితెచ్చుకొని) ఇంక నాకు జీవితాశేచాలును ఓసంకల్పా ! చిలి పేర్పును ఇప్పుడు నే నగ్నిప్రదేశముచేత తోకానలము నార్చుకొనియెదను.

(అని సన్నాహపడుచున్నాడు)

[అప్పుడు శ్యామసుంద్రుని ప్రవేశించుచున్నది]

సర—“నభీ ! సరస్వతీ ! అపత్యమరణభిన్నుడయియున్నమనస్సు మొక్క ప్రబోధముకొలువఁబొమ్ము. అతనికేవలైరాగ్యోత్పత్తి యెట్లుకలుగునో యట్లుచేయుము” అని భగవతియైన చిష్టాశక్తి నేని నమ్ముచుంపినది కానిమ్ము. నేనిష్టచాతని సన్నిధికి పోయెదను. (సమీపమునకుఁబోయి) ఎత్తా ! ఈవిధముగా నీవతిసంతాపము నేల పొందెదవు ; పదార్థము లనిత్యములుని నీకీపఱుఁ దెలిసినదేకదా ! ఇతిహాసములును, ఉపాఖ్యానములును, నీవీవరకుఁ జదివినవే.

చ. అరయ విరించి యొందుగ్రీకు సురాసురులున్ మునుముఖ్యులు స్మృతున్.

భరణియు వాగ్ధు ల్భిగగుుక్షు కల్పితతాములు త్రాగన్,

బారసెద రౌర తోకకిరమోహము ! నీవ్వియులబుద్ధులొపమా

స్థిరతనుసంహతుల్ తెగి నశించినయప్పుడు మూఱు లేమనన్ ?

కాఁబట్టి పుష్కలసదాధములయనిత్యత్వమును భావించుకొమ్ము. నిత్యానిత్యవస్తువర్జి యగువానిని శోకిమఁటదు.

గీ. బ్రహ్మమొక్కటియే సత్యవస్తువగుచు

నితరమెల్ల వికల్పిత మెప్పుడగునె,

యప్పు డేకిత్యమునుజూచు ? నట్టివాని

కెక్కడివి మోహతోకంబు లెంచిచూడ ;

హస—భగవతీ ! తోకాజేగమాపితముయి యున్న నామనస్సునందెప్పుడు విచారమునకే యవకాశములేదు.

సర—వత్సా ! ఇది నే హదోషము నేహము సర్వావధములకమన్న యా యుగ్ధము సుపరిశుద్ధమేకదా !

మ. ప్రియనామంబునఁ గ్లేశదుర్విభులతోబీజంబుల న్నాఁటఁగఱా!

బయికిన్ నేహముయాంకురంబు లడరున్ వ్రాగ్నిగర్భంబులై ;

బహులం బ్రాగ్మను శోకనృతములిటుల్ బహ్వోర్తి శాఖాశిఖిల్
 కయివారన్ శతముల్ తుషాగ్నిగతి మెల్లంగాల్పు దేహంబులన్.

మన—దేవీ ! ఇదియంతయు సత్యమే. అయినను శోకానలదగ్ధుడ నయిన నేను బ్రాణములు నిలుపుకొనుటకు శక్తుడను గాకున్నాను. అంత్యకాలమునందు మీ దర్శనమగుట మేలయినది.

సర—ఓయీ ! ఈ గూర్తిస్థాత్యావ్రణము మిక్కిలి యాకృత్యము. అంతే కాక యాయవకాసులనిమిత్తము నీక్డేవీగదపాలే ? అలాగింది చూడుము—

చ. ధరపయి వెన్న ముందిపుకు దారసుతాదిపర్వహంబుచే

బుగువసుభాగమై కలంగబోవను మేది నీకు నెరికిన్ ?

మరణముమొంది వారిపును మర్మనిధేద మొనగ్తు రార్తిచే ;

నను లటులయ్యు గాంతును ఘనశ్రమ వృద్ధులుగాఁ దడర్చినై.

చ. కటకట ! వారికై శనులు గాంపనికప్పము లేని యాధునిక్ ;

పటుగతి నెన్నికొండ లెగలబ్రాతిరు ; వాఁకలదాట రెన్నికన్ ?

దటువన నెన్ని ఘోరపడినంబులు స్రోక్కిరు ; శత్రుమత్తులన్

గుటిలవిగ్ధవస్తువులను తుప్రసరేతులజూడ రెండ్లటిక్ ?

మన—దేవీ ! ఇది నిశ్చయమే అయినను,

క. తనవలనఁ బుట్టి లాలన

మనయంబును గనుచు మనసునందే యెళుడున్

మనియెడువారలఁ బాయుట

తనప్రాణముపోకయట్ల తలకొల్పు వ్యధన్.

సర—వాస్తా ! ఈవ్యామోహము మమకార వాసనామూల మయినది.

గీ. ఇంటికొడిని మాజ్ఞాల మీచ్చిఁబెచ్చి

ప్రింగునప్పుడు కలిగెడు మేటిశోక

మెలుకనో శ్చిచ్చుకనో భుజియించునప్పు

దొడవమి తలంప మమత లేకున్ గాదె ?

కాబట్టి సర్వవిధములచేతను సర్వానన్ధబీజమయినమమత్వమును రూపుమాపునయ్య త్నము చేయవలయును. చూడు—

చ. జననమునొందు. దేహమున జంతువు లెన్నియొ వర్త్యకొటికిన్ !

తనువునకుండి యత్నమునఁ దాను వెలయునునందుఁ బెక్కిటిక్ ?

విను, విఁక నందు బిడ్డలని పేరిడి కొన్నిటికిన్ , దదగ్ధమై

ఇనమును గట్టపెట్టు నిజదేహము ?. లోకముమోహ మేమనన్ ?

మన—వే! అది యట్లే చునునాగా! అయినను మమత్వగ్రింథి దురుచ్ఛేద
మయింది. కాబట్టి యాసంగతిని దేవిగారు దృఢముగా మనసునం దుంచుకొనవలెను.

క. నితాఞ్చాస దృఢీకృత

పరిమన్నే హోయనూతి పరిగుభింత నీ

స్థోమమతాపాశం బే

మెల్లన నేతుని నలుని విడిపిరనుకొనన్.

సర—వత్సా! పహార్దములయొక్క యనిత్యతాభావమే మమత్వచ్ఛేదనమునకుఁ
బ్రథమోపాయము.

మ. చనలే ద్విహునోక్తు నీతిలు మహాసంసారపాంశంబునో

జనులలో తిక్కలు తాత బాత్సభపులున్ జూయన్ పిశ్చివృట్టికన్ ?

‘ వినునట్లొక, నుహ్మిష్టపాల్లలుడుమిన్ విద్యుత్ప్రకాశాశుశీ

వహునిం దలపోసిపోసి మహా భాస్వత్సృఖం బందుమా.

మన—భగవతీ! నీ ప్రసాదమువలన నావ్యామోహము పోయినది. కాని,

గీ. త్వమ్మృఖశాంకి దీక్షిత్రభవనాన

నిగ్గులలోపభామృతి నిర్మలమన

మేలితం మున్యు మగిల శాస్త్రాంత మకళి!

మనోబుద్ధ్యులు శోకోద్ధృతి లబముకితన.

కాబట్టి భగవతీ! ఈతఃపరనిరోధినిములు మానుట కేదైన మందుఁ గలదెమోన
యూనతిము.

సర—వత్సా! దాని నీరహిత మును లుపదేశించియే యున్నాము.

గీ. పాణసాతలము లేకి యు ప్రభవమొంది

భీతి గాఢమై మర్మభేదులైన

గాఢకోకప్రహారసంఘాతములు

సరయంగ సచింతయే పరమాపథంబు.

మన—భగవతీ! అగినత్యమే. అయినను జిత్రము దుర్వారమయినది. ఎట్లక-

గీ. ఒక్కచింతను మరలింప, నోలిమది

గదిసిచింతాపరంపరన్ కప్పివేయు;

బల్మలును వాతిధూతాభ్రపటల హడరి

యందుబింబంబుగఘ్ని మాయించునట్లు.

సర—చిత్తమున కీవికార మున్నదే. అట్టివోఁ జిత్రము నొకశాంతదివయము

నందుఁ బ్రేమకపటనలయము.

మన—భగవతీ! ఆశాంతవిషయమేదో ప్రసాదింపుము.

సర—వత్సా—అది రహస్యమైనది. అయినను శోకార్తు కుపదేశించుటలో దోషములేదు,

చ. శ్రీరమతి నీలనీరభగదేహుని శ్రీహరిసాంజె, గామనం

పారువః జాతిభింభము నాహరుసాంజె చలంపు; లేనిచో,

నిరతిని శ్రీష్టవేళ వలినీటికొలంకును బోలె నాత్మ న

పురము నింపు శోకమును బ్రహ్మముఁ జొన్ని భజంత్ర నిర్వృతిన్.

మన—(ఆలోచించి నిట్టూర్పుతో) సర్వవిధములచేతను నేను దేవిగారిచేత రక్షింపఁబడినాఁడను. (అని పాదములగొడఁబడుచున్నాఁడు.)

సర—వత్సా! నీహృదయమిప్పుటి ఐదేదేశక్షమమయవది. కాబట్టి నీమఱియొకటిమాడ నుపదేశించెదను.

మ. జనకుండో నుకుండో సఖుండో తనవ్రంజాలింప, భీమాన్య లి
మృత శోకాగ్ని దహెంతులెంతయు నుమ్ము లాగ్నియకాం చొక్కటన్;
కన సంసార మసారమును శమసౌఖ్యంబు గదాం బెఱుచున్
ఘనధీమంతుల కావియోగవనుమే కల్గిమ వైరాగ్యమున్.

[అప్పుడు వైరాగ్యుడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

వైరా—(ఆలోచించి)

మ. నననోత్పల కోమలచ్చనముకన్నన్ సూక్ష్మమాత్మకు నూ
నవదేహంబులపై విధాన్పడిటు నింక స్మృతకున్నన్, సదా
ప్రసదిస్సాగ్రియవిమిశ్రయంబునర గ్రహితధ్యాంక్షగ్న
ధ్రువకత్వానములన్ మరల్పఁగను సాధ్యంబాని యెవ్వఁడీన్?

మతియగును,

మ. తటిగాలోలము కల్పితము ; రుబోద్యక్తేహము ద్దేహముల్ ;
స్ఫుటసంభోగరసంబు లంబిరసముల్; లోకముల్ శోకముల్ ;
ఘటితాంశధనము స్వహానిధనముల్; వామ నిరపత్నీమ, ల
క్మణ! యల్లయ్య! ఇంతకు రాత్మనిరతు ల్గోతుపంపన్ జనుల్.

సర—వత్సా! ఇది వైరాగ్యుడు నీర్వలకువచ్చుచున్నాఁడు. ఈతనిని గౌర
వింపుము.

మన—నామ్రాగ్యుడు వైరాగ్యుడా?

వైరా—(సమీపము కుబోయి) అయ్యో! నేనును స్కాందము చేయుచున్నాను.

మన—వత్సా! పుట్టగానే నీవునన్ను విడచిపోతివి. నన్ను గొరించుకొమ్ము.

వైరా—(ఆలించియు చేయుచున్నాడు.)

మన—పుత్రా! నిన్ను జూచుటవలననే నాకోకావేశము ప్రకాశమయినది.

వైరా—అంతా! ఇక్కడ కోకావేశమునకనకాశమెక్కడనున్నది?

ఉ. దారినిబాంధు, లేటివరదక దయకావము, లాకిసనంజన్

వారివముల్. ననుగ్రమున వావికులున్! వడిగూడిపాయు న

ట్లారయఁ దల్లిదండ్రులును నాత్మజులున్ సఖులున్ సహోదరుల్

చేరుదు బాదుదుండు టిది సిగ్గు ప్రాప్తు కేడ కోకనుల్?

మన—(ఆనందముతో) దేవీ! నాకుమారులు చెప్పినదియథాగ్ధమే.

చ. అనునయావనల్ లలన, లాయలి నాచలసత్కుఞ్చనం,

బలనవమల్లి కాసురభిభానికందళముల్, తలంప ని

ర్మలసువివేకమార్జితమంగు మన్మతి కిప్పు డెండమా

వుల జలమట్లు మిశ్రయియి పాల్పటి నోచెడు దొంటినన్ని యున్.

సర—వత్సా! ఇదియంతయు సత్యమేయైనను గృహస్థుడౌ శ్రమధగ్ధుడను నుడిచియిహూతకాలమయిన నుండఁగూడదు. కాబట్టి నేఁడు మొదలుకొని నివృత్తి దేవయే నీకు సమావర్తనచారణి కాంగలదు.

మన—(లజ్జితో) దేవియాజ్ఞకు బద్ధుడను.

సర—శమవమసంకోపము లయిన పుత్రులు నీకుపచారములు చేయుదురు; యామనిమామగులు మంత్రులగుదురు; వివేకుడును నీయనుగ్రహమువలననే యొప్పనియ దైవిగోడఁగూడ యారాజ్యసుఖ మునుభవించునుగాక! మైత్రీ మొదలైననీతోఁ టుట్టువులు నలువును. నీయనుగ్రహముకొఱకు భగవతియైన విష్ణుభక్తి దేవిచేతఁ బంపఁ బడినారు. వారిని బ్రసాదపూర్వకముగా నంగీకరింపుము.

మన—దేవి యాజ్ఞానిదిట్లు చేసెదను. మీయాజ్ఞలన్నిటినిశిరసావహించి నాఁడను. (అనిహర్షముతోఁ బాదప్రణామము చేయుచున్నాడు.)

సర—ఈయమనియమాసనప్రాణాయామాదులును. జరింజీవపై న నీచేనాదర పూర్వకముగాఁ జూడఁదగినవారు. వీరితోఁగూడి నీవుసామగ్ధ్య మధిస్థింపుము. నీవు పాపస్థితియును బొందినప్పుడు భీవాత్ముడును దనప్రకృతిని బొందును.

మ. రవిబింబంబు పయోధివీరులబలెన్, బ్రహ్మాంబాకం డయ్య సం

భవనాశాదులు పొండ్లితోఁడు బహుతన్ ద్వస్సంగతిన్ పురులన్ ;

దివుటన్ పృథ్వు లడంచి నీవిక నివృత్తిం గూడితే, వాత్మయున్,
రివిలింబం బురుదగ్గుణంబునవలెన్, వాత్మకతావృం బగున్.

కానిమ్మ. జ్ఞాతుల కుదకప్రదానము చేయుటకొఱకు మనము నడికఁ బోవుదము.
మన—దేవి నెలవిచ్చినట్లు చేయుదము.

[అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.]

మ హాం క ము.

[అప్పడు కాంతి ప్రవేశించుచున్నది.]

కాంతి—అత్తీ! నీకంతయుఁ దెలిసినదేదా?

వ. కొడుకులు పరివరం గనఁగ గూఢముగాఁ జని మోహుఁడేడనో
యాడఁగుటచే విరక్తుఁడయి యల్లమనస్సు ప్రకాంతి నొందఁగా,
వడిగను గ్లేశపండికము పాయుటచేఁ బురుషుండు నెక్కుటన్
గడుకొని తత్ప్రభావమునఁ గాంతియొనర్చెడు నెల్ల యాప్పుడున్.

కాఁబట్టి నీతిత్వరితముగా నుపనిష ద్దేవి ననునయించి నానమ్మభిమునకుఁ దీసికొనిరమ్మ.
అని వివేకముహూర్తాజ్ఞాత సాతో నెలవిచ్చినారు. (చూచి) ఇదిగోతనలొందా నేదో
సంతోషముతో నాలోచించుకొనుచు నాతల్లి యీవంక నే నడుచుచున్నది.

[అంతట శ్రీధర్ ప్రవేశించుచున్నది]

శ్రీధర్—ఓహో! రాజకుల మాహాగ్యమును బొందఁగాఁనాది యిప్పుడుగదా
చిరకాలమునకు నాకన్ను లమృతరసపూర్ణము లయినవి.

గీ. కలిగె భలనిగ్రహము రాజకులమునందు;

బూజ్యులైరి శమాదిసంస్కృతులైల్ల ?

జీవులెల్లను వశ్యులై నేవచేయ,

నెనఁగుచున్నారు సర్వలోకేశ్వరుండు.

కాంతి—(చేరఁబోయి)అమ్మా! నీవులు దురికి యేమియోలోచించుచున్నావు?

శ్రీధర్—అమ్మా! రాజకుల మాహాగ్యమును బొందఁగా జూచి చిరకాలమునకప్పు
డుగదా నాకన్నులమృతరసపూర్ణము లయినవి.

గీ. కలిగి ఖలనిగ్రహము రాజులమునదిదుః;

బూజ్యులై శిమదినత్పురుషులెల్ల ;

జీవులెల్లను వక్రులై నేవచేయ,

నెనఁగు యిహ్నాఁడు సర్వలోకేశ్వరుండు.

(అని మరలఁ పఠించుచున్నది.)

కాంతి—ఇప్పుడు మనస్సునిషయమున స్వామియైనపురుషుఁడైనవచ్చెనున్నది?

శ్రీధ—పర్యునివిషయమునను నిగ్రాహ్యుని విషయమునను నెట్లుండవలయునో యట్లున్నది.

కాంతి—అట్లును, స్వామియే సామ్రాజ్యము నలఁకఁగించినా యేమి ?

శ్రీధ—దానికి సందేహముమి ? ఆత్మానుంధానము చేసినయెడల, స్వామియే స్వారాట్టును సమాట్టును నగును.

కాంతి—ఇంక జీవేశ్వరునకు నాయయం జెప్పియున్నగ్రహము గలదు ?

శ్రీధ—నిగ్రహమనిచెప్పవలెను. అయిగ్రహమెట్లుకన్యమగును? పురుషుఁడప్పుడు సర్వావస్థలీజఘాత యయినయూహాను న్వాఘా : గ్రహ్యురాలని నిలఁచుచున్నాఁడు.

కాంతి—అట్లయినపక్షమున, రాజులముయొక్క స్థితి యిప్పుడెట్లున్నది ?

శ్రీధ—వినుము. పురుషునకు—

కా. నిత్యానిత్యవిమర్శ యిప్తసతి ; సర్వభుగిండు వైరాగ్యుఁడ

త్మాశ్యంకాగ్రహితుల్ యమాదులు ; సహాయాప్త ల్యమాద్యుత్తమల్ ?

మైత్ర్యాదు ల్పరిచారిల్ ; సహచరమత్తల్లి మోక్షేచ్ఛ ; దు

ష్ట్రాత్య ల్లోహమనుత్వముఖ్యరపు లుచ్చేద్య ల్బలాత్కారక.

కాంతి—మఱి ధర్మనియెడల స్వామి కట్టి పీఠికలదు ?

శ్రీధ—పుత్రీ ! వైరాగ్యసన్నికర్ష మయినది మొదలుకొని స్వామియిహపర ఫలభోగములయందు నితాంతమును నిరసించుడయి యున్నాఁడు. అందుచేతనే యతఁడు

గీ. నరకహేతువౌ పాపంబునకును బోలె,

నశ్వర మని పుణ్యఫలంబునకును వెఱచు ;

కుంభవిహార-మతను జేయునుకృతకర్మ

మునకు నెట్టులో తా నియ్యకొనుచు నుండు.

ఇట్లు స్వామి యాత్మైకనిష్ఠుఁడయి యుండుట కనిపెట్టి భక్యుండు తాను గృతకృత్యుఁడయినట్లెంచుకొని తనకుఁజూచే తనవ్యాపారమును వదలుకొన్న వాఁడయ్యెను.

కాంతి—అప్పుడు యోగవిఘ్నములను వెంటఁగొని మహామోహముఁ దడవఁజూరఁ
జయ్యెనే, వారిన్మంత్రాంత మేమి ?

శ్రద్ధ—పుత్రీ! అట్టిమరగస్థమ బోధనవారాడే మును మహామహాశాత్రులకుడు
స్వామి మోనత్రచ్చటకయి నుగళమలి యనువిద్యతోడఁగూడఁ యోగవిఘ్నాలను
బరివేశు. స్వామి వారియందుఁగ దగలుకొన్నయెడల, వివేచన డుపనిషద్బీజతై నను
జేయకుండునని వానియభిప్రాయము.

శాంతి—దేరా ! తరువాత ! తరువాత ?

శ్రీనివాస—తరువాత వారుపోయి స్వామికొక డ్రైవ్రానికి విద్యను జూపిరి. 'హా రోకయత్యాశ్రయశ్రయోరహంపను జూపి సగభిముమతో నిటనిరి. ఓస్వామి!'

చ. అచిరముగా నితరంగా విను బ్రహ్మం శతయోజనధ్వజం ;

పదురము చేయు మున్విననిభారతి వినపురాని గాధనై !

రచనయొనర్చు శుభపదరమ్యత స్వేచ్ఛను గావ్యశాస్త్రగుః ;

భువరగతి జడించును బగంబుల ; మేరుమణిస్థలులనున్.

అతఁడు మధునుతీవిన్యదేతఁ గల్పింపఁబడిన ప్రదేశమును తీరిగా, స్థానాభిమానచేత
లాఠిపట్టునట్లుగా నిట్లునిరి:—అయ్యా ! ఇందుఁగూర్చుండుము ; ఇక్కడజనమరణ
మును లేవు ? ఈప్రదేశము సహజసుందర ముననిది? వివిధవిశాసవేషలబ్ధ్యాకటకులును
బుణ్యమఁజూచు మంగళాక్షరవృగ్విహారులును బ్రజయ్యుత్పత్తిఁజెఱుఁగులును నగవిద్యా
ధరకాంతలు వీరె నీయొక్కనున్నారు. కాంచొచ్చి యిటురమ్ము.

గీ. కనక సింహాస్థలములు కలుగునమల,

భునజనునలు వతోరులో కమలమొఖుల,

మరక తద త్పాదుపనాళి, బొరయు మీవు

పుణ్యసముపార్జితాభిలభోగమలను.

కాంతి—అటుపిమ్మట ?

శృంగార—పుత్రీ! ఆమటలువిని మాయ యిది భ్రాంశ్యమయినదని చెప్పెను; వీర
గీనుమోదించెను. సంకల్పించును బ్రోత్సాహపఱిచెను. స్వామి యంగికారమార్గమును
బొందినవానివలె నుండెను.

కాంతి—(భేదముతో) అయ్యో! స్వామి మరలననేర హాగురలో; దగులుకొ
నుమిన్నాఁడు.

శ్రద్ధ—లేదు. లేదు.

శాంతి — ఆవల నేమి జరిగినది ?

శ్రద్ధ—అప్పుడు పార్శ్వవర్తియైన తర్కుడు వారినందఱిని గొల్గి వేళకమియితలో చనుడయి చూచి, స్వామినిగూర్చి యిట్లనియె:—“ఓస్వామి ! విషయామిష గాగ్రసాభిలాషులును సభాప్రతారణసూర్త బనులును వైన వీరిట్లు నిన్ను మరల దూషిచు విషయాగ్ని బాహులయరదుఁ బడఁద్రోయుదుండఁగాఁ దెలిసికొలెడున్నాఁకేమి ?

క. భవసాగరముం దాటఁగ

నవలీలం బ్రాప్త మైనయలయోగతరన్

దవుల విడనాడి వెన నిపు

డవగామాన మేల చేసె దంగారనదిన్ ?

కాంతి—అటుతరువాత ?

శ్రద్ధ—అప్పుడాతనిచూటవిని, విషయసుఖములకు నమస్కార మనిపరికింపుదు ఘోషు విధుమతిని దిరస్కారము చేసెను.

కాంతి—మేలు ! మేలు ! నీవిప్పుడెక్కడకు బయలుదేరినావు ?

శ్రద్ధ—“నేను వివేకుని జూపఁగోరుదున్నాను. కాబట్టి నీవాతనిని శీఘ్రముగాఁ గొనిరమ్ము.” అని స్వామి నాకంజ్ఞయిచ్చెను. కాబట్టి నేనిప్పుడు మహారాజా సన్నిధికి బయలుదేరినాను.

కాంతి—నాకును మహారాజుగా రుపనిషద్దేవిని దీసికొనిరమ్మని యాశ్చర్యయిచ్చి నాగు. ఔగాక ! మనము స్వామినియొనమును వెఱవేర్చుము.

(అని రుద్దమును నిక్రమించుచున్నాడు.)

ఇది ప్రవేశకము.

[అప్పుడు పురుషుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

పురు—(అల్లచించి హామయతో) ఓహో ! ఏమి యివిష్టుభక్తి దేవిమాహాత్మ్యము ; ఆమెయనుగ్రహముచేత నేన—

మ. వడిఁగ్లొక్కొక్క లశిక్రమించి, మమతావర్తంబులన్ దాటితిన్ ;

గడకున్ మిత్రకళత్రబంధుమకరగ్రాహంబులం దోలితిన్ ?

జెడఁగా నాస్పృతిఁ గొల్గి బాడఁబోయితిన్ ; దృష్టాంతల తేం

గడు సంసారసముద్రతీర మిపు డే గంభీర సమాధింపఁగ

[అంతట సుపనిషద్దేవియు కాంతియుఁ బ్రవేశించుచునా

డుప—సఖీ ! అట్లు నిగ్దయుడయి యుండితిభర్త యొక

చూడగలను ? అతనిచేతనేను జీరకాలము పరదారవలె విడిచిపెట్టబడి యేకాకిని
వయి యుంటిని.

కాంతి—దేవీ ! అవిధముగా నాపదలపాలయినభర్తగారి నేలనించెదవు ?

ఉప—సఖీ ! ఇట్లుచెప్పెను నీ వత్సటిసాకష్టదశను జూడలేదు వినుము—

చ. అఃట ! వివేకుఁ డట్లు విధియత్నమునకొ నను దవ్వొనర్చుటన్,

నకలఖలుల్ కుబుద్ధిమెయి నకొ దమదానిగఁజేయ నీడ్వఁగా

శకలములై మణ్బుడల జంకిచెడిం గరకంకనావళుల్ ;

ప్రకట శిరోమణులైనగ లాగుటచేఁ దగఁ గేశపాశముల్.

కాంతి—సఖీ ! ఇది యంతయు నానుహమోహాని దుర్విసితిము. ఇంగుభర్త
గారి యపరాధ మేదియు లేదు. వానిచేతనే మనస్సు కామాదుల ద్వారమున మోహ
పెట్టబడుటచే వివేకుఁడు నిన్నుండి దూరము చేయఁబడినాఁడు. ఇట్లు వివస్నఁ
డయిన నిజవల్లభునిసమయము ప్రతీక్షించి యుండుట కులస్త్రీలకు నైసర్గికకీలము
కాబట్టి నీవువచ్చి దర్శనముచేతను బ్రియాలాపముచేతను భర్తను సంభావింపుము.
ఇప్పుడు శత్రులు హతముచేయఁబడినారు. నీమ సారధములు సంతోషములయినవి.

ఉప—సఖీ ! నేనెప్పుడొక వచ్చినప్పుడు నాకూతులైనగీతాదేవి రహస్యముగా
“స్వామియైన పురుషుఁడును భర్తయు నిన్నడిగినప్రశ్నల కుత్తరములు చెప్పి నీవు
వారిని సంభావింపవలయును ; తన్ముఖమునఁ బ్రబోధోత్పత్తి కాగలదు.” అనిచెప్పి
నది. నేనెట్లు గురుజనులయందు ప్రాగల్భ్యమును జూపగలను ?

కాంతి—దేవీ ! భగవతియైన గీతాదేవియొక్క యావాక్యమునకు విచారింపఁబని
లేదు. ఈయర్థము నేభగవతియైనదిష్టు భక్తిదేవి వివేకస్వామితోడఁ జెప్పినది. కాబట్టి
వచ్చిభర్తను, ఆదిపురుషుని, నీదర్శనముచేత సన్మోగింపుము.

ఉప—ప్రియసఖి చెప్పినట్లు చేసెదను. (అని ముందుకు నడుచుచున్నది.)

[అప్పుడు వివేకమహారాజును శ్రీధరయఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

వివే—ఓనరానా! శ్రద్ధా! కాంతి నాప్రియురాలైనయవనివత్కాంతముజూడునా?

శ్రద్ధ—దేవా ! మీయాజ్ఞను దలఁదాల్చిపోయినకాంతి యామె ఇట్లు చూడ
?

ఎక్కడఁజూడును ?

‘వా ! మందరపర్వతమునందు మధుసూధనాలయములో నామెతగ్గు

రాదేవిమఱుగు చొచ్చియున్నదనియావలకేవిష్ణు భక్తిదేవిచెప్పినది

‘ల కేల భయపడవలెను ?

శ్రద్ధ—దేవా ! ఈసంగతి మీకామెయే వివరముగాఁ జెప్పగలదు. కాబట్టి దేవతవారు విచ్చేయుఁకు, ఇది పురుషుఁడు మీయాగమనమునే తలఁచుకొనుచు నొంటిగా నున్నవాఁడు.

వివే—(చేరువకుఁబోయి) స్వామీ ! అభివాదము చేయుచున్నాను.

పురు—అట్లా ! ఈశిష్టాచారము ప్రకృమవిరుద్ధమయినది. జ్ఞానకృద్ధుఁడవైనసీతే నాకుపదేశదానముచేతఁ బితృభావమును బొందెతివి ఎట్లన—

గీ. మున్ను ధర్మమార్గము తప్పి భూమిసురులు

తనయులను వేడుకొని రల్లదారి చూప ;

శిష్యులఁగ వారిజ్ఞానంబుచే గ్రహించి,

సుతులు నుతులార ! వినుఁడని శిరల ననిరి.

కాబట్టి నీవును మాయెడలఁ బితృత్వముచేత వర్తింపవలయును. అదియేధర్మము.

కాంతి—దేవీ ! ఇది వివేకునిలోడఁ బురుషుఁడొంటిగా నున్నాఁడు. సన్నిధికిఁ బోవూ.

ఉప—(సమీపమునకుఁ బోవుచున్నది.)

కాంతి—స్వామీ ! ఉపనిషద్దేవి యిదిగో మీపాదపంచనము చేయవచ్చియున్నది

పురు—అట్లుకాదు. అట్లుకాదు. తత్త్వానబోధోదయముచేత నీమెయే నాకు మూల. కాబట్టి నేనే యీ పెకు నమస్కరింపవలెను. అంతేతాక,

క. జనశక్తి దేవికిఁ గలది

ననుగ్రహముఁ జూపుటందునంతరవేంకో ;

జనని భవంధములఁ గడుఁ

తెనఁచును ; బంధముల దేవి విశింపఁగడున్.

ఉప—(వివేకుని జూచి నమస్కరించి దూరముగాఁ గూరుచున్నది.)

పురు—అమ్మా ! నీవింతవఱకును దినము లెట్లుగడపితివో చెప్పము.

ఉప—స్వామీ !

ఉ. పుచ్చితిఁ బెక్కునాళ్ళు ఘనమూర్ఖులతోడను నేమఁజులన్,

రచ్చల, శూన్యదేవభవనంబుల, వ్యర్థవదప్రసంగతిన్.

పురు—మఱి వారు నీచేతఁ దర్జనమునేమైనఁ జెలిసికొన్నారా ?

ఉప—లేదు. లేదు. వారు—

మచ్చిక ద్రాచిడాంగనలమాటలకట్లు గ్రహింపకర్థమున్,

తెచ్చెర నస్మదుక్తులకు స్వేచ్ఛ నొనర్చి రపార్థకల్పనల్.

వారికి నావాక్యార్థవిచారమువలన ప్రయోజన మంతయుఁ గేవలపరధస్వగ్రహణార్థమే.

పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—తరువాత నేనొక చోట

చ. పరిపూర్ణాజ్యోహూన్ముగాజనసమిద్వహ్నిస్సువోపేత మై,

వరసోమేష్టిపశుప్రభృత్యురుమఖిన్రాతోష్ణసత్వాప్వమై,

నిరతప్రాకృతకర్మకాండబహుధాగిద్విష్టమాన్గళిన్మై,

సరసం గ్రున్మురుయాజ్ఞవిద్యుఁ బొడిగాంచం గంటి మ్హంబునన్.

పురు—అటుతరువాత ?

ఉప—తరువాతఁ బుస్తకభారవాహిని యైనమామెను నాతత్త్విమేమయినఁ
దెలిసి యుండునని యెంచి నేనామెస్మిధిని గొన్నిదినములు గడపవలెనని తలఁచితిని.

పురు—తదనంతరము ?

ఉప—తదనంతరము నేనామె సమీపమునకుఁబోఁగా, “ఓసుచుంగళీ! నీకోరిక
యేమి ?” అనియామె నన్నడిగెను. “అమ్మా ! నేనిప్పుడనాధనయి యున్నదానను.
కాబట్టి నీమొద్దకుండఁగోరుచున్నాను.” అని నేను జెప్పితిని.

పురు—అటుపిమ్మట ?

ఉప—అటుపిమ్మట “ఓసుచుంగళీ ! నీవుచేయుపనియేమి ?” అనియామె న
న్నడిగెను.

పురు—అటువేనుక ?

ఉప—అప్పుడు నేనిట్లంటిని—

చ. ఎవ్వనిలో జగంబు జనియించి రమించి లయించు, నీజగం

బెవ్వనికాంతిచే వెలుగు, నెవ్వనిలేజను సత్సఖోజ్జ్వలం,

బెవ్వనిఁగల్పి ద్వైతతమమేగిఁ బునర్భవ మొంద రెప్పుడున్

నెవ్వడిఁ బుణ్య, లాపురుషు నిత్యుని శాంతు స్తుతింతు నక్రియన్

అంతట యజ్ఞవిద్య యాలోచించి యాట్లనియెను—

గీ. అక్రియుండగు వాఁ డీశ్వరండుగుట యెట్లు ?

సత్క్రియలుగాని వస్తువిచారబుద్ధి

యరయ భవబంధనాశనకరము గాదు;

జనుడు భవనాశకరకర్మ లాసరఁ జేసి

వత్సరశతంబు శాంతుఁడై బ్రతుకఁగోటు.

కాబట్టి నేనీన్నుం నేకానటలలఁ బ్రయోజనము లేకని తలఁచెనను. అయినను నీవు క్షయము భోక్తృముఁగు పురుషుఁఁ బ్రస్తుతించుమఁ గొంతికాలమిచ్చుటవనింపఁగోరెను. నుక్కుని న నాకాశ్లేపమేమియు లేదు”

అపి — అహా ! ఏని సూరూపధికారశ్యామలితనమున యగుత యజ్ఞవిద్య (మొదల) — గుర్కుర్చిత్వము ! ఆమె. మాసక్రియము గాఁ గుర్కురించుచేతఁ జేడిపోయినట్లు ఉత్సాహ. సూరూపమున నచేతించుచున్నట్లునైనా అహా మి

మృహిని జూచుకోవలయుమందలం జరించు న

ట్రహా ! మాయుమన్ స్పృశం నభిహాకములను ని

ష్టహిత విశ్వసాక్షియైన యాశుస్పృష్టి పేరణన్.

కాబట్టి తమోర్ధు లయినవానిచ్చి యావిధముగా నే యుండును. అజ్ఞానసంభవ మయిన సంసారమును గర్మించేత ననింపఁ జేయఁ గోరెను. అజ్ఞానవిద్య నిశ్చయముగా నామోచకారమును సహిత ముంధకారముచేతఁ బోగొట్టుబూనును. ఎట్లన—

గీ నవ్వగులు నజ్ఞానవ్యములు నైన

దోకులొకంబులఁ బ్రకాశ మెవఁడొనర్చు

నలనిఁ బొందను వియధాతి వృత్తిని నెలిచి;

లుతన మెటలేదు భవమర్థి హేతునరణి.

పురు — తరువాత ? తరువాత ?

అప — తరువాత యజ్ఞవిద్య మఁల నాలోచించి, “వీరభీ ! నీవిచ్చటనుండఁ బావ మున్నుఁగ్రస్తుఁడయిననాకేమియు కర్మలయం దాదర్శముగొనినవఁగదదుక. కాబట్టి వీరభీ ! నీవు నాయందనుగ్రహించి నీయిచ్చనెచ్చిన దేశమునకు విజయం చేయుము.” అనెను

పురు — విమ్మట ?

అప — విమ్మట నేనామెను విడిచి బయలుదేరితిని.

పురు — ఎటుతరువాత ?

అప — తరువాత కర్మకాండనవాచరి యైవ్రామాతన నామఁ గనబడినది.

మీమాంస—

చ. కర మధికారయోగ్యముగఁ గర్మముల నిర్వహించి మిరిచి, సు

ప్రభుఁ గౌరవించున శ్రుతిప్రముఖపృథిలప్రమాణమున్

పరుసను వెంటనంటి కొలుకన్, సువిచిత్రరాఁగయాక యై,

పరఁగఁ గృణోపదేశమయి భాసిలునయ్యులిదేశరాజతోన్.

పురు—అనంతరము,

ఉప—అనంతరము నేనామెను సహితము పూర్వమువలెనే యాశ్రయమును నేడితిని. అప్పుడామెయు “ఓసుతుంగళీ ! నీవుచేయుపనియేమి?” అని నన్నడిగెను. అంతట నేను దొంటివలెనే “ఎవ్వనిలో జగంబు జనియించి రమించి లయించు” మొవలు గాంగల వాక్యమును జెప్పితిని,

పురు—అవల ?

ఉప—అవల మీమాంస పార్శ్వవర్తులముఖమును జూచి “లోకాంతరఫలీప భోగయోగ్యుడైన పురుషుని బ్రతిపాదించుటచేత మనకీ మేవలసగ్రయోజనముగలదు. కాబట్టి కర్మోపయుక్తయైన యీమెను స్వీకరింపుడు.” అనిపలికెను. అక్కడ వారిలో నొకభిక్షుడు దాని కనుమోదించెను. ప్రసిద్ధప్రతిష్ఠుడైన కుమారిల స్వామి యను మఠీయొకడు మీమాంసాహృదయాధిదేవతయో యనునట్లుగా “దేవీ ! ఈమె కర్మోపయుక్తుడయిన పురుషుని బ్రపాదింపదు; కర్తయు భోక్తయుఁ గానియాశ్వ రుఁ బ్రతిపాదించును. ఈమెకర్మలకిండుకయు నుపయోగపడునది కాదు.” అనెను. అప్పుడింకొకఁడు “లోకకపురుషు నికంటెనన్యుడయి యాశ్వరుడని యొకఁడున్నాఁ డా!” అనియడిగెను. అంతవఱకునవి “ఉన్నాఁడు” అని మరల నిట్లనియెను:—

చ. ఒకడుకనున్ జగత్త్రియల, నెక్కఁడు మోహయుతాంధునిధియూ;

నొకఁడిగుఁ గర్మజాలపు, మొక్కఁడు తత్ఫలవాంఛజేయుఁ; దా

నొకఁడు శరీరుల న్నడుపు, నొక్కఁడు కర్మముల నియంత్తుడౌ ;

నికను విసంగుడౌపరము నెట్లగుఁ జెప్పఁగఁ గర్మభోక్తఁగన్ ?

వివే—(హర్షముతో) మేలు ! కుమారిస్వామీ ! మేలు ! నీవు మంచిప్రజ్ఞఁ గలవాడవు. నీవు దీర్ఘాయుష్కంతుడవుకమ్మ.

క. సహవాసులుఁ జెలువను నౌ

వివాగంబులు రెండు నేకవృక్ష మె చేరున్ ;

వివాగమొకటి తిను ఫలముల ;

నహహ ! రెండవది తినక యాలొకింపన్.

పురు—తరువాత ?

ఉప—అరువాత నేను మీమాంసవద్ద నెలవుగైకొని వెడలితిని.

పురు—అటుతరువాత ?

ఉ—అటుతరువాత నేను శిష్యులు పలువుండచేత నుపాస్థమానమైన తర్కము గాంచితిని. అందు.

మ. తెలుపు నివ్వవలెనను మో; రొకటే చాచిండున వితండాద్యుతిన్
లలి జాతిదచ్చనిగ్రహాదికముహూన్యాలోతో జల్పముల్ ;
పెలుచున్ వాకొను బూరుపప్రకృతిసంభేదంబు లొక్కర్తు. సం
ఖ్యలచే నెన్నుచు దత్తయుల్ మహావహంకారాదసంగంబులన్.
పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—ప్రావృతి నే నేనును వారి సమీపమునకుఁ బోయి, వారడిగినమీఁదట
“ఎవ్వనిలో జగంబు జనియించి రమించి లయించు” ఇత్యాదివాక్యములచేత మనుషటి
యల్లే నాకార్యమును జెప్పితిని. అప్పుడు వారు నన్నుఁ బ్రశ్నితముగాఁ బరిహసించి
“ఓవాచాలులారా! విశ్వము పరమాణువులవలనఁ గలుగుచున్నది ఈశ్వరుఁడు నిమిత్త
కారణము” అనిపలికిరి. అందికొక తె కోపముతో “ఓసిపాపాత్ములారా! ఈశ్వరునే
సవికారునిఁజేసి వివాదార్థము నాపాదించుచున్నావేమి?” అనెను మఱియుక తె
“ఓసీ ! విశ్వోత్పత్తి ప్రకృతివలనఁ” గలిగెనని పలికెను.

వివే—ఓహో ! తర్కవిద్య లెంతదుర్మతులు ! ఘటాదికమువలెనే స్రవేయ
జాతము సర్వమును గార్యమనిసహిత మింతమృతము తెలిసికొనఁజాలకున్నాను. పర
మాణువులును బ్రకృతియు నుపాదానకారణము లనటయు నుపేక్షణీయమే.

మ. జలదండ్రుంబలె సంతరిక్షనగరస్వప్నోద్భవజాలంబు ల
ట్లవిలశ్యంబును మిథ్య, మేయమును గార్యంబౌట సాదృశ్యంతతన్ ;
కలుగుక శుక్తిని వెండిశుట్లు శివుగాఁగం దెల్పొదన్గనామిన్ ;
పాలియున్ స్రక్కునఁ బన్నుగ్రభమవలెన్ బోధోదయపాప్తిచేన్.

ఇంక వికారశంకయు ముగ్ధసమామానస విలసితిమే. ఎల్లన—

ఉ. శాంతము నిర్మలంబును నజంబు ననంతము నిష్కలంబు నౌ
సంతతత్రేజ మీధువనసంభవమందు వికార మొందునే ?
కాంతిని నల్లగల్యల నగంగలమబ్బులచాలు పుట్టుచో,
నింతయు నాకసంబు వహించునె తాను వికారలేశమున్ ?

పురు—సాధు! సాధు ! పృజ్ఞానంతుఁడవయినయినీవిమర్శనము నాడెం
నానందపెట్టుచున్నది. (ఉపనిషద్దేవినిగూర్చి) తదనంతరము ?

ఉప—తదనంతరము వారందఱును మండిపడి, “ఓహో ! విశ్వవిలర
ముక్తి కలుగునని ప్రేలుచు, నాస్తికమాగ్ధము నవలంబించుచున్న దీనినిబట్టి
వలెను” అని యందఱును ససగంధముగా నన్ను నిగ్రహించుట కుద్యుక్

పురు—(భయముతో) ఆపయిని ?

ఉప—అసై నేన మిక్కిలి త్వరితముగా బడిచి దండకారణ్యములోఁ బ్రవేశించితిని. అంతఃకులంపరగిరికి సమీపమునఁగట్టబడిన మనుసూనాలయము దేవునను—

ఉ. బాహులంకణాంబులు భగ్గునుచేరి రాలరన్నముల్ ;

దోర్జిహమణ్ కిరోమణుల దొంగిల జెగింది కేశపాకముల్ ;

దేహశిల దారహాములు తెగింది, హరించరి కట్టుట్టుముల్ ;

పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—అప్పుడు దేవాలయములోనుండి వెనలిగచ్చి గదాహస్తమున పురుషులు బారి నలినద్వయముగా మోసఁగా భీతనై యందఱును దిగంతమునకుఁ బాటిపోయిరి.

వివే—(హర్షముతో) పూజ్యురాలవయిన నిన్నతిగ్రిమించువారిని విశ్వసాక్షియైన భగవంతుఁడు తమింపఁజూచా ?

పురు—తరువాత ? తరువాత ?

ఉప—దేహములూ, సంకములూ తెళ్ళగ, గీతగృహంబు చొచ్చిపోయి.

“అక్కడ నారూతులైన గీతాదేవి చేగదప్పినప్పుఁజూచి, సంభ్రమముతో “అమ్మా ! అమ్మా !” అని కాఁగిరిండుకొని కూరుగంపఁబడెను. అప్పుడామె నాకృతాంభమును విని, “అమ్మా ! నీవు మనస్సులో భేదమును బొందఁబోకు, ఏభూతుని నీ పై పురూషుడు రాలినిగాఁ జేసి యాశ్చర్యముగా నానుబంధములు చెరింతురో వారి నీశ్వరుడే క్షీయచును. అట్టివారిగుంట్ల భగవంతుఁడు గీతలయందు—

గీ. అట్టివారుల బాపుల నధమముల

ద్వేషమున్ముక్తిఁ గ్రోమును దీవ్యగతని

సంతతము నేను సంచారసాగరులు

లోన నొక్కట నాసురయోనులందె.

అనెను.

పురు—(సకౌతుకముగా) దేవీ ! ఆయాశ్వులుఁ డెవఁడో నీయనుగ్రహమవలన జలిసికొనఁ గోరుదున్నాను.

ఉప—(కోపించినదానివలె) ఎవ్వఁడు తన్నుఁదాఁ చెలిసికోలేక యందఱునలెఁ బ్రత్యక్ష మిచ్చుచున్నాఁడో యతఁడే.

పురు—(హర్షముతో) ఏమి ! నేనే యాపరమేశ్వరుఁడనా ?

ఉప—అవును.

పరుడు నీకంటెఁ గాఁ డల్లపరమపురుషుఁ ;

య్యడవు గావు నీవాదుహాత్ముఁడె ;

కన్యగా మాయచే గోచె దశనికంటె,

సంబులుతురు మూర్ఖులంబు పగిలి.

పురు—(వివేచనితో) దేవ! ఈ నీచివెప్పినను, నేనీయధమును జక్కగా గ్రహింప లేకున్నాను.

క. భిష్మున్ సుకరీరాని

చ్చిన్న జరామరణభిన్నజైన్నగ నన్నన్

సన్నుతిచేసెడు నీయమ,

యన్నా ! నిత్యసద్విదానందులిగన్.

వివే—పదార్థపరిజ్ఞానము లేకపోవుటవలన నీకీవాక్యాగ్రము బోధపడలేదు!

పురు—అది నాను బోధపడుటకు మీయమము సెలవియ్యవలెను.

వివే—ఇదిగో చెప్పవచ్చును—

మ. కడు నీయమం జనాశ్రియంగని, యహంకారుండఁ గానంచు నె

ప్పుడు జన్మయి నడచి, తత్త్వసమితిం బోకాట్టి కావించువే

న్మనఁకం దత్త్వవివేచి సంస్మరణ, కస్పిట్టిన్ భివోద్ధృత్తమం

బహుగన్ శాంతము స్వప్రకాశ మగుఁలైనోత్థి హస్తాత్మతన్.

పురు—(అనందముతో విన్నయధము నాలోచించుకొనుచున్నాడు.)

[అప్పుడు నిదిధ్యాననాడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

నిది—“నా నాభిప్రాయమును నీవు వివేచనితో నున్నయుపనిషత్ప్రేమికి నిగూఢ

ముగా బోధింతువలయును. నీవు పురుషు నిలోఁ బ్రవేశించవలెను” అని భగవత్ప్రేమ

విష్ణు భక్తిదేవి నాకాంతిచ్చినది. (చూచి) ఇదిగోదేవి వివేకపురుషు లతోడఁగ

సమీపమున నేయున్నది అమె సన్నిధికిఁ బోయెదను. (చేయకనుబోయి య

ద్దేవిలో జనాంతిఃకముగా) అమ్మా ! “దేవతలు సంకల్పమాత్రి సంభవులు. సు

మును భగవదియున్నదానమి నేను యోగధ్యానముచేతఁ దెలిసికొన్నాను.

యైన విద్యయును కన్యకయుఁ బ్రేమోద్ధృతమగుచును నీకన్యకునందున

విద్యను సంక్షణవిద్యచేతిమఁసునందు సుక్రమంపఁజేసి, ప్రేమోధ

నికి సమీపించి, నీవు వివేచనితోడఁగూడ నామెప్పుడు రావలసింది

దేవి యాహ్వానిచ్చెదది.

ఉప—దేవి యాహ్వానిచ్చినట్లు చేసెదను. (అని వి

చున్నది.)

నిది—(పురుషు నిలోఁ బ్రవేశించుచున్నది.)

పురు—(ధ్యానము నటించుచున్నాడు.)

(శేషధ్యమునందు) ఆశ్చర్యము ! ఆశ్చర్యము !

మ. ఈరకాంతిచ్చటలన్ దిశావళుల విద్యుల్లీల వెల్లిపురున్,
ఖరదీప్తాస్థివిశాలహా మనసువక్షంబుచ్చిపోఁ బుట్టి, త
త్పరివారంబును మోహుని న్నెఁది, విద్యాకన్య నోడ్డోసగో
చరయై పోయె; బ్రబోధచంద్రికను దా జన్మించె జీవుననన్.

[అప్పుడు ప్రబోధచంద్రికను ప్రవేశించుచున్నాడు.]

ప్రబో—ఉ. స్వాత్మ మొనాదై మో, మతీయపోహితమో, యపసారితంహా, సం
భూతవిలాపితంహా, హృతమో, యనుతర్కములేక, యేని సం
జాతముచేఁ బ్రపంచము వెనఁ జెడునో సహజప్రకాశతీ

నాతతరూపమై, యుమహాత్మ్యుడ నేను బ్రబోధచంద్రికనన్.

(యందుకు నశించి) ఇతఁడె పురుషుఁడు. ఈతనికాపుఁడు బోయెదను. (సమీపించి)

దేవా ! ప్రబోధచంద్రికను నేను నమస్కారము చేయుచున్నాను.

పురు—(అన్వేషించుతే) ఎత్తా ! రమ్మ. నన్నుఁ గొఁగిలింకుకొమ్ము.

ప్రబో—(అలింగనము చేయుచున్నాడు.)

పురు—(అనందముతో) ఓహో! ఇప్పుడు విభూతతిమిరజాతమయి ప్రభాతము
పంజాభమయినది !

ద. ఒకటఁ బ్రబోధచంద్రమహితోదయ మాటకుజేసి యియ్యెడకొ

బ్రకటవికల్పసిద్రయును బ్రస్ఫుటమోహానందంబుఁ బాటుఁగాఁ,

జకచక నేనె శ్రేష్ఠ మతి శాంతి వివేక శకుంబు లాదిగా

సకలజగన్మయుంఁడయి యెసంగెడువిష్ణు నుగా స్ఫురించెడున్.

‘ములచేతను నేను విష్ణు భక్తి దేవిప్రసాదములనగ్రతృప్త్యుడ నయినాఁడను.

—

‘ది సమస్తసంగములు, నేడక విశ్వములూని దేదియన్,

‘మూలలంహా ఫలకాంక్షయొనర్పక సంచరించుచున్,

‘పమున్ భయము శోకము మోహము నుజ్జగించి, యి

‘తి శాంతి భృతముం గని, గాన్త్రయె నిల్పుతావుగన్.

విష్ణు భక్తి దేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

(సమీపించి) శమితారాతివైయన్న నిన్నిప్పడు చూచు !

‘ నామ సారభములన్నియు సంపూర్ణములయినవి !

పురు — దేవిగారిపరిపాద మున్నప్పుడు దుష్కరమేదియందును ? (అని పాద మలమీదఁ బడుచున్నాఁడు.)

విష్ణు — (పురుషుని లేవనెత్తుచు) వత్సా! తెయ్య. ఇంకను నేను నీకేమి ప్రియము చేయుదును ?

పురు — ఇంతకంటె నాకుఁ బ్రియమేమున్నది ?

క. కృతకృత్యుం డయ్యెను దా

వాతవిమతస్థోముఁ డగును నల్ల వివేకుం;

డతిదళితరజస్సుఁడనై

యతులసదానాదపదవి నందితి వేమన్.

అయినను దా నీభరతవాక్యము సిద్ధించుచుగాక !

చ. ఇలపయి నిద్రవృష్టిఁ గురియించుడుగావుత మేఘుఁడెంతయున్ !

గలుముల రాజు లేలుదుగుగాక మహి న్నిరుపద్రవంబుగన్ !

వెలితెలివిందమంబడఁచి భీ మమతా విషయోగ్రసంకమై

కలఁచుభవఁబ్ధి దాఁటుచుచుగాక మహాత్ములు నీమసత్కృపన్ !

సంపూర్ణము.

